

สัญญาเลขที่ RDC 4640001

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ด้านการวิจัยเชิงพื้นที่

โครงการประสานงานเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการ

เครือข่ายการวิจัยบูรณาการลุ่มน้ำท่าจีน - แม่กลอง

Strengthening Management System of Transdisciplinary Research Network
of the Thachin and Maeklong River Basins

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

และ

มหาวิทยาลัยมหิดล

มีนาคม 2548

บทคัดย่อ

การดำเนินงานด้านการวิจัยเชิงพื้นที่เป็นแนวทางหนึ่งในการดำเนินงานโครงการประสานงานเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการ เครือข่ายการวิจัยบูรณาการลุ่มน้ำท่าจีน – แม่กลอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ในการทำงานวิจัยร่วมกับชุมชน ซึ่งจะทำให้มีความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่และสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างสัมฤทธิ์ผล โดยอาศัยความร่วมมือกับชุมชนควบคู่ไปกับการค้นหาทุนและศักยภาพในท้องถิ่น และการพัฒนาเครือข่ายการวิจัยและศักยภาพการวิจัย

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานด้านการวิจัยเชิงพื้นที่ จึงได้มีการกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในลักษณะต่างๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละโครงการ อาทิ การที่อาศัยวิธีวิจัยแบบการถอดชีวิตเป็นตัวอักษร (Photo novella) และการประยุกต์ใช้วิธีเชิงมานุษยวิทยา (Ethnography) เป็นตัวแบบในการพัฒนากระบวนการค้นหาคนที่มีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการในสังคมและการพัฒนากลไกการจัดการความรู้จากภาคีที่หลากหลายในจังหวัดนครปฐม เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพทุนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม การใช้องค์ความรู้แบบ ABCI (Academy, Business and Community Integration) ในรูปแบบของการบรรสานเพื่อสร้างศักยภาพการบูรณาการ ระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และการระดมทรัพยากรเพื่อสร้างหน่วยจัดการโครงการภายใต้โครงการเพื่อลูกหลานไทย และการใช้วิธีการพัฒนาระบบการทำต้นแบบ (Prototyping) ในกระบวนการพัฒนาระบบสารสนเทศสำหรับงานวิจัยชุมชนเรื่องศักยภาพและทุนท้องถิ่น

การค้นหาทุนและศักยภาพท้องถิ่นเป็นกิจกรรมหนึ่งของการดำเนินงานด้านการวิจัยเชิงพื้นที่ ซึ่งมุ่งค้นหาคนที่มีคุณค่าต่อชุมชน ซึ่งจะทำให้ได้มาซึ่งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการสร้างองค์ความรู้ในท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การสร้างและจัดการความรู้เชิงนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ และสังเคราะห์องค์ความรู้และบทเรียนในการวิจัยเชิงบูรณาการและการวิจัยในพื้นที่ นอกจากนี้ การพัฒนาเครือข่ายประชาคมต่างๆ และการสร้างความร่วมมือในภาคประชาชนถือได้ว่ามีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาและการสร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาของจังหวัดนครปฐม โดยเฉพาะการระดมทรัพยากร มาสร้างหน่วยจัดการโครงการและการสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ใหม่ที่เรียกว่า ABCI (Academy ,Business and Community Integration) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างศักยภาพการวิจัยระดับชุมชน ซึ่งการดำเนินการในแนวทางนี้จะช่วยสร้างความหวังให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปในสังคมแห่งอนาคต

การพัฒนาข่าวการวิจัยและศักยภาพการวิจัยเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่จะใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศในการศึกษาระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น เพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้ระบบสารสนเทศ ก่อนที่จะนำข้อมูลมาจัดทำฐานข้อมูลเพื่อการสืบค้น และเป็นช่องทางที่จะใช้ในการแลกเปลี่ยนความเห็นและเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวต่อไป

กล่าวได้ว่า การดำเนินงานด้านการวิจัยเชิงพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ของจังหวัดนครปฐมอย่างหลากหลายและครอบคลุม ซึ่งจะทำให้กลุ่มเป้าหมายได้เข้าถึงปัญหาในพื้นที่ โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ การได้มาซึ่งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีคุณค่าต่อชุมชนที่จะเข้ามาแก้ปัญหาจริงในชุมชน โดยอาศัยเครือข่ายความร่วมมือจากภาคประชาชนและภาคประชาคม และระบบฐานข้อมูลเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนให้สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่จะประโยชน์ในการแก้ปัญหาในพื้นที่ในอนาคต ซึ่งความรู้ดังกล่าวที่ได้จากการศึกษาสามารถนำมาเทียบเคียงกับแนวนโยบายที่เป็นยุทธศาสตร์ของจังหวัดนครปฐมได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืน โดยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ถึงศักยภาพที่แท้จริงของชุมชน เพื่อที่จะกำหนดวิธีแก้ไขปัญหให้กับชุมชนและท้องถิ่นของจังหวัดนครปฐมอย่างได้ผลและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในพื้นที่

คำนำ

โครงการประสานงานเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการ เครือข่ายการวิจัยบูรณาการลุ่มน้ำท่าจีน – แม่กลอง เป็นโครงการนวัตกรรมการวิจัยที่ต้องการสร้างความรู้บนพื้นฐานของสังคมวัฒนธรรมไทย เพื่อจัดการปัญหาวิกฤตที่สำคัญในสังคม คือ วิกฤตการณ์ทางปัญญาที่เกิดขึ้นโดยมีกระบวนการที่คิดว่ากระบวนการวิจัยเป็นกระบวนการสร้างสมภูมิปัญญา เป็นกระบวนการสร้างความรู้ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาของพื้นที่ การพัฒนากระบวนการวิจัยจึงยึดพื้นที่และวาระระดับพื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area – Based Approach) เน้นวิธีการทำงานเชิงบูรณาการ เพื่อสร้างความรู้จากการกระทำ โดยได้เลือกจังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยมหิดลตั้งอยู่ เป็นพื้นที่ดำเนินโครงการ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ เป็นการเสนอภาพรวมการดำเนินการวิจัยเชิงพื้นที่ ซึ่งเดิมประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมการค้นหาทุนและศักยภาพท้องถิ่น การพัฒนาเครือข่ายการวิจัยและศักยภาพการวิจัย และการสร้างหน่วยจัดการความรู้ที่ยั่งยืนในพื้นที่ แต่ในรายงานฉบับนี้ได้มีการปรับเนื้อหาใหม่ โดยได้นำโครงการย่อยที่มีการดำเนินการและมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินการที่มีลักษณะสอดคล้องกัน จัดไว้ภายใต้กิจกรรมเดียวกัน และได้มีการนำโครงการ "การพัฒนาหลักสูตรการอบรมเพื่อสร้างศักยภาพการวิจัยระดับชุมชน" ซึ่งมีเนื้อหาสอดคล้องกับการดำเนินงานด้านกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทีม จัดรวมอยู่ในด้านกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทีม จึงทำให้ภาพรวมของการดำเนินงานด้านการวิจัยเชิงพื้นที่มีเพียง 2 กิจกรรมหลักเท่านั้น ทั้งนี้ ได้มีการนำเสนอผลการดำเนินงานในโครงการย่อยต่างๆ และการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานเป็นรายกิจกรรมในรายงานนี้ด้วย ซึ่งหวังว่าผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากรายงานฉบับนี้

คณะผู้จัดทำ

มีนาคม 2548

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	i
คำนำ.....	iii
สารบัญ.....	iv
สารบัญภาพ.....	vii
สารบัญตาราง.....	viii
 บทที่ 1 ภาพรวมการดำเนินงานด้านการวิจัยเชิงพื้นที่.....	 1
1.1 การค้นหาทุนและศักยภาพท้องถิ่น	1
1.1.1 โครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนที่มีคุณค่า ต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น.....	 2
1.1.2 โครงการวิเคราะห์ศักยภาพทุนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม.....	16
1.1.3 โครงการเพื่อลูกหลานไทย.....	36
1.2 การพัฒนาช่วยการวิจัยและศักยภาพการวิจัย	46
1.1.4 โครงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับ งานวิจัยชุมชนเรื่องศักยภาพและทุนท้องถิ่น.....	 46
 บทที่ 2 การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานด้านการวิจัยเชิงพื้นที่	 59
2.1 โครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนที่มีคุณค่า ต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น.....	 59
2.2 โครงการวิเคราะห์ศักยภาพทุนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม.....	67
2.3 โครงการเพื่อลูกหลานไทย.....	79
2.4 โครงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับ งานวิจัยชุมชนเรื่องศักยภาพและทุนท้องถิ่น.....	 83

1. เอกสารประกอบโครงการพัฒนาระบบการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชน และศักยภาพท้องถิ่น	
1.1 กิจกรรมการดำเนินงานของโครงการ Human Mapping ระหว่างเดือนมีนาคม 2547 - มีนาคม 2548	1
1.2 ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย	6
1.3 รายชื่อนักเรียนและอาจารย์ผู้เข้าร่วมโครงการ Human Mapping	11
1.4 บทความเรื่อง "การเรียนรู้เชิงบูรณาการในชุมชน : ประสบการณ์ค้นหาศักยภาพท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม" โดย อาจารย์ฉลวยวรรณ (ชินะโชติ) ปัญญา และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ธนา นิลชัยโกวิทย์	16
1.5 บทความเรื่อง "เก็บตกศาลายายามเย็น ณ บ้านบุญ (ทฤษฎีบูรณาการในชีวิตจริง)" โดย อาจารย์ฉลวยวรรณ (ชินะโชติ) ปัญญา	48
2. เอกสารประกอบโครงการวิเคราะห์ศักยภาพทุนในพื้นที่ จังหวัดนครปฐม	
2.1 รายชื่อสมาชิกสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่างๆ	58
3. เอกสารประกอบโครงการเพื่อลูกหลานไทย	
3.1 ตารางการประชุมเชิงปฏิบัติการและการบรรสานคณะทำงานโครงการ และกลุ่มเครือข่ายโครงการเพื่อลูกหลานไทย	63
3.2 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 1 ครั้งที่ 1	67
3.3 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 1 ครั้งที่ 2	71
3.4 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 2	76
3.5 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 3	79
3.6 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 4	82
3.7 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 5	89
3.8 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 1-3	93
3.9 สมาชิกเครือข่ายโครงการเพื่อลูกหลานไทย	104

4. เอกสารประกอบโครงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับงานวิจัยชุมชน เรื่องศักยภาพและทุนท้องถิ่น	
4.1 สรุปบันทึกการประชุมร่วมกับโครงการย่อย 3 โครงการ เกี่ยวกับการเก็บรวบรวม ข้อมูลความต้องการของระบบสารสนเทศ	111
4.2 การออกแบบหน้าจอบทระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น	115
4.3 การออกแบบฐานข้อมูลระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น (กรณีศึกษา จังหวัดนครปฐม)	126

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. วงจรชีวิตของเครือข่าย	18
2. กรอบแนวคิดในการบูรณาการการวิจัยและการพัฒนานักวิจัย	21
3. กรอบแนวคิดโครงการเพื่อลูกหลานไทย	37
4. กรอบแนวคิดของการวิจัย	47
5. สถาปัตยกรรมของระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่นนครปฐม	54
6. องค์ประกอบของระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น	54
7. ออกแบบหน้าจอสำหรับหน้าแรกของระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น	57

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ขั้นตอนการดำเนินงาน.....	50
2 สรุปเป้าหมายการใช้งานและแนวความคิดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สารสนเทศในโครงการ.....	52

บทที่ 1

ภาพรวมการดำเนินงานด้านการวิจัยเชิงพื้นที่

การดำเนินงานด้านการวิจัยเชิงพื้นที่ เป็นแนวทางหนึ่งในการดำเนินงานโครงการประสานงานเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการ เครือข่ายการวิจัยบูรณาการลุ่มน้ำท่าจีน-แม่กลอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ในการทำงานวิจัยร่วมกับชุมชน เพื่อขยายผลไปสู่การเพิ่มศักยภาพทางด้านการบริหารจัดการในระยะยาวต่อไป ควบคู่กับการค้นหาทุนและศักยภาพท้องถิ่น โดยมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล และระบบภูมิสารสนเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยมีแนวทางที่จะเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้จากการใช้ประโยชน์จากข้อมูลท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีการดำเนินการวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนในพื้นที่ เพื่อหาทางแก้ปัญหาในมิติความยากจนและส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายการวิจัยในท้องถิ่นเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงภาคีหลายฝ่ายมาเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งผลการดำเนินงานทำให้เกิดกลุ่มประสานงานของชุมชนในระดับพื้นที่ ซึ่งจะทำให้เป็นกลไกสานต่อประเด็นทางความคิดและเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญในการร่วมกันกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่างๆ และพัฒนาสังคมและชุมชนในภาพรวมให้ดีขึ้น

การดำเนินงานด้านการวิจัยเชิงพื้นที่นี้ แบ่งกิจกรรมที่ดำเนินงานออกได้เป็น 2 ส่วน คือ 1) ด้านการ ค้นหาทุนและศักยภาพท้องถิ่นและ 2) ด้านการพัฒนาขยายการวิจัยและศักยภาพการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การค้นหาทุนและศักยภาพท้องถิ่น

การดำเนินกิจกรรมด้านการค้นหาทุนและศักยภาพท้องถิ่น เป็นการดำเนินงานที่มุ่งเน้นในการค้นหาทุนในท้องถิ่นโดยเฉพาะทุนมนุษย์เพื่อเสริมศักยภาพด้านการพัฒนาให้แก่ท้องถิ่นและสร้างกลุ่มแกนนำที่มีศักยภาพเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอนาคต โดยมีโครงการย่อย 3 โครงการ คือ

- 1) โครงการพัฒนาระบบการค้นหาค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น
- 2) โครงการวิเคราะห์ศักยภาพทุนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม
- 3) โครงการเพื่อลูกหลานไทย

1.2 การพัฒนาข่ายการวิจัยและศักยภาพการวิจัย

การดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาข่ายการวิจัยและศักยภาพการวิจัยนี้เป็นการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศในการสนับสนุนหรือเพิ่มศักยภาพในกระบวนการวิจัยมีโครงการย่อย 1 โครงการ คือ โครงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับงานวิจัยชุมชนเรื่องศักยภาพและทุนท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดโครงการย่อยต่างๆ ดังนี้

1.1 การค้นหาทุนและศักยภาพท้องถิ่น

1.1.1 โครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนที่มีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น

หลักการและเหตุผล

ที่ผ่านมางานวิจัยในประเทศไทยยังไม่สามารถเดินทางไปถึงเป้าหมายที่วางไว้ เพื่อจะแก้ไขจุดบกพร่องของงานวิจัย กลุ่มนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยมหิดลกลุ่มหนึ่งจึงได้รวมตัวกันคิดวิเคราะห์รูปปัญหาของงานวิจัยตลอดจนหาแนวทางใหม่ๆ แก้ไขจุดบอดเหล่านั้น และนี่คือ ที่มาของโครงการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการ (Transdisciplinary Commons)¹ เครือข่ายการวิจัยบูรณาการลุ่มน้ำท่าจีน - แมกกลอง โครงการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการเป็นโครงการวิจัยที่นำความรู้หลายศาสตร์มารวมกันด้วยแนวความคิดที่ตั้งอยู่บนสมมุติฐานกระบวนการทัศน์ใหม่²ของการทำงานวิจัย

ถ้าหากนักวิจัยสามารถทำงานข้ามศาสตร์ได้ ไม่ได้มุ่งตอบคำถามเฉพาะศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง แต่จะต้องทำความรู้ในหลายศาสตร์ไปพร้อมๆ กัน ดังนั้นการทำวิจัยข้ามศาสตร์ดังกล่าว จึงเป็นนวัตกรรมใหม่ของการวิจัยที่มีเนื้องานและการบริหารจัดการแบบบูรณาการ³

ประเด็นถกเถียงในหมู่นักวิจัยที่สำคัญ คือ ระหว่างกระบวนการและเป้าหมายสิ่งไหนสำคัญยิ่งกว่ากัน อาจารย์เสนอห์ จามริก ได้ให้แนวคิดไว้ว่า “การวิจัยเป็นกระบวนการ เท่าที่ผ่านมาเราอาจนึกถึงผลการวิจัยก็สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ถ้ามีกระบวนการที่ดี ใครก็ตามที่เข้าร่วมกระบวนการ ก็จะได้เรียนรู้ได้ทั้งผลงาน

¹ ข้อเสนอโครงการวิจัย โครงการการจัดการทรัพยากรเพื่อสันติภาพและความยั่งยืน เสนอโดยเครือข่ายการวิจัยบูรณาการลุ่มน้ำท่าจีน-แมกกลอง

² ศาสดายาเยน ครั้งที่ 9 เรื่อง วิทยาศาสตร์จิตวิญญาณกับการเข้าถึงความจริงในโลกอนาคตโดย นายแพทย์ประสาน ต่างใจ วันที่ 27 กรกฎาคม 2547 เวลา 17.00 น. ณ ศาลาเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

³ ปรับปรุงจากเอกสารโครงการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการ ในหัวข้อ ข้อเสนอโครงการวิจัย โครงการจัดการทรัพยากรเพื่อสันติภาพและความยั่งยืน ประจำปีงบประมาณ 2546

และได้ทั้ง คน ที่เก่งขึ้น ถ้าคิดถึงแต่งงานวิจัยที่ประดิษฐ์คิดค้น ของใหม่ๆ อย่างเดียว ชาวบ้านคงไม่มีที่ยืนในกระบวนการเช่นนี้ แต่ถ้ามองว่าการวิจัยเป็นกระบวนการไม่ใช่เนื้อหา ใครๆ ก็น่าจะใช้กระบวนการนี้กับเรื่องอะไรก็ได้”⁴

แนวคิดเรื่องกระบวนการที่เป็นเสมือนทางเลือกใหม่ และมีความเป็นไปได้ถ้าหากมีการพัฒนากระบวนการที่ดีสามารถนำไปสู่คำตอบที่สมบูรณ์พร้อมของงานวิจัยได้ ดังนั้นคณะนักวิจัยกลุ่มหนึ่งในโครงการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการ จึงได้ริเริ่มโครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น (Human Mapping) ให้เป็นโครงการที่เน้นการพัฒนากระบวนการเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจความรู้หรือความจริงที่มีอยู่ในชุมชนตามจุดประสงค์ดังกล่าวในเบื้องต้น

กรอบแนวคิด

HUMAN MAPPING : เวทีนำไปสู่กระบวนการ “สร้าง” และ “หา”

โครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น เป็นโครงการสืบเนื่องมาจากความพยายามของคณะนักวิจัยจากโครงการวิจัยและพัฒนาประชาคมจังหวัดกาญจนบุรีที่ได้ทำงานวิจัยร่วมกับชุมชน และเห็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องปรับบทบาทของนักวิชาการและสถาบันการศึกษาไทยให้เป็น “ผู้นำทางปัญญา” โดยมีภาระที่สำคัญคือ หาวิธีการสร้างความรู้ (งานวิจัย) ให้สามารถเป็นกุญแจดอกสำคัญที่สร้างขึ้นบนฐานวัฒนธรรมของสังคมไทย เพื่อเตรียมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต มหาวิทยาลัยมหิดลส่งเสริมและให้ความสำคัญต่อการวิจัยในระดับท้องถิ่นมากขึ้น คณะนักวิจัย⁵ เห็นคุณค่าของการพัฒนาเครื่องมือวิจัยและต้องการนำประสบการณ์จากการทำงานวิจัย และเครื่องมือวิจัยชุดใหม่มาขยายผลทดลองใช้อีกครั้ง พร้อมกับเร่งสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ Young Scholars (บัณฑิตจากโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ได้ริเริ่มไว้ตั้งแต่ พ.ศ.2512) และนักวิจัยชุมชนในสถาบันการศึกษาท้องถิ่น เข้าร่วมฝึกการใช้เครื่องมือวิจัยที่เรียกว่า Photo Novella (ภาพชีวิตลิขิตเรื่องราว) และ Ethnography (การถอดภาพวิถีชุมชนเป็นตัวอักษรด้วยวิธีของนักมานุษยวิทยา) ผ่านวิธีการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลชุมชน โดยมีนักวิจัยรุ่นจิ๋ว (นักเรียน) ทั้งในและนอกระบบการศึกษาในชุมชนจังหวัดนครปฐม ถือเป็นส่วนสำคัญของโครงการ

⁴ ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งประเทศไทย อ้างถึงในข้อเขียน ปิยะวัติ บุญ-หลง คู่มือการบริหารและสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เล่ม 1

⁵ คณะนักวิจัยโครงการวิจัยและพัฒนาประชาคมจังหวัดกาญจนบุรี ระยะที่ 4 – 5 (2544 – 2546) ประกอบด้วย ผศ.ดร.โสภาส ปัญญา อลวยวรรณ ชินะโชติ และ Young Scholars (ทีมบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

คณะวิจัยโครงการ HUMAN MAPPING ตระหนักถึงความสำคัญของการทำแผนที่ศักยภาพมนุษย์ Human Mapping และเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น จึงได้รับหลักการมาระดมสมองค้นคว้าหาแนวทาง สานต่อความคิดนั้นให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างด้วยคุณค่าใหม่ที่พร้อมไปด้วยพลังแห่งการคิด เชิงกระบวนระบบ กล่าวคือ คณะนักวิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การหยิบยกเรื่องการทำแผนที่ศักยภาพมนุษย์ใน แต่ละพื้นที่นั้นเป็นเพียงเพื่อให้รู้ว่าใครทำอะไรเก่งบ้าง แล้วนำมาจัดทำระบบข้อมูล แบบการทำ GIS เพื่อ การค้นหาศักยภาพของคนในแต่ละพื้นที่ แต่ละจังหวัดนั้น เป็นการเก็บข้อมูลแบบพื้นที่ที่สามารถกระทำได้ ด้วยความรู้ที่มาจาก "กรอบเดิมๆ" เป็นสิ่งที่ทุกคนรับรู้อย่างแพร่หลายโดยไม่ต้องคิดค้น เป็นความรู้ที่มาจากปรากฏการณ์ภายนอกที่เรียกว่า *Explicit Knowledge* การสืบค้นหาข้อมูลในทำนองนี้ยังคงเป็นวิธี การเดิมๆ ที่นักวิจัยจารีตนิยมใช้เพราะแต่ละคนมีกรอบในการคิด ที่พึงพิงอำนาจหรือตำแหน่งทางสังคม เป็นเกณฑ์ชี้หน้า มีเป้าหมายลอมตัดสินใจไว้ว่าเป็น "คนดี ศรีสังคม" "มีฐานะ" เป็นที่เคารพ "มีบุญวาสนา" เป็นคนเก่งตามแบบฉบับของการแข่งขัน "เป็นผู้ชนะ" เป็นคนมีชื่อเสียง เหล่านี้ เป็นต้น ความต้องการใน การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ โดยมุ่งหวังให้เป็นงานวิจัยที่ผ่านการกระทำและการเรียนรู้จากชุมชน โดยเฉพาะ จากเด็ก (นักวิจัยรุ่นจิ๋ว) ผ่านการค้นหาคนในชุมชน จากมุมมองความคิดของตนเอง ได้เรียนรู้สิ่งที่ดีมี ประโยชน์และสามารถจะนำไปใช้ในชีวิตรจริงได้ เป็นการหาศักยภาพของคน ของท้องถิ่นจากคน ระดับล่าง ทำให้เห็นถึงความรู้ที่มีอยู่และคุณธรรมที่แอบแฝงในตัวบุคคลแต่ละคนว่าถ้าจะมาถึง วันนี้ บุคคลเหล่านั้นได้ผ่านกระบวนการอะไร อย่างไร จึงประสบความสำเร็จ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะได้มา จากประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน ความรู้บางอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างอยู่ในตัว หากมีการค้นคว้า บันทึกรู้ในตัวคนออกมาเพื่อรวบรวมและจัดระบบสำหรับเป็นความรู้ โดยนักวิจัยทุกฝ่ายทำงานร่วม กันจะเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงบูรณาการในชุมชน ที่ผสมผสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความรู้จากแผ่นดินแม่⁶ นอกจากนี้คณะนักวิจัย Human Mapping ยังต้องการลดพื้นที่ของงานวิจัยแบบเดิมๆ ตามห้องสมุด คณะวิจัยจึงหยิบประเด็นเรื่องของการพัฒนา เครื่องมือวิจัย วิธีการสร้างความรู้หรือหาวิทยาการใหม่ๆ มาช่วยปรับฐานคิดชุมชนและเสริมสร้างศักยภาพ นักวิจัยชุมชนให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยคำนึงถึงเรื่องความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ของตน การรู้จักตัวตน ของตน ของชุมชนด้วยความภาคภูมิใจ อีกทั้งให้นักวิชาการและนักวิจัยรุ่นใหม่ สามารถทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่น สร้างกระบวนการจัดการความรู้ การเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน เพื่อเชื่อมโยงการพัฒนาต่อกับงานวิจัยให้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องสนับสนุนซึ่งกันและกัน นำไปสู่การสร้าง ชุมชนเข้มแข็งและสังคมแห่งภูมิปัญญา

⁶ เจตนา นาควัชระ, 2547. ศิลปสองทาง กทม : ศูนย์มานุษยวิทยา รายงานการวิจัย การวิจารณ์ในฐานะพลังปัญญาของสังคม ร่วมสมัย : บทสังเคราะห์. กทม:กิจไพบูล

ทำไมต้องสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ จากกลุ่มบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปัจจุบันสังคมไทยในระดับชุมชนนอกจากขาดการเรียนรู้ศาสตร์และวิธีการค้นหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาในระยะยาวของชุมชนแล้วยังขาดนักวิจัยรุ่นใหม่ ผู้ที่จะเป็นกำลังสำคัญของชาติ เป็นผู้รับผิดชอบต่ออนาคตของประเทศ ในการเปิดประเด็นปัญหาใหม่ๆ สำหรับการรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตให้ทันกับการผันผวนของโลกที่ไม่หยุดนิ่ง คณะนักวิจัย Human Mapping พิจารณาเห็นความจำเป็น ต้องมีการสร้างคนรุ่นใหม่และเพิ่มศักยภาพการเป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ที่มีฐานคิดและวิธีการสร้างความรู้ (การทำงานวิจัย) ที่จะสามารถนำมาประมวลและสังเคราะห์ข้อมูลท้องถิ่นแล้วนำความรู้เหล่านั้นมาเป็นแรงหนุนเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้ รู้จักตัวตน นำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการพึ่งตนเอง มีความเป็นอยู่ตามวิถีไทยและให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานของการสร้าง “คุณค่าเพิ่ม” ให้กับชุมชน

การทำงานของโครงการฯ เป็นการมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนากระบวนการและเครื่องมือวิจัย แต่สิ่งที่จะต้องสร้างควบคู่กันไปอีกด้านหนึ่งของการวิจัยคือ การสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ โดยเฉพาะการดึงกลุ่มพลังคนที่มี “จิตอาสา” มาต่อยอดพัฒนาศักยภาพ ตีตราความคิดด้วยปัญญาและฐานคิดใหม่ ด้วยเห็นคุณค่าของกลุ่มบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ถือเป็นกลุ่มที่มีพลังและบทบาทซึ่งมีอยู่จำนวนไม่น้อย นักเข้าร่วมเป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ ฝึกการเรียนรู้กระบวนการลองผิดลองถูกมีศักยภาพพร้อมจะทำงานในพื้นที่ที่มีทั้ง “ใจ” และ “ปัญญา” พร้อมทั้งจะทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ก่อเกิดเครือข่ายการสร้างความรู้จากชุมชน พร้อมขับเคลื่อนชุมชน สังคม ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถอยู่ได้ในโลกสมัยใหม่

นักวิจัยรุ่นใหม่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัย เป็นผู้สังเกตการณ์พร้อมกับจดบันทึกกระบวนการทั้งหมดของผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการเป็น “ช่างเชื่อม” ประสานความร่วมมือการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยรุ่นจิ๋วกับนักวิจัยชุมชน รวมทั้งอยู่ในฐานะของผู้ถูกวิจัยในการศึกษาผลกระทบความเปลี่ยนแปลงทางความคิด พฤติกรรม และทัศนคติจากการเข้าร่วมกระบวนการวิจัย

ทำไมต้องพัฒนากระบวนการ และใช้เครื่องมือที่เรียกว่า Photo Novella (ภาพชีวิตลิขิตเรื่องราว) กับ Ethnography (การถอดภาพวิถีชุมชนเป็นตัวอักษรด้วยวิธีของนักมานุษยวิทยา) ด้วยฐานคิดที่ว่า⁷

⁷ เอกสารประกอบของโครงการพัฒนาการค้นหาค้นคว้าคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น(Human Mapping) TT 06 โดย จลวยวรรณ ชินะโชติ

- หน่วยจัดการของการสร้างภูมิปัญญาควรจะเกิดขึ้นและมีอยู่ในทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะระดับท้องถิ่น
- คุณค่าของชุมชน โรงเรียน และเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จะเป็น “หน่วยสังคม” หน่วยใหม่ในการสร้างความรู้เพื่อการจัดแจงชีวิตตนเอง
- เยาวชนเป็นทรัพยากรหลักที่เปี่ยมไปด้วยจินตนาการและพลังความคิดสร้างสรรค์ หากมี “โอกาส” ได้แสดงความคิดแบบไร้ขีดจำกัดตั้งแต่ปฐมวัยนั้นถือว่เป็นการสร้างรากแก้วแห่งปัญญาของแผ่นดิน

โครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่นได้ตระหนักถึงโจทย์ในการทำงานดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น และให้ความสำคัญต่อ การสร้างกระบวนการในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชุมชนโดยมีนักเรียน ครู ในสถาบันการศึกษาท้องถิ่นและนักวิจัยรุ่นใหม่ ร่วมกันระดมสมองหาแนวทางการทำงานร่วมกันเพื่อเข้าถึงความจริงจากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการสร้างความรู้ที่เป็นการพัฒนาศักยภาพบุคคลเพื่อเตรียมพร้อมเข้าสู่ “วัฒนธรรมแสงปัญญา” การทำงานวิจัยนี้มีความพิเศษคือ คณะนักวิจัยได้นำเครื่องมือหลักของโครงการวิจัยและพัฒนาประชาคมจังหวัดกาญจนบุรี ที่เคยนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ของหมู่บ้านบ้องตี้ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เครื่องมือดังกล่าวคือ การถอดภาพวิถีชีวิตชุมชนออกเป็นตัวอักษรด้วยวิธีของนักมานุษยวิทยา (Ethnography) และภาพชีวิตลิขิตเรื่องราว (Photo Novella) เครื่องมือทั้งสองนี้จะทำให้เราได้ ภาพรวมของชุมชน จากสายตาและกระบวนการคิดของเยาวชนในฐานะเป็น “นักวิจัยรุ่นจิ๋ว” ทำหน้าที่เก็บภาพชุมชนสืบค้นเรื่องราว ข้อมูลบุคคลที่มีคุณค่าต่อชุมชนในความคิดของตนเอง ด้วยการฝึกตั้งคำถามเพื่อไขข้อข้องใจของตน ของกลุ่มที่มีความกระตือรือร้น ใฝ่รู้อย่างแท้จริงพร้อมๆ กับให้ “นักวิจัยรุ่นใหม่” ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ ร่วมวงในการแสวงหาความรู้จากชุมชนท้องถิ่น “นักวิจัยชุมชน” (ครู) ทำหน้าที่ชุดคู่ย์ สัมภาษณ์นักวิจัยรุ่นจิ๋ว โดยมีนักวิจัยรุ่นใหม่เข้าร่วมในขั้นตอนนี้ด้วย เพื่อการสืบค้นเรื่องราวชุมชนจากกิจกรรมในภาพถ่ายด้วยวิธี Ethnography หรือ การบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยใช้คุณสมบัติของนักมานุษยวิทยาเป็นสำคัญ คือ การสังเกต แล้วจดบันทึกตลอดกระบวนการ เพื่อสะท้อนภาพวิถีชีวิตชุมชนที่เป็นจริงและมีชีวิตชีวา

อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนากระบวนการแบบผสมผสานเครื่องมือทั้งสองเข้าด้วยกันนั้น สามารถนำมาเป็นกระบวนการในการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น Human Mapping ได้อย่างลงตัวและเหมาะสม อีกทั้งนำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือการทำวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมโดยเฉพาะกับกลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้ด้อยโอกาสหรือคนที่สังคมลืม ผ่านการสะท้อนความคิดจากภาพถ่าย ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อให้คณาจารย์สามารถนำวิธีการวิจัยนี้ไปปรับใช้ในการเรียนการสอน และพัฒนาต่อเนื่องสำหรับใช้วิจัยในชั้นเรียน

รวมทั้งการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้และรู้จักชุมชนท้องถิ่นจากชีวิตจริง ให้เข้าใจง่ายและได้ประโยชน์มากกว่าเรียนในตำราจากภายนอกชุมชนหรือเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว กระบวนการดังกล่าวถือเป็น การเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องที่เกี่ยวกับผลกระทบในเชิงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด พฤติกรรม และทัศนคติของตัวนักวิจัยรุ่นจิ๋ว นักวิจัยชุมชนและนักวิจัยรุ่นใหม่ หลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการฯ

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการหาข้อมูล⁶ 2 กระบวนการด้วยกัน คือ

1. Ethnography เป็นวิธีการจดบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมและชุมชนของนักมานุษยวิทยา การจดบันทึกแบบนี้ นักมานุษยวิทยาจะต้องอาศัยการสังเกตและการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในขณะที่ทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลนั้น บรรยายภาคในการสัมภาษณ์จะเป็นการพูดคุยตามธรรมชาติเป็นกันเอง
2. Photo novella เป็นเครื่องมือการวิจัยที่ใช้รูปภาพเป็นหลักในการบอกเล่าเรื่องราว ผู้ถ่ายรูปเป็นผู้กำหนดเป้าหมายของภาพถ่ายว่าต้องการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับอะไร

วัตถุประสงค์

1. ฝึกฝนนักวิจัยต่างสาขาวิชาให้ทำงานร่วมกันกับทั้งกลุ่มนักวิชาการด้วยกันเองและกับชุมชน
2. พัฒนาเครื่องมือและกระบวนการทำวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสม
3. ฝึกให้ครูและนักเรียนค้นหาสถานภาพของทุนทางสังคมและศักยภาพท้องถิ่น และเรียนรู้วิธีวิจัยแบบ Photo novella และ Ethnography
4. ให้ชุมชนและผู้ร่วมวิจัยได้รู้จักบุคคลในท้องถิ่นที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคม
5. ทำให้เยาวชนได้รู้จักบุคคลในท้องถิ่นและมีความภูมิใจในตัวตนของชุมชน
6. ได้ศึกษาผลกระทบและแรงบันดาลใจที่นักวิจัยรุ่นเยาว์ได้รับจากการเข้าร่วมงานวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เครื่องมือการวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสม
2. ชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนและนักเรียนรู้จักการบันทึกข้อมูล และสามารถใช้เป็นวิธีวิจัยในชั้นเรียนได้ต่อไปในอนาคต
3. ได้พบคนมีคุณค่าและรับทราบสถานภาพของทุนและศักยภาพท้องถิ่น
4. ได้เครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่น ครูนักเรียน โรงเรียน
5. ได้รายงานผลกระทบและแรงบันดาลใจของเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการหลังการเข้าสู่กระบวนการวิจัย

⁶ ปรับปรุงจากหนังสือ Community-Based Ethnography : Breaking Traditional Boundaries of Research, Teaching, and Learning

กลุ่มเป้าหมาย

1. บัณฑิตอาสาสมัครที่จบหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในบทบาทนักวิจัยรุ่นใหม่
2. นักเรียน โรงเรียนและชุมชนในเขตจังหวัดนครปฐม

วิธีการทดลองวิจัย

กระบวนการทำงานที่ช่วยสร้าง “นักวิจัยรุ่นจิ๋ว” และ “นักวิจัยชุมชน”

หลังจากจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้กับคณะครูโรงเรียนนำร่องเพื่อความเข้าใจวัตถุประสงค์ เครื่องมือ และวิธีการวิจัย วางกรอบการทำงานร่วมกัน พร้อมทั้งสร้างความรู้จักคุ้นเคยระหว่างครูที่เข้าร่วมโครงการ นำร่องคณะนักวิจัย ทีมงานนักวิจัยรุ่นใหม่แล้ว แกนหลักสำคัญที่ขาดไม่ได้ในการทำวิจัยนี้ คือกลุ่มเด็กนักเรียน ผู้ที่จะมีโอกาสเป็น “นักวิจัยรุ่นจิ๋ว” ได้เข้าสู่กระบวนการที่ฝึกแนวทางการเรียนรู้นอกห้องเรียนแบบใหม่มีความเป็นอิสระให้เด็กได้เสนอความคิด ใช้จินตนาการเสาะหาความรู้ด้วยตัวเองจากภายนอกห้องเรียนเริ่มจากในชุมชนของตนเอง หลังจากวางแผนการทำงานร่วมกันในทีมคณะวิจัย ได้กำหนดวันเวลาในการลงไปจัดกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการให้กับนักเรียนที่สนใจ เข้าร่วมเป็นนักวิจัยรุ่นจิ๋วตามโรงเรียนต่างๆ ตามลำดับ

ทีมคณะวิจัยจัดกิจกรรมทำความรู้จักนักเรียนผู้เข้าร่วมโครงการ เพื่อกระตุ้นให้เด็กคิดตั้งคำถามรู้จักการค้นหาคำตอบ และเรียนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม โรงเรียนนำร่อง 6 โรงเรียน ในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ โรงเรียนวัดสระสี่มุม โรงเรียนภัทรญาณวิทยา โรงเรียนวัดม่วงตารศ โรงเรียนวัดหนองเสือ โรงเรียนโสดศึกษา และการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสามพราน ซึ่งครูนำร่องทุกโรงเรียนได้ประชาสัมพันธ์หานักเรียนที่สนใจอยากลองทำวิจัยด้วยความสมัครใจโรงเรียนละ 20 คน

การสัมมนาเชิงปฏิบัติการกับนักเรียนโครงการนำร่อง เริ่มจากการแนะนำตัวเอง คณะวิทยากร คณะครู และเด็กนักเรียน พร้อมทั้งกรอกแบบสอบถามที่จะเก็บไว้เป็นประวัติสมาชิก โครงการ Human Mapping การกรอกแบบสอบถามจะแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ประวัติอาจารย์ ประวัตินักเรียนระดับประถมศึกษา และประวัตินักเรียนระดับมัธยมศึกษา ต่อด้วยการทำงานกลุ่มโดยมีกรอบกติการ่วมกัน คือ ความคิดของทุกคนมีค่า ไม่ฆ่าความคิดของคนอื่น การทำงานต้องมีหัวเรือ 1 คน เลข 1-3 คน คนจับเวลา 1 คน คนนำเสนอ 1 คน พร้อมทั้งตั้งชื่อกลุ่มที่สำคัญที่สุดในการทำงานคือ ทำงานให้สนุก โจทย์ในกิจกรรมระดมสมองคือ ชุมชนของท่านให้อะไรต่อนครปฐม ชุมชนของท่านให้อะไรต่อกรุงเทพฯและปริมณฑล ชุมชนของท่านให้อะไรต่อประเทศไทยและโลก กิจกรรมดังกล่าวใครเป็นตัวหลักในการประกอบกิจกรรมนั้นๆ เมื่อได้

คำตอบของแต่ละโจทย์คำถาม เด็กๆ แสดงความกล้าออกมารายงานให้เพื่อนกลุ่มอื่นๆ ได้แลกเปลี่ยนสิ่งที่เด็กได้นั้นมีทั้งคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านการเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนและด้านเศรษฐกิจแตกต่างกันไปตามพื้นที่ของแต่ละชุมชน

กระบวนการดึงความคิด : การสัมมนาเชิงปฏิบัติการกับคณะครูนำร่อง

การสัมมนาครั้งนี้ได้แบ่งประชุมครูออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษา 2 โรงเรียน (โรงเรียนวัดสระสี่มุมและโรงเรียนภัทรญาณวิทยา) และระดับประถมศึกษา 2 โรงเรียน (โรงเรียนวัดม่วงตารศ และโรงเรียนวัดหนองเสือ) เนื้อหาสาระในการสัมมนา คือ การระดมสมอง นำมาซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลจากประเด็นที่เด็กนักเรียนแต่ละโรงเรียนนำเสนอ ด้วยการตั้งคำถามกับครูว่าเห็นอะไรบ้างจากข้อมูลแต่ละโรงเรียนมีสิ่งใดที่ซ่อนอยู่ จากข้อความที่ปรากฏนี้ มีความหมายอะไรซ่อนอยู่ ผลสรุปของกิจกรรม คือ กิจกรรมตามอาชีพต่างๆ ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นสิ่งใกล้ตัว เป็นสินค้าและผลิตภัณฑ์ บางโรงเรียนเห็นตัวบุคคลหลักที่ทำกิจกรรมนั้นๆ บางโรงเรียนยังไม่เห็นตัวบุคคล แต่สิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ภายนอก เช่น ความคิด ความมุ่งหวัง คุณธรรมประจำใจ ฯลฯ จะต้องมีการแนะนำแนวทางให้กับเด็กตีความจากการเข้าไปสัมภาษณ์พูดคุยกับบุคคลนั้นๆ โดยเน้นกระบวนการการสัมภาษณ์พูดคุยเพื่อให้ได้ข้อมูลนั้นๆ ออกมา

การสัมมนาเชิงปฏิบัติการของนักเรียนโรงเรียนนำร่อง

เป็นการทบทวนกระบวนการพร้อมทั้งให้นักเรียนรู้จักเครื่องมือ PHOTO NOVELLA ที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย ทีมงานวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหิดล ทีมงานอาจารย์ผู้เข้าร่วมโครงการนำร่องของแต่ละโรงเรียนได้จัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการร่วมกัน เมื่อวันอังคารที่ 20 และวันพุธที่ 21 เมษายน 2547 หลังจากนั้นคณะวิจัยได้กลับไปโรงเรียนอีกครั้งเพื่อนำข้อมูลที่ได้นำจัดกลุ่มหัวข้อต่างๆ พร้อมกับการค้นหาตัวบุคคลหลักที่ทำกิจกรรมนั้นๆ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลของแต่ละโรงเรียนที่ได้ จัดหัวข้อ ออกได้ 2 - 4 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มอาชีพทำการเกษตร ศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว สินค้าและผลิตภัณฑ์
2. นักเรียนเลือกหัวข้อที่ตนเองสนใจ
3. แต่ละกลุ่ม เลือกประธาน เลขาค้นจับเวลา ผู้นำเสนอ และสมาชิกกลุ่ม โดยมีนักวิจัยรุ่นใหม่ (Y.S.) เข้าสังเกตการณ์ปฏิบัติงานของแต่ละกลุ่ม
4. ระดมความคิดในกลุ่มเกี่ยวกับการลงไปสัมภาษณ์ พูดคุย และถ่ายรูป

5. อธิบายขั้นตอนการใช้เครื่องมือ PHOTO NOVELLA (กล้องถ่ายรูป) โดยการแจกกล้องกลุ่มละ 1 ตัว แนะนำวิธีการใช้กล้องถ่ายรูปและการถ่ายรูปที่ถูกต้อง และให้นักเรียนทดลองถ่ายภาพเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยโดยการแนะนำเครื่องมือการใช้กล้องถ่ายรูป โดยมีขั้นตอนดังนี้

5.1 แจกกล้องถ่ายรูปให้แต่ละกลุ่มจำนวน 1 ตัว ซึ่งกล้อง 1 ตัว สามารถถ่ายภาพได้ 27 ภาพ (แต่กล้องจะเหลือเพียง 26 ภาพ หลังจากสาธิตถ่ายภาพการทำงานของและกลุ่ม)

5.2. อธิบายวิธีใช้กล้องว่าควรถ่ายรูปอะไร อย่างไร ถ่ายใครบ้าง จำนวนเท่าไร และวางแผนให้ทุกคนได้มีโอกาสใช้กล้องทุกคน

6. อธิบายถึงขั้นตอนการทำงาน และการสัมภาษณ์พูดคุย โดยแจกสมุดให้นักเรียนกลุ่มละ 1 เล่ม พร้อมอธิบายการจดบันทึกของแต่ละกลุ่มเกี่ยวกับการทำงาน ดังนี้

6.1 วันเดือนปี ที่ถ่ายภาพ

6.2 เวลาในการถ่ายภาพ

6.3 บุคคลที่ถูกถ่ายภาพ

6.4 ผู้ที่ถ่ายภาพ (ตากกล้อง)

6.5 หมายเหตุเรื่องราว

7. กำหนดวัน นัดหมาย ลงพื้นที่พร้อมกับนักวิจัยรุ่นใหม่ (Y.S.) วันจันทร์ที่ 17 พฤษภาคม 2547

การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ Ethnography ระหว่างวันที่ 6 - 7 พฤษภาคม 2547

กระบวนการเริ่มต้นด้วยการถามความรู้สึก และความหวังที่จะได้รับการอบรมครั้งนี้ สิ่งที่คุณเข้าร่วมอบรมได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึก คือ

- ดีใจที่ได้รับคัดเลือกเข้ากระบวนการวิจัยนี้
- กังวลในการทำวิจัย
- ได้รับความรู้แปลกใหม่
- ได้เรียนรู้วิธีการทำงานวิจัย

แบบฝึกหัด Perception พิจารณาวัตถุแล้วนึกถึงอะไร

- ผู้เข้าร่วมอบรมมองวัตถุที่เห็นแล้ว
- คิดถึงอะไร มีความหมายอย่างไรบ้าง ในมุมมองของแต่ละคน

สิ่งที่ได้จากการมองวัตถุ คือ ส่วนใหญ่นึกถึงพิธีกรรมที่เป็นมงคล เนื่องจากวัตถุดังกล่าว ได้แก่ หิน พาน ด้ายสายสิญจน์ ดอกเข็ม ขันขนาดเล็ก เป็นต้น

แบบฝึกหัดการจดบันทึก

- แบ่งสมุดเป็น 2 ส่วน โดยด้านซ้าย คือ สิ่งที่เป็นจริงจากการได้ฟัง หรือรับรู้ สำหรับด้านขวา คือ การตีความจากข้อมูล การสังเกตกิริยาท่าทางของผู้พูด และสิ่งแวดล้อมรอบตัว
- แบ่งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม โดยแต่ละกลุ่มจะมีผู้เล่าเรื่องของตนเอง จำนวน 2 คน และสมาชิกที่เหลือจดบันทึก โดยมีเงื่อนไข คือ ไม่ให้ผู้บันทึกซักถามสิ่งใดจากผู้เล่า
- เมื่อผู้เล่าพูดจบ ให้ผู้บอกเล่าตรวจสอบข้อมูล โดยการให้ผู้บันทึกอ่านที่ตนเองจด ด้านซ้ายของกระดาษ และแก้ไขบันทึกข้อมูลลงด้านขวามือ

แบบฝึกหัดการตีความ ฝึกให้ผู้เข้าร่วมอบรม รู้จักการตีความ ดังนี้

- เลือกภาพจากหนังสือพิมพ์
- จับคู่ และจดบันทึกจากการตีความของคุณเอง ในประเด็นดังต่อไปนี้
 - ทำไมจึงเลือกภาพนี้
 - ภาพนี้สื่ออะไรกับเรา
 - มีอะไรอยู่ในภาพ
 - รู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้ เป็นต้น
- นำเสนอโดยการติดบอร์ด

สุดท้ายคือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ได้จากการอบรมดังนี้

- จากการอบรมครั้งนี้ทำให้ได้เรียนรู้ว่ามีระบบ
- การวิเคราะห์ข้อมูล
- การตีความ และการจดบันทึก

หลังจากที่ได้แจกกล่องให้กับเด็กนักเรียนแต่ละโรงเรียนไประยะหนึ่ง นักวิจัยรุ่นใหม่จะลงพื้นที่ของแต่ละคนเพื่อสังเกตการณ์ การทำงานของเด็กนักเรียน นัดวันเวลาที่จะไปเก็บกล่อง นำมาล้าง เมื่อได้รูปเรียบร้อยแล้วก็นำกลับไปให้แต่ละโรงเรียนได้ชื่นชมผลงานของตนเอง พร้อมทั้งฝึกทำการถอดภาพชีวิตลึกลับเรื่องราวหรือการถอดภาพเป็นตัวอักษร ให้กับครูและอาสาสมัคร การสัมภาษณ์เด็กจากภาพที่เด็กไปถ่ายมาโดยใช้กระบวนการ Ethnography ซึ่งให้แบ่งหน้ากระดาษออกเป็น 2 ด้าน ด้านซ้ายเป็นข้อมูลความจริงที่ได้จากเด็กนักเรียน ด้านขวาเป็นการตีความวิเคราะห์และสังเกตของผู้บันทึก โดยมีการใช้แนวคำถาม 8 WH มาใช้ในการตั้งคำถามเพื่อให้เด็กอธิบายภาพออกมา มีขั้นตอนดังนี้

1. หาสถานที่พูดคุย
2. ให้เด็กเลือกรูปถ่าย เล่าขั้นตอนการทำงาน เรื่องราวเกี่ยวกับรูปภาพที่ถ่าย และการพูดคุยกับผู้ที่ถูกถ่ายรูปอย่างไร

3. พุดคุยถึงความรู้สึก การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

4. ใช้แนวคำถาม 8 WH คือ รูปใคร ทำอะไร ที่ไหน รู้สึกอย่างไร ทำไมถึงถ่ายรูปรูปนี้ ถ่ายเมื่อไหร่ เป็นต้น

5. ทำการจดบันทึกอย่างละเอียด

จากนั้นครูแต่ละโรงเรียนทำหน้าที่ถอดภาพเป็นตัวอักษร ใช้เวลาในการสัมภาษณ์เพื่อถอดภาพประมาณ 1 เดือน ก่อนที่จะติดต่อกับครูแต่ละโรงเรียนเพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาประกอบในการประชุมที่จะมีขึ้นในวันที่ 26-27 มิถุนายน 2547 เมื่อได้ข้อมูลของแต่ละโรงเรียนเรียบร้อยแล้ว คณะทำงานจะมักเข้มกับการเตรียมงานในครั้งนี้เนื่องจากการจัดประชุมนอกสถานที่เป็นครั้งแรก โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้เกี่ยวกับเรื่อง "การถอดภาพชีวิตเป็นตัวอักษร" กิจกรรมแรกของการอบรมเริ่มด้วยการทำ "โยนิโสมนสิการ" วิทยากรให้ทุกคนทำสมาธิ จากนั้นให้ทุกคนตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

1. คิดอะไรที่ไม่เคยคิด
2. เห็นอะไรที่ไม่เคยเห็น
3. ทำอะไรที่ไม่เคยทำ
4. เรียนรู้อะไรที่ไม่เคยรู้มาก่อน

ทุกคนเขียนคำตอบใส่กระดาษที่เตรียมไว้ แล้วแบ่งกลุ่มเป็น 4 กลุ่ม โดยให้คณะครูที่เข้าร่วมอบรมและกลุ่มนักวิจัยรุ่นใหม่ (Young Scholars) นำสิ่งที่เขียนใส่ในกระดาษ มารวมกันและเขียนใส่กระดาษ พร้อมทั้งร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมภายในกลุ่มเพื่อนำเสนอ โดยใช้เวลากลุ่มละ 10 นาที จากการทำกิจกรรมร่วมกันของแต่ละกลุ่มและนำเสนอทำให้เห็นว่าแต่ละกลุ่ม ได้นำเสนอแนวคิดของสมาชิกทุกคนภายในกลุ่มโดยมีการแบ่งหน้าที่กันเองภายในกลุ่ม

แผนการดำเนินงาน

ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาทบทวนวรรณกรรม กระบวนการ เริ่มต้นที่การทบทวนวรรณกรรมต่างๆ สืบค้นทั้งทาง Internet และบทความ หนังสือที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือทั้งสอง จากนั้นจึงทำความเข้าใจกับกระบวนการและเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัยระหว่างผู้ร่วมงานที่มงาน เครือข่ายที่สนใจ ด้วยการประชุมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ นับตั้งแต่ที่มงานในโครงการ กลุ่มครูอาจารย์กลุ่มนักเรียนในโรงเรียนเป้าหมาย และเตรียมจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการวิธีคิดเชิงกระบวนการ รวมทั้งจัดเตรียมเอกสารสาระสำคัญประกอบการทำงานในระยะต่อไป

ระยะที่ 2 จัดอบรมการเป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ (Young scholars) ให้กับสมาชิกบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่คัดสรรแล้วเพื่อสร้างคน สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ให้มีศักยภาพพร้อมจะทำงานวิจัยใน

พื้นที่และขยายผลของโครงการนำร่องเข้าสู่ชุมชนโดยให้นักเรียนและนักวิจัยรุ่นใหม่ได้ทำงานในพื้นที่ร่วมกัน แล้วนำผลการวิจัยจากพื้นที่จริงเป็นงานวิจัยต้นแบบเผยแพร่ไปยัง โรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดนครปฐมต่อไป

ระยะที่ 3 ค้นหาแนวร่วมจากโรงเรียนในพื้นที่ จ.นครปฐม (ชั้นประถมศึกษา 2 โรงเรียน ชั้นมัธยมศึกษา 2 โรงเรียน โรงเรียนศึกษาพิเศษ และการศึกษานอกโรงเรียน ระดับอายุ 8 - 14 ปี และ 15 - 24 ปี) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทำความเข้าใจกระบวนการและเครื่องมือในการวิจัยจัดกิจกรรมจำลองพื้นที่จริงเป็นแบบฝึกหัดให้นักวิจัยรุ่นใหม่ นักเรียน และครูได้เข้าใจกระบวนการวิจัยและคุ้นเคยกับเครื่องมือการวิจัยก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่สนามในช่วงระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อน รายงานความก้าวหน้าโครงการนำร่องให้สมาชิกโครงการฯได้รับทราบด้วยการชักชวนให้สมาชิกและเจ้าหน้าที่สำนักงานกลางหมุนเวียนกันไปร่วมสังเกตการณ์ในโรงเรียนทุกครั้งที่มีการกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน สนับสนุนให้โรงเรียนในโครงการนำร่องจัดการประชุมวิชาการนำเสนอบทเรียนจากแบบฝึกหัดในห้องเรียนให้กับชั้นเรียนอื่นๆในโรงเรียน กลุ่มโรงเรียนในระดับของตน

ระยะที่ 4 จัดเวทีเปิดประเด็นวิเคราะห์ข้อมูลภายในโรงเรียน ร่วมกับชุมชนของโรงเรียนโดยมีทีมงานจากส่วนกลาง นักวิจัยรุ่นใหม่เข้าร่วมสังเกตการณ์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในแต่ละโรงเรียน (กันยายน 47 - ตุลาคม 47)

ระยะที่ 5 การประมวลและสังเคราะห์ภาพรวมของบทเรียนที่ได้มา ว่าด้วยสถานการณ์ของทุนและศักยภาพท้องถิ่น โดยการจัดสัมมนาเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันระหว่างคณะทำงาน

ผลการดำเนินงาน

การวิจัยพบว่า กระบวนการวิจัยค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชนทำให้เกิดการแสวงหาความรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการบูรณาการความรู้ในชีวิตจริง ที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียน ครู ชุมชน เพราะต่างคนจะมองเห็นภาพชุมชนในภาพรวมที่มีศักยภาพชุมชน และศักยภาพนี้จะเป็นฐานนำไปสู่การพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นได้ เป็นการสร้างความรู้จากแผ่นดินแม่⁹ โดยคนในชุมชน ทั้งครู นักเรียน และบุคคลที่มีคุณค่า ล้วนเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม สู่ทิศทางที่มี แนวโน้มในการเห็นความสำคัญของชุมชน ชุมชนจึงกลายเป็นหน่วยวิเคราะห์ เป็นหน่วยที่จะสร้างการพัฒนาต่อไปและนอกเหนือจากผลการวิจัยที่เป็น "สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการกระทำ" แล้วยังได้ "คน" ที่เก่งขึ้น มีศักยภาพเพิ่มขึ้นจากการผ่านกระบวนการทำงานร่วมกับโครงการฯ นี้

⁹ เจตนา นาควัชระ, 2547, ศิลปสองทาง กทม:ศูนย์มานุษยวิทยา รายงานการวิจัย การวิจารณ์ในฐานะพลังปัญญาของสังคม ร่วมสมัย : บทสังเคราะห์, กทม:กิจไพบูลย์

โครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนมีคุณค่าและศักยภาพท้องถิ่น ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากโรงเรียนที่เข้าร่วมในโครงการ ทั้ง 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดม่วงตารศ โรงเรียนวัดหนองเสือ โรงเรียนวัดสระสี่มุม โรงเรียนภัทรญาณวิทยา โรงเรียนโสตศึกษานครปฐม และการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เด็กนักเรียนและคุณครูต่างให้ความสนใจ หลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการ หลังจากการเข้าค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเด็กนักเรียน ทีมงาน และคุณครูได้มองเห็นถึงการพัฒนาการของเด็กนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ เช่น เด็กบางคนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการตอบคำถามหรือการแสดงความคิดเห็น แต่หลังจากเข้าร่วมโครงการ ทำให้เขาได้แสดงความสามารถที่จะตั้งคำถามกับคนที่เขาไปสืบค้น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโครงการจัดขึ้นร่วมกันกับโรงเรียนอื่นๆ ที่เข้าร่วมโครงการ (ดูรายละเอียดตารางกิจกรรมและรายชื่อนักเรียนและอาจารย์ผู้เข้าร่วมโครงการในภาคผนวก 1.1, 1.2 และ 1.3) โครงการวิจัยนี้เปิดโอกาสให้กับเด็กนักเรียนที่ธรรมดา และบางที่อาจไม่ค่อยได้มีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมที่มาจากภายนอก อาสาที่เป็นผู้ที่จะทำงานร่วมกับทางทีมนักวิจัยรุ่นใหม่จากมหาวิทยาลัยมหิดล ในโครงการนี้ เราตั้งให้เด็กๆ เป็น นักวิจัยรุ่นจิ๋ว โดยให้เขาสืบค้นเรื่องราวที่เขาเห็นว่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อชุมชนของเขา ออกมานำเสนอให้กับคนที่อยู่นอกชุมชนได้รับรู้ในชุมชนของเขานั้น มีสิ่งใดที่น่าสนใจอยู่ในชุมชนของตัวเองบ้าง

สำหรับผลที่คุณครูได้จากการเข้าร่วมในโครงการ คือ ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำงานวิจัยว่าไม่ได้ยากเกินความสามารถของตนเอง เพราะก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการคุณครูหลายท่านกลัวว่าจะทำไม่ได้ และจากการที่ได้เข้าค่ายที่ทางโครงการได้จัดให้คุณครูและเด็กนักเรียนได้อยู่ร่วมทำ กิจกรรม ร่วมกัน ทำให้คุณครูหลายท่าน เข้าใจถึงความสามารถของเด็กหลายๆคน บางครั้งการที่เขาได้อยู่ร่วมกันกับคนหลายคนที่เขาไม่รู้จักเขาก็สามารถนำความสามารถอย่างอื่นที่คุณครูอาจไม่ได้เห็นในห้องเรียนออกมาแสดงให้เห็นในการเข้าร่วมทำกิจกรรมที่ทางโครงการได้จัดให้กับเด็กที่สำคัญที่สุด คือ การที่คุณครูหลายท่าน หลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการแล้วสามารถนำความรู้ที่ได้ไปเขียนเป็นโครงการต่อยอดโดยใช้กระบวนการที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนมีคุณค่าและศักยภาพท้องถิ่นไปใช้ และบางโรงเรียน คุณครูนำความรู้ที่ได้ไปขยายผลให้กับเพื่อนครูที่ไม่ได้เข้าร่วมในโครงการ โดยมีความคิดว่าจะใช้กระบวนการ Photo novella และ Ethnography เป็นเครื่องมือในการหาคำตอบในวิชาของตนเอง

ผลที่ชุมชนได้รับจากการเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ คือ ชุมชนเองเป็นแหล่งความรู้ให้ลูกหลานในชุมชน บางตัวอย่างจากโรงเรียน บุคคลที่มีคุณค่าที่นักวิจัยรุ่นจิ๋วของทางโครงการที่ไปสืบค้นและทางโรงเรียนเองก็เห็นความสำคัญ มีการเชิญคนมีคุณค่ามาร่วมให้ความรู้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนเกี่ยวกับเรื่องการปลูกใบบัวบก บางโรงเรียนมีความคิดที่จะให้ทางชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน ทั้งนี้บทบาทที่เกี่ยวข้องกับโครงการมีในภาคผนวก 1.4 และ 1.5

จากการเป็นโครงการนำร่องในโครงการพัฒนาระบบการค้นหาค้นคว้าข้อมูลต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น ครูอาจารย์ทุกท่านจึงมีโอกาสดำเนินการร่วมรับการอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการในวาระต่างๆกัน ทำให้อาจารย์บางท่านได้นำแบบฝึกหัดการทำ โยนิโสมนสิการ ไปใช้ในการเรียนการสอน เช่น อาจารย์อรุณี สุทธิธรรม โรงเรียนวัดหนองเสือ จะให้เด็กนักเรียนฝึกการพิจารณาส่วนต่างๆ ของร่างกายแต่ละส่วนตั้งแต่ปลายเท้าจนถึงปลายเส้นผมและในที่สุดมารวมจุดสนใจอยู่ที่ลมหายใจเข้าออก รวบรวมสมาธิให้นิ่งอยู่ที่เดียว ปลดปล่อยจิตใจว่าง ตัดความคิดที่วุ่นวายต่างๆ ออกไปให้หมด เมื่อจิตเป็นสมาธิแล้วจึงให้คิดทบทวนหาคำตอบให้กับคำถามที่ตั้งไว้ การใช้ โยนิโสมนสิการ นำเข้าสู่บทเรียนทุกเช้าได้นำความตื่นเต้นประหลาดใจในเชิงบวกมาสู่ครูอาจารย์อย่างยิ่งโดยเฉพาะการนำไปใช้กับเด็กนักเรียนพิเศษ (ออทิสติก) ผู้มีปัญหาเรื่องของความสามารถในการเรียนรู้และอารมณ์ การฝึกให้เด็กรู้จักการนั่งสมาธิ โดยนำเพลงบรรเลงเสียงธรรมชาติมาประกอบดนตรีผสมผสานเป็นสื่อ นำจิตไปสู่ความสงบ ทำให้สงบก่อนที่จะมีการลงมือปฏิบัติสิ่งใดก็ตามช่วยให้เด็กพิเศษเหล่านั้นให้ความร่วมมือกับกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียนมากขึ้น และสามารถเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนๆ ในกิจกรรมเหล่านั้นระยะเวลานานขึ้น วิธีโยนิโสมนสิการ ดังกล่าวส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็ก ทำให้เด็กเหล่านั้นเริ่มมีสมาธิมากขึ้น เป็นการเตรียมตัว เตรียมใจ และเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กเล็กที่มีประสิทธิภาพยิ่ง ในการทำกิจกรรมอื่นๆ ในห้องเรียนต่อไป

อาจารย์อรุณี สุทธิธรรม นำกระบวนการ Photo novella และ Ethnography เป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถนำมาปรับใช้กับการเรียนการสอน โดยทำเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรสอดแทรกในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชื่อโครงการ “การสืบค้นของสารวัตรลูกน้ำในการควบคุมและป้องกันไข้เลือดออก” สิ่งที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการ Human Mapping คือ

- การฝึกให้เด็กรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง
- ให้สารวัตรลูกน้ำยุ้งลายใช้ภาพถ่ายบอกเล่าเรื่องราวและความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนสามารถถ่ายทอดเรื่องราวออกมาเป็นตัวอักษรเพื่อสื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ด้วย
- เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเด็กนักเรียน ครู และผู้ปกครองในการเข้ามามี ส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียนและชุมชน

โครงการ “การสืบค้นของสารวัตรลูกน้ำในการควบคุมและป้องกันไข้เลือดออก” นี้ นักเรียนให้ ความร่วมมือเป็นอย่างดี แม้วันหยุดนักเรียนก็จะมาร่วมกิจกรรมกันอย่างพร้อมเพรียง เด็กๆ ให้ความสนใจ ใฝ่รู้ มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างดีดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็นจากการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้

“ชอบกิจกรรมที่ได้ไปถ่ายรูป แล้วนำรูปที่ถ่ายมาบรรยาย เป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่”

“ดีใจที่ได้เป็นสารวัตรลูกน้ำ เพราะได้อะไรหลายอย่าง ได้ทั้งความรู้ ความผูกพัน
ระหว่างเพื่อน พี่น้อง และมีครูคอยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำที่ถูกต้อง”

นักเรียนสามารถร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการหาความรู้ ได้รับประสบการณ์และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้
ในชีวิตประจำวันสำหรับตนเอง ครอบครัวและชุมชน อันจะส่งผลให้โรงเรียนวัดหนองเสือ หมู่บ้านหนองเสือ
ปลอดภัยและยังผลให้ปลอดภัยจากโรคไข้เลือดออกอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีโครงการต่อยอดจากโรงเรียนวัดสระสี่มุมโดย อาจารย์กฤติกา โชควัฒนชัย เป็นอีก
ผู้หนึ่งที่สนใจนำกระบวนการไปประยุกต์เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งตนเองรับผิดชอบเป็นหัวหน้าหมวดอยู่ได้นำกระบวนการและเครื่องมือใหม่ๆ ทั้งสองนี้
มาใช้ในงานสอน จัดทำโครงการ “ภาพมีชีวิต สะท้อนเศรษฐกิจของชุมชนสะพาน” ขึ้น โครงการนี้เป็น
กระบวนการที่ทำให้ ผู้เรียนรู้จักการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวเองทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งรอบๆ ตัวและสิ่งที่
มีอยู่ในชุมชน โดยการสืบค้นและจัดบันทึกข้อมูลของท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ ของคนใน
ชุมชน ด้วยวิธีการใช้กล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเรื่องราวมีวิธีการจัดบันทึกเรื่องราวแบบ
นักมานุษยวิทยา ซึ่งเครื่องมือทั้งสองสามารถเชื่อมโยง นำไปสู่การก่อเกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่าง ผู้เรียนกับ
ชุมชนได้อย่างลงตัวและเป็นธรรมชาติ อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกแก่นักเรียนให้เกิดความภาคภูมิใจใน
ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้รายละเอียดของการต่อยอดโครง
การ โดยโรงเรียนทั้งสองข้างต้นปรากฏอยู่ในส่วนของภาคผนวกท้ายรายงานฉบับสมบูรณ์นี้

1.1.2 โครงการวิเคราะห์ศักยภาพทุนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

หลักการและเหตุผล

โครงการการวิเคราะห์ศักยภาพ (Potential Assessment) ด้านทุนและเครือข่ายในพื้นที่จังหวัด
นครปฐม ภายใต้โครงการเครือข่ายการวิจัยบูรณาการกลุ่มแม่น้ำท่าจีน-แม่กลอง มีเป้าหมายเพื่อที่จะหาทางแก้
ปัญหาและการพัฒนาท้องถิ่นโดยเฉพาะในมิติความยากจนโดยอาศัยการวิจัยในท้องถิ่นเป็นเครื่องมือให้เกิด
ลักษณะงานแบบการวิจัยเพื่อปฏิบัติการในสังคม (Social Research for Social Action) และเป็นการพัฒนา
กลไกการจัดการความรู้ (Knowledge Management Unit) จากภาคีที่หลากหลายในจังหวัดนครปฐม โดยผ่าน
กระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายและสาธารณะในวงกว้างอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และกลุ่มเป่า
หมายในระยะยาว ตลอดจนเชื่อมโยงภาคีหลายฝ่ายมาเรียนรู้ร่วมกัน โดยผ่านการเชื่อมโยงข้อมูลบุคคล / องค์กร / สถาบัน / เครือข่าย และนำไปสู่การมีกลยุธามิตรที่เข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้น กระบวนการที่เกิดขึ้นจึง มี

ใช้การถ่ายทอด “ความรู้” หรือ “ภูมิปัญญา” จากมหาวิทยาลัยสู่ชุมชน แต่เป็นปฏิสัมพันธ์แห่งการเรียนรู้แบบบูรณาการ ให้ผู้เรียนรู้ได้สัมผัสปัญหาจริงในพื้นที่

กรอบแนวคิด

(1) ฐานความเชื่อในโครงการ

การเปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ การลดลงของทรัพยากร ความเสื่อมถอยของทุนทางสังคมวัฒนธรรม วิกฤตเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของรัฐ มีผลกระทบต่อการปรับตัวของพื้นที่หลายภาคส่วนขาดความรู้ความสามารถในการเผชิญปัญหาใหม่ๆ เพราะขาดวัฒนธรรมในการทำงานและแก้ปัญหาาร่วมกัน

จังหวัดนครปฐมมีทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพ และมีบทบาทรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมระดับหนึ่ง แต่ยังขาดการจัดการอย่างจริงจังและการหนุนเสริมอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องมีการสร้างเงื่อนไขที่จำเป็นและพอเพียงที่จะวิเคราะห์เชื่อมประสานศักยภาพทุนมนุษย์และเครือข่ายภาคีสถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ และภาคเอกชน

ความซับซ้อนของมนุษย์และธรรมชาติในโลกแห่งความเป็นจริงในยุคปัจจุบัน สภาพสังคมในระบบเปิดและเป็นพลวัตได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายระดับ ดังนั้นกระบวนการแก้ปัญหาจึงจำเป็นต้องอาศัยการสังเคราะห์องค์ความรู้ จากศาสตร์หลายๆ ด้านมาเกี่ยวข้องในลักษณะของความร่วมมือข้ามศาสตร์ (Cross Disciplinary Collaboration) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและมีความท้าทายต่อการนำแนวคิดและวิธีการของการบูรณาการข้ามศาสตร์มาทดลองใช้

(2) แนวคิดทฤษฎีที่นำมาสู่การพัฒนากรอบแนวคิดและการออกแบบโครงการ

ในการพัฒนากรอบแนวคิดและการออกแบบโครงการ อาศัยแนวคิดทฤษฎีหลัก คือ

2.1 แนวคิดการสร้างชุมชนแนวปฏิบัติ (Communities of Practice) โดยกระบวนการวิจัยเชิงพื้นที่ (Area –Based Research)

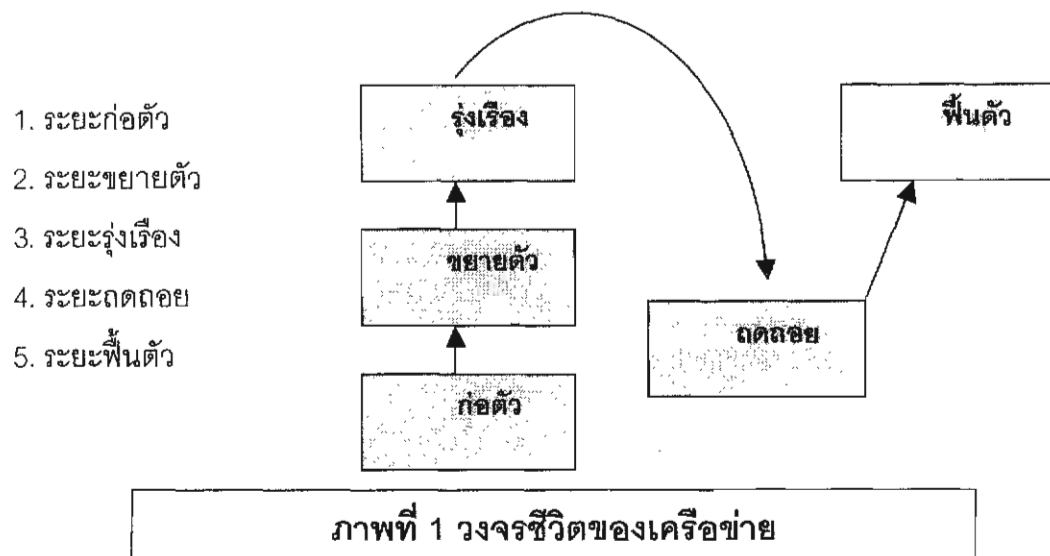
เป้าหมายของการทำวิจัยเชิงพื้นที่ คือการแก้ปัญหาของพื้นที่เป็นหลัก เป็นการวิจัยที่นำไปสู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างจริงจัง มิใช่เป็นงานวิจัยแบบเดิมที่สร้างความรู้จากพื้นที่ แต่พื้นที่ดังกล่าวมิได้ใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ที่สร้างขึ้น โดยนัยนี้ นักวิชาการหรือนักวิจัยจึงจำเป็นต้องปรับบทบาทจากผู้นำความรู้มาสู่การเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” “ผู้ร่วมมือ” และ “ผู้เป็นหุ้นส่วน” ในการผลักดันให้เกิดชุมชนแนวปฏิบัติ

การวิจัยเชิงพื้นที่ในที่นี้ จึงมิได้มีความหมายเพียงการวิจัยสร้างองค์ความรู้ แต่เป็นการสร้างชุมชนแนวปฏิบัติ ซึ่งจะมีการใช้ความรู้ในการปฏิบัติและแก้ปัญหา รวมทั้งสร้างความรู้จากการปฏิบัติเป็นวงจรต่อเนื่องไปอย่างยั่งยืน

2.2 แนวคิดในการสร้างเครือข่ายนักวิจัยในพื้นที่

เครือข่าย (Network) หมายถึงรูปแบบหนึ่งของการประสานงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กร ที่ต่างมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานของตนเอง มีความเป็นอิสระต่อกันได้เข้าร่วมเครือข่ายทำกิจกรรมร่วมกัน เมื่อภารกิจลุล่วงไปเครือข่ายอาจสลายตัวไปได้

วงจรชีวิตของเครือข่าย เครือข่ายมีการเปลี่ยนแปลงตามระยะเวลาของวงจรชีวิต 5 ระยะ

ขั้นตอนในการสร้างเครือข่าย

- ขั้นที่ 1 เตรียมกลุ่ม (Pre-group) หรือการก่อรูปเครือข่าย (networking forming) สร้างความตระหนักร่วม
- ขั้นที่ 2 สร้างพันธกรณีร่วมกัน (Commitment) เป็นกลุ่มการเรียนรู้ (Learning group) สร้างผลประโยชน์ร่วม แสวงหาแกนนำที่ดี สร้างแนวร่วมเครือข่ายรูปแบบดาวกระจาย (ขยายความคิดกับคนที่มีกรอบคิดคล้ายๆกัน)
- ขั้นที่ 3 ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์เป็นกลุ่มกิจกรรม (Action group) มีการพัฒนาข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการ และมีการจัดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกเครือข่าย
- ขั้นที่ 4 ขั้นการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมุ่งการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน
- ขั้นที่ 5 ขั้นขยายกิจกรรม หรือขยายกลุ่ม

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่าการสร้างเครือข่ายนักวิจัยในพื้นที่ให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ จำเป็นต้องเข้าใจ ในแนวคิดทฤษฎีที่อยู่เบื้องหลัง องค์ประกอบและขั้นตอนในการสร้างเครือข่าย รวมทั้งเข้าใจในวงจรชีวิตของเครือข่ายด้วย

2.3 แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ในงานวิจัยเชิงบูรณาการ

แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้มีหลายทฤษฎี แต่ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะทฤษฎีการเรียนรู้ที่สัมพันธ์เชื่อมโยง และสอดคล้องกับงานวิจัยเชิงบูรณาการ 3 ทฤษฎีหลัก คือ

1. **ทฤษฎีการเรียนรู้ของบรูเนอร์** เป็นวิธีการเรียนรู้โดยการค้นพบ (Discovery Approach) มีลักษณะที่สำคัญ คือ

- การเรียนรู้ด้วยตนเอง
- สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบใหม่กับประสบการณ์เดิม

2. **ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ (Constructionism)** เป็นวิธีการเรียนรู้โดยยึดหลักการที่ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีต่อเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างสิ่งที่มีความหมายต่อตน ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ

- การเรียนรู้ด้วยตนเอง
- การเรียนรู้โดยปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
- การเรียนรู้จากการร่วมมือกับผู้อื่น

3. **ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning)** เน้นการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ

- กระบวนการกลุ่ม เน้นกระบวนการเรียนรู้และสร้างสรรค์โดยกลุ่ม
- การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ (Cooperative Learning) เรียนรู้ภายในกลุ่มเล็กๆและสมาชิกในกลุ่มแต่ละคน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม
- การเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ (Constructionism) เช่น การแสวงหา การเรียนรู้และสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง

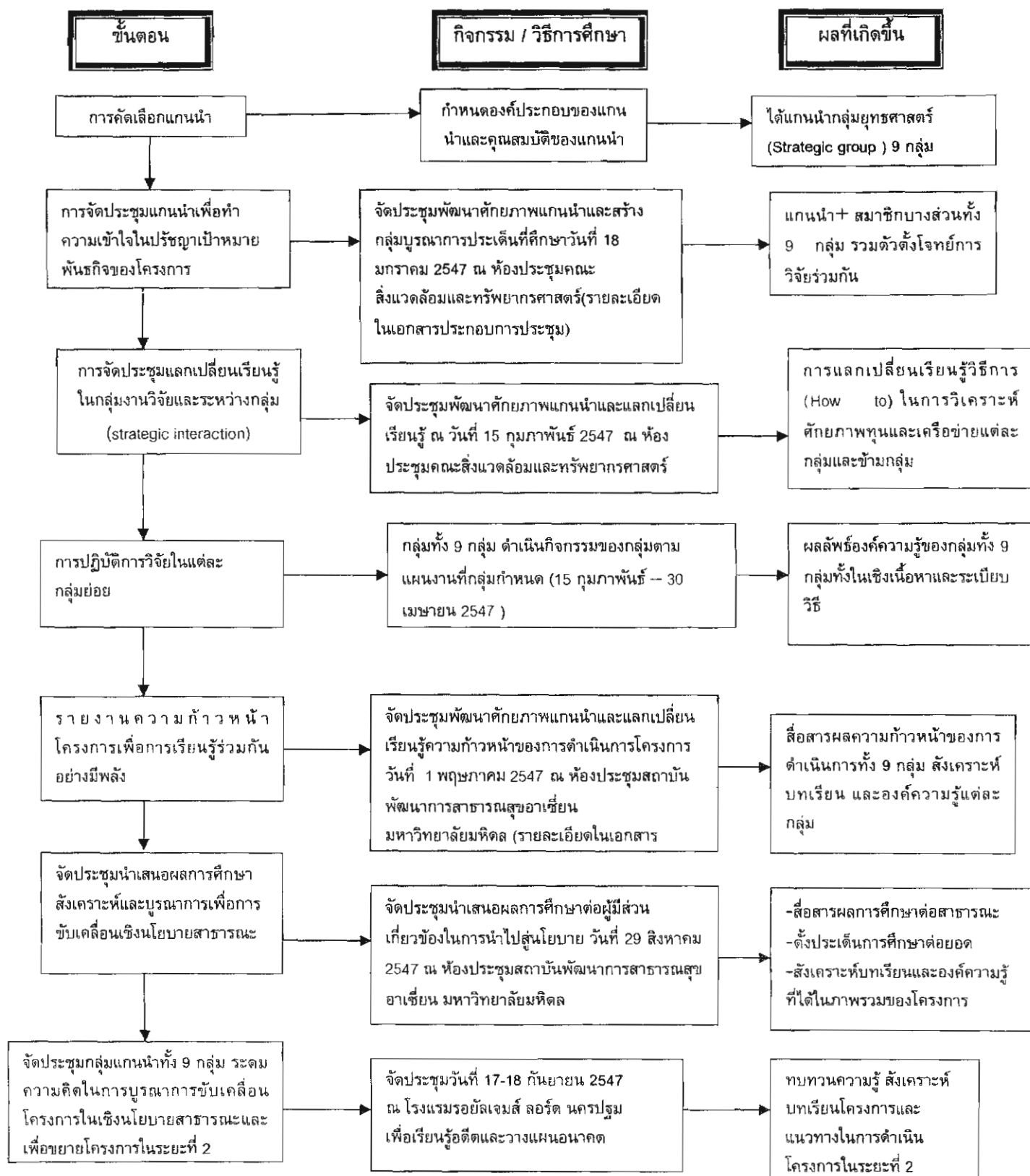
สรุปแนวคิดที่สำคัญที่นำมาสู่กระบวนการเรียนรู้ในโครงการ คือ ผู้ร่วมโครงการต้องมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผ่านการเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ การมีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ และมีกระบวนการมีส่วนร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของกลุ่ม

2.4 แนวคิดด้านนโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะมิใช่ นโยบายของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณะแต่ นโยบายสาธารณะมีความหมายในเชิง “กระบวนการนโยบายสาธารณะ” (Public Policy Process) ซึ่งเป็นกระบวนการหาฉันทามติร่วมกันทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน หรือภาคประชาชน ในการกำหนดกรอบแนวทาง ตลอดจนการ ดำเนินการตามกรอบและแนวทาง เพื่อผลประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

กรอบแนวคิดในการบูรณาการการวิจัย และการพัฒนานักวิจัย

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นนำมาสู่การออกแบบการวิจัยที่บูรณาการทั้ง 2 ประเด็น คือ เชิงพื้นที่และเชิงเนื้อหา และให้กระบวนการทำวิจัยเป็นการพัฒนานักวิจัยโดยการเรียนรู้จากการกระทำโดยใช้โดเมน (Domain) หัวข้อที่สมาชิกสนใจเป็นจุดเริ่มต้น สร้างกลุ่มการเรียนรู้ กลุ่มกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงที่ผู้ร่วมโครงการมีการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมพร้อมๆกับบูรณาการแนวคิดกระบวนการนโยบายสาธารณะเป็นกรอบในการขับเคลื่อนโครงการ

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการบูรณาการการวิจัยและการพัฒนานักวิจัย

ตลอดกระบวนการดำเนินการจะมีการประเมินผลแบบเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินโดยใช้แนวคิดและเทคนิควิธีของการประเมินผลที่ให้ความสำคัญในกระบวนการเสริมพลัง (Empowerment Process) และผลลัพธ์ (Outcome) ของการเสริมพลังเป็นการประเมินเพื่อการเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการตัดสินใจอย่างอิสระด้วยตนเองรวมทั้งมีการเรียนรู้รูปแบบเรียนระหว่างการดำเนินโครงการ (After-Action-Review :AAR) เป็นระยะ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อใช้การวิจัยวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายในพื้นที่ (community capitals) เป็นกระบวนการก่อให้เกิดองค์ความรู้ไปพร้อมๆกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลและองค์กรเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ที่มีได้หมายถึงเพียงมิติทางเศรษฐกิจจากแต่หมายรวมถึงการขาดโอกาส ความเหลื่อมล้ำต่างๆ ขาดความรู้ ปัญญา คำแนะนำ และความกล้าต่อการเปิดโลกทัศน์

2. เพื่อสร้างและพัฒนาชุมชนนักวิจัยรุ่นต่างๆเกี่ยวกับเรื่องสาธารณะของท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับบริบทภายนอก (macro perspective) และพัฒนาระบบความสัมพันธ์แบบใหม่ระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชนและกลุ่มคนที่หลากหลาย

3. เพื่อให้เกิดการสื่อสารสาธารณะและการพัฒนาเชิงนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process) เพื่อขับเคลื่อนแผนงานที่เป็นประเด็นสาธารณะที่สัมพันธ์กับการแก้ปัญหาความยากจน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. บุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีศักยภาพในการสร้างองค์ความรู้ในท้องถิ่นเพื่อนำสู่การจัดการความรู้ในเชิงนโยบายเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

2. ชุดความรู้ ศักยภาพทุนท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับการแก้ปัญหาความยากจน

3. การสังเคราะห์องค์ความรู้และบทเรียนในการขับเคลื่อนสังคมในประเด็นสาธารณะ

แผนการดำเนินงาน

กำหนดให้มีการดำเนินการ ดังนี้

1. จัดทำข้อเสนอโครงการวิจัยย่อย เพื่อประมวลและสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานท้องถิ่น (Review Issue) จำนวน 9 โครงการ โดยให้เป็นความร่วมมือระหว่างนักวิชาการและชุมชน ภายใต้การวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

2. จัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยย่อย จำนวน 9 โครงการ

ผลการดำเนินงาน

โครงการวิจัยศักยภาพทุนและเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดนครปฐม กำหนดผลลัพธ์ที่สำคัญของการวิจัยไว้ คือ ได้บุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีศักยภาพในการสร้างองค์ความรู้ในท้องถิ่นเพื่อนำสู่การสร้างและจัดการความรู้เชิงนโยบายเพื่อแก้ปัญหาความยากจนใน ลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ และสังเคราะห์องค์ความรู้และบทเรียนในการวิจัยเชิงบูรณาการและการวิจัยในพื้นที่

ผลการดำเนินโครงการพบว่า ในการดำเนินโครงการในเครือข่ายทั้ง 9 กลุ่ม หากวิเคราะห์ศักยภาพของบุคคลในกลุ่มต่างๆพบว่า มีศักยภาพที่หลากหลายทั้งความเชี่ยวชาญในเนื้อหาและระเบียบวิธีตามประเด็นของกลุ่มสมาชิกในแต่ละกลุ่มจะประกอบด้วย นักวิชาการ นักศึกษา นักปฏิบัติ และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ และเมื่อวิเคราะห์ตัวตนของนักวิจัยที่เข้าร่วมโครงการในกลุ่มต่างๆพบว่า ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้และปรารถนาจะทำงานให้แกสังคม

ตลอดกระบวนการดำเนินโครงการของกลุ่มต่างๆพบว่า มีการเข้าและออกของสมาชิกกลุ่มเป็นระยะ และพบว่าบางกลุ่มมีการขยายตัวของเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น เช่น กรณีของกลุ่มศาสนา เมื่อจุดเริ่มต้นของโครงการเน้นประเด็นพุทธศาสนา แต่ในระยะต่อมาได้ขยายเครือข่ายการศึกษาไปสู่ศาสนาคริสต์และอิสลาม และในขณะเดียวกันบางกลุ่มเริ่มเกิดเครือข่ายข้ามกลุ่ม เช่น กลุ่มสื่อเพื่อการเรียนรู้และกลุ่มการศึกษา เป็นต้น

ในการดำเนินโครงการวิจัยการวิเคราะห์ศักยภาพทุนและเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดนครปฐมทั้ง 9 ประเด็น ทำให้กลุ่มได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทั้ง 9 กลุ่มเป็นระยะๆ เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทั้งในเชิงเนื้อหาและวิธีวิทยาในแต่ละกลุ่มรวมทั้งได้เรียนรู้ความรู้ที่เปิดเผย (Explicit Knowledge) และความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่มีอยู่ในชุมชน กระบวนการสะท้อนกลับเป็นระยะได้ช่วยพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และก่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

เมื่อจุดเริ่มต้นของโครงการเริ่มต้นด้วยภาคีเครือข่ายในโครงการประมาณ 10-15 คน เมื่อดำเนินโครงการมาได้ระยะหนึ่ง จำนวนภาคีเครือข่ายในโครงการเพิ่มขึ้นเป็น 70 คน ซึ่งรายชื่อสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่างๆ อยู่ในภาคผนวก 2.1

องค์ความรู้ด้านศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ได้ข้อสรุปกระบวนการดำเนินงานและผลการดำเนินงานทั้ง 9 กลุ่มคือ

1. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายสื่อเพื่อการเรียนรู้
2. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายศาสนาในจังหวัดนครปฐม
3. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายการศึกษาในจังหวัดนครปฐม
4. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายวัฒนธรรมและดนตรีในจังหวัดนครปฐม
5. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงสุขภาพในจังหวัดนครปฐม
6. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายนักธุรกิจในจังหวัดนครปฐม
7. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายในจังหวัดนครปฐม
8. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อสุขสาธารณะในจังหวัดนครปฐม
9. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายสุขภาวะในจังหวัดนครปฐม

ทั้งนี้ ผลการศึกษาของแต่ละกลุ่มสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายสื่อเพื่อการเรียนรู้ทางสังคมในจังหวัดนครปฐม

- วัตถุประสงค์ของโครงการ
เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพทุนและเครือข่ายและด้านสื่อเพื่อการเรียนรู้ของสังคมในจังหวัดนครปฐม
- ผลการศึกษา

การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม รวมถึงการขยายตัวของสถาบันการศึกษาต่างๆ เข้าไปในพื้นที่จังหวัดนครปฐม เป็นแรงกดดันที่ทำให้เกิดอุปสงค์ (Demand) ตามหลักของเศรษฐศาสตร์สังคม ซึ่งทำให้เกิดการริเริ่มกิจการทางสื่อและการประกอบการธุรกิจที่ต้องผ่านสื่อกลาง

เครือข่ายสื่อเพื่อการเรียนรู้ที่มีศักยภาพในชุมชนนครปฐม ประกอบด้วย

1.1 เครือข่ายการศึกษามวลชนและการเรียนรู้นอกระบบ

เครือข่ายของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ประจำภาคกลาง ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครปฐมมีเครือข่ายสื่อที่มีศักยภาพทั้งด้านความสามารถในการจัดการศึกษามวลชนและด้านความครอบคลุมเนื่องจากมีเครือข่ายวิทยุและโทรทัศน์ทางการศึกษาเพื่อจัดการศึกษามวลชน (Mass education) ครอบคลุมพื้นที่ 27 จังหวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ส่งเสริมการเรียนรู้ของการศึกษานอกโรงเรียนและการเรียนรู้ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งในด้านภูมิปัญญา เทคโนโลยีต่างๆ ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันในสังคม และประสบการณ์ทางความรู้เกี่ยวกับสังคมที่เป็นความรู้และสำนึกที่มีลักษณะร่วมกัน

1.2 เครือข่ายการประชาสัมพันธ์ของภาคราชการในจังหวัด

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด ดำเนินงานด้านสื่อและการประชาสัมพันธ์ โดยมีการประสานงานกับสื่อมวลชนทุกแขนง และมีการพัฒนาเครือข่ายเชื่อมโยงและครอบคลุมไปถึงระดับอำเภอ และทุกชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม เปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและข่าวสารต่างๆ ได้ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของทางราชการ

1.3 โรงภาพยนตร์ เป็นสื่อการเรียนรู้ทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่เคยมีบทบาทต่อคนชั้นกลางในเมืองแต่ปัจจุบันการขยายตัวของความเป็นเมือง และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งในจังหวัดนครปฐม กรุงเทพมหานคร และพื้นที่โดยรอบ ทำให้บทบาทของโรงภาพยนตร์ เปลี่ยนแปลงไปเป้าหมายเป็นกลุ่มจำเพาะมากขึ้น เช่น กลุ่มนิสิต นักศึกษา ซึ่งภาวะเช่นนี้ทำให้เกิดช่องว่างในการเชื่อมต่อกับความเป็นพื้นที่มากขึ้น

1.4 ใต้เงาและการจัดงานประเพณี เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่มีบทบาทในการสร้างความเคลื่อนไหวทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นช่องทางที่ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันในหลายระดับและหลายลักษณะ เช่น เป็นช่องทางของนักการเมืองท้องถิ่นในการสื่อสารกับมวลชน เป็นช่องทางในการระดมทุนของหน่วยงาน องค์กรชุมชน แต่กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นขาดการพัฒนารูปแบบและความประณีตในการกล่อมเกล่าให้เป็นสื่อการเรียนรู้ของสังคม ยังคงเป็นกลไกที่ถ่ายทอดและปฏิสัมพันธ์กันในทางฟุ้งเพื่อแสดงออกซึ่งค่านิยมทางเงินตราและวัตถุ

1.5 วิทยุชุมชนเพื่อการเรียนรู้ของภาคสาธารณะในพื้นที่วิทยุชุมชนในจังหวัดนครปฐม มีจำนวน 5 คลื่นความถี่ มีการดำเนินการทั้งในลักษณะที่อิงอยู่กับธุรกิจและการโฆษณาสินค้า และการพยายามเป็นอิสระจากธุรกิจการโฆษณาสินค้า และการดำเนินการในลักษณะผสมผสาน การพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้การจัดการร่วมกันโดยชุมชน ทำได้ในระดับหนึ่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมเป็นตัวอย่างของหน่วยงานที่มีการใช้ประเด็นเรื่องสื่อและวิทยุชุมชนเป็นประเด็นในการเคลื่อนไหวเพื่อการเรียนรู้ของสังคมที่น่าสนใจ โดยการจัดเวทีสาธารณะเพื่อการขับเคลื่อนในประเด็นดังกล่าว

1.6 การจัดกิจกรรมเพื่อสาธารณะของหน่วยงานและกลุ่มทางสังคมต่างๆ

การจัดนิทรรศการ กิจกรรมการแสดงที่สร้างสรรค์ต่างๆ เป็นสื่อเชิงกระบวนการและเป็นสื่อกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีการดำเนินการโดยทั้งภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชน ทั้งระดับองค์กร กลุ่ม และการริเริ่มของปัจเจก เป็นสื่อที่มีศักยภาพต่อการคิดและการก่อเกิดประสบการณ์ทางสังคม

1.7 สถาบันการศึกษาและบทบาทการสร้างบุคลากรด้านสื่อ

สถาบันการศึกษา ในจังหวัดนครปฐม เป็นสถาบันการศึกษาที่สร้างความรู้ การจัดการศึกษาและสร้างบุคลากรด้านสื่อ โดยส่วนหนึ่งได้สร้างบุคลากรเพื่อท้องถิ่น เป็นกลไกหนึ่งที่เกิดพัฒนาการทางด้านการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ของสังคมท้องถิ่น

1.8 หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน

จังหวัดนครปฐมมีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ภายใต้สมาคมหนังสือพิมพ์ส่วนภูมิภาค จำนวน 18 ฉบับและมีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นออกในช่วงแจ้งผลสลากกินแบ่งรัฐบาล จำนวน 13 ฉบับ แต่หนังสือพิมพ์ดังกล่าวมีบทบาทต่อการเคลื่อนไหวเพื่อการเรียนรู้ของสังคมท้องถิ่นน้อย ส่วนใหญ่เป็นบทบาทในการเกื้อหนุนด้านธุรกิจของกลุ่มทุน ปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอำนาจและกลุ่มการเมืองท้องถิ่น

1.9 กลุ่มคนและปัจเจกบุคคลที่มีความสามารถทางด้านสื่อและกระบวนการเรียนรู้ของสังคม ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรื่องสื่อสารสาธารณะและการเรียนรู้ของสังคมจังหวัดนครปฐม ได้แก่

1.9.1 ระบบและโครงสร้างการจัดการที่ขาดความสมดุลระหว่างภาคราชการกับภาคประชาสังคม

1.9.2 ทักษะคติเชิงลบและภาวะผู้นำที่อ่อนแอของปัจเจกบุคคลที่มีศักยภาพ

1.9.3 ขาดโครงสร้างพื้นฐานทางสื่อเพื่อรองรับการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร และสร้างการเรียนรู้กับสังคม

1.9.4 ขาดการพัฒนาเครือข่ายของกลุ่มผู้มีศักยภาพ

2. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายศาสนาในจังหวัดนครปฐม

● วัตถุประสงค์ของโครงการ

- เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับทุนทางศาสนาต่างๆ

- เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชนในมิติทางศาสนากับการสร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชน และแก้ไข

ปัญหาความยากจน

- เพื่อค้นหากลุ่มบุคคลที่มีความสนใจเอื้อธุระเพื่อเป็นแกนนำด้านศาสนาในการดำเนินการโครงการ

พัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และแก้ไขปัญหาความยากจนต่อไป

● ผลการศึกษา

ศาสนาพุทธ : พบทุนและเครือข่ายทั้งด้านศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม ดังนี้

2.1 ศาสนาพุทธ

จังหวัดนครปฐมมีวัดที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และมีวัดที่มีถาวรสถานและวัตถุที่สำคัญของศาสนาพุทธ ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธจำนวนมาก โดยวัดส่วนใหญ่มีการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ส่วนการจัดการศึกษาแผนกบาลีมีบางแห่งตามความพร้อมของวัดบางวัดจะมีพระสงฆ์ที่ทรงความรู้และเผยแพร่ธรรมะให้แก่ประชาชนทั้งในด้านการเทศนา บรรยายปาฐกถาธรรม การเขียนหนังสือ และการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การบวชเนกขัมมะ/ธรรมจารี การจัดโครงการสวนสมุนไพรในวัด และการจัดโครงการอุทยานการศึกษา ขณะที่บางวัดมีการส่งพระวิทยากรไปสอนในโรงเรียน ทั้งธรรมศึกษา ชั้นตรีและธรรมศึกษาชั้นโท ให้แก่เยาวชนและประชาชน และบางวัดจะให้การสงเคราะห์ชุมชนและสังคมในด้านต่างๆ เช่น การให้ใช้สถานที่แก่ทางราชการและประชาชนในการจัดประชุมสัมมนา อบรมด้านอาชีพ และวัดหลายวัดที่มีรายได้เพียงพอ ได้จัดให้ทุนการศึกษาแก่โรงเรียน โรงพยาบาล และด้านอื่นๆ เช่น วัดไร่ขิง วัดพระปฐมเจดีย์ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมด้านการฃาปนกิจสงเคราะห์ และการจัดที่พักสำหรับพระอาคันตุกะ

เป็นที่น่าสังเกตว่า การปฏิสัมพันธ์และการขับเคลื่อนระหว่างวัดและประชาชนในประเด็นทางสังคมต่างๆ ยังคงค่อนข้างจำกัด เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางศาสนากับชุมชนยังอยู่ในกรอบของแบบแผนเดิม ทำชาตมมมองและทางเลือกในมิติอื่นๆ

2.2 ศาสนาคริสต์คาทอลิก

จังหวัดนครปฐมมีโบสถ์คาทอลิก 6 แห่ง โบสถ์ต่างๆ จะมีอนุสาวรีย์ของนักบุญอุปถัมภ์ และบาง โบสถ์ มีพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วย ทั้งนี้แต่ละโบสถ์จะมีกิจกรรมแตกต่างกันไป บางโบสถ์มีการเปิดโรงเรียนให้แก่ประชาชนโดยมีการสอนหลักธรรมในศาสนาไปพร้อมกัน บางโบสถ์มีการสอนศาสนาสำหรับแก่ผู้สนใจทั่วไปด้วย บางโบสถ์มีการจัดอบรม สัมมนา ให้แก่กลุ่มเยาวชน กลุ่ม ผู้สูงอายุ มีการจัดทำสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ศาสนาที่เรียกว่า “สารวัด” เป็นประจำทุกวันอาทิตย์ให้แก่ผู้ที่มาโบสถ์ และมีการมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนยากจน การอนุญาตให้ใช้หอประชุม หรือ สนามกีฬาของโบสถ์

2.3 ศาสนาอิสลาม

ชุมชนมุสลิมจังหวัดนครปฐมเป็นชุมชนที่เล็กเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนมุสลิมในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ มัสยิดยังคงเป็นศูนย์กลางในการกำหนดความผูกพัน และรูปแบบชีวิตร่วมในแนวทางอิสลามของมุสลิม อันเป็น

รากฐานของชุมชน คุ่มครองชุมชนให้มีความแน่นแฟ้นไม่แตกสลาย มัสยิดจึงเป็นทั้งสื่อภายในและภายนอกในการพัฒนา การเป็นสื่อภายในหมายถึง การจัดบทบาทภายในกลุ่มชาวมุสลิมใน ด้านการป้องกัน และการแก้ไขปัญหของชุมชน การเป็นสื่อภายนอก หมายถึง การสื่อสาร การจัดความสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้และการร่วมมือกับสังคมโดยทั่วไป ในกิจกรรมทุกด้านที่นำไปสู่การสร้างสรรคสังคมที่มีสวัสดิภาพอย่างยั่งยืน

3. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายการศึกษาในจังหวัดนครปฐม

- วัตถุประสงค์ของโครงการ

- เพื่อสรรหาและสร้างเครือข่ายผู้ที่มีศักยภาพในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย
 - เพื่อแสวงหากระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมและหลากหลายสามารถนำไปสู่การสร้างคนให้มีศักยภาพ
- สำนึกต่อชุมชนและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชน
- เพื่อนำกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมและหลากหลายประสานสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนสร้างความเข้มแข็งและร่วมกระบวนการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนและสัมพันธ์กับกับระบบการศึกษาระบบอื่นๆ ได้

- ผลการศึกษา

3.1 ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม มีเครือข่ายทุนด้านการศึกษา ทางด้านทุนมนุษย์ ได้แก่ ครู อาจารย์ นักเรียน และผู้ปกครองในชุมชน ซึ่งมีศักยภาพหลากหลายด้านเพื่อไปสู่การพัฒนาสมรรถนะด้านการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ทั้งด้านความสามารถทางสังคม ความสามารถทางอารมณ์ ความสามารถทางคณิตศาสตร์ ความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อร่างกาย ความสามารถทางมิติสัมพันธ์ ความสามารถทางเสียงและการได้ยิน ความสามารถทางภาษา ความสามารถทางช่างเทคนิคและอิเล็กทรอนิกส์ความสามารถทางวิทยาศาสตร์ และความสามารถทางจิตวิญญาณและญาณปัญญา

นอกจากนี้ ยังมีทุนด้านอื่น ที่สามารถเชื่อมโยงเป็นแหล่งการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ทั้งทุนด้านสติปัญญา เช่น ความรู้ด้านการนวดฝ่าเท้า และทุนด้านนิเวศวิทยา เช่น โบราณสถานในท้องถิ่น

3.2 กระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างศักยภาพทุนด้านการศึกษา คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเครือข่าย โดยมีการลงมือปฏิบัติจริง ให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน

3.3 การถอดบทเรียน ด้วยการวิเคราะห์หลังการปฏิบัติ (After Action Review : AAR) ที่ได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายด้านการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 การจัดกระบวนการเรียนรู้ของการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนา ศักยภาพ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ตอบสนองศักยภาพของ นักเรียน มีการวัดและประเมิน ผลการเรียนรู้แนวใหม่ ตามสภาพจริงที่สอดคล้องกับกิจกรรมที่จัด โดยเน้นการฝึกฝน พัฒนาให้นักเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์ รวมถึงการจัดระบบบริหารงานวิชาการและการบริหารจัดการให้สอดคล้องและเอื้อต่อการ ปฏิรูปการเรียนรู้

4. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายวัฒนธรรมดนตรี ในจังหวัดนครปฐม

- วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อศึกษาศักยภาพทุนด้านดนตรีของจังหวัดนครปฐม ที่เกี่ยวข้องกับดนตรี 2 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มดนตรีของชาวไทยทรงดำ
- 2) กลุ่มดนตรีไทย

- ผลการศึกษา

4.1 ศักยภาพด้านทุนดนตรีของชาวไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม

4.1.1 ชาวไทยทรงดำมีการรวมกันอย่างหนาแน่นในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดนครปฐม

4.1.2 มีความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษในด้านความเชื่อเรื่องแถนหรือผีฟ้า ความเชื่อเรื่องผี บรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องขวัญ

4.1.3 มีประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญ คือ พิธีเสนเรือน และพิธีเสนตั้งบั้ง

4.1.4 มีวัฒนธรรมดนตรีเฉพาะของชาวไทยทรงดำ ที่ใช้ในการประกอบพิธีเสนเรือน และเสนตั้งบั้ง คือ บทเพลง และเครื่องดนตรีในพิธีกรรม

4.1.5 ทุนด้านดนตรี มีวงดนตรี เครื่องดนตรีของชาวไทยทรงดำที่ปรากฏอยู่ในงานพิธี และมีวงแคนวงที่ รับงานบรรเลงทั่วไปทั้งงานในส่วนของชาวไทยทรงดำ และชาวไทยทั่วไป

4.1.6 มีวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม การออกแบบรูปทรงอาคารที่อยู่อาศัย

4.1.7 มีวัฒนธรรมด้านหัตถกรรม คือ เสื้อฮี ที่มีลวดลายการปักและสีของเสื้อตามแบบชาวไทยทรงดำ

4.2 ศักยภาพด้านทุนดนตรีไทย

ในการประกอบพิธีหรือกิจกรรมทางความเชื่อ ขนบประเพณี ในอดีตที่ผ่านมาของชาวนครปฐม นิยมนำ ดนตรีไทยประเภทต่างๆ บรรเลงหรือประโคมร่วมในงานเพื่อก่อให้เกิดความสมบูรณ์ของงานนั้น แต่ในปัจจุบันความนิยมเริ่มเสื่อมลงโดยมีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องดังนี้

4.2.1 ศิลปินมีการร่วมมือกัน มีกิจกรรมดนตรีในส่วนที่มีความสัมพันธ์กับตนในฐานะเครือข่าย ครู กับ ศิษย์ เพื่อนสนิทมิตรสหาย และอยู่ในวงจำกัด

4.2.2 ระบบธุรกิจดนตรีที่ปรากฏในปัจจุบันมีความแตกต่างไปจากอดีต งานประเพณีที่ยังคงมีการว่าจ้างวงดนตรีไทยไปบรรเลงขับร้อง คือ งานบวชนาค เทศน์มหาชาติทรงเครื่อง โดยใช้วงปี่พาทย์ไม้แข็งบรรเลงงานสวดพระอภิธรรมศพ พระราชทานเพลิงศพ หรือฌาปนกิจศพ ใช้วงปี่พาทย์มอญ งานที่ต้องมีวงดนตรีหน้าขบวน เช่น บวชนาค นิยมใช้วงแตงวง วงกลองยาว วงแคนวง เจ้าภาพผู้จัดงานเป็นผู้ติดต่อหัวหน้าคณะตามราคาที่กำหนดไว้

4.2.3 ความเชื่อในเรื่องการไหว้ครู เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมา แต่ด้วยข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ การจัดพิธีไหว้ครูจึงนิยมจัดงานร่วมกันโดยใช้สถานที่ของนักดนตรีที่มีความพร้อมในการจัดงาน

4.2.4 กลุ่มศิลปินดนตรีต้องการให้มีการจัดตั้งชมรมดนตรีไทยจังหวัดนครปฐมขึ้น เพื่อร่วมกันพัฒนาศิลปินให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4.2.5 กลุ่มนักดนตรีในพื้นที่จังหวัดนครปฐมมีหลายสายตระกูลดนตรี มีการสืบทอดดนตรีในกลุ่มเครือญาติ และมีการดำเนินธุรกิจดนตรีในลักษณะของครอบครัว

4.2.6 วัดมีส่วนสำคัญทำให้เกิดกิจกรรมดนตรีต่างๆ ทำให้นักดนตรีสามารถประกอบอาชีพได้

5. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงสุขภาพในจังหวัดนครปฐม

• วัตถุประสงค์ของโครงการ

- เพื่อศึกษาศักยภาพทุนท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงสุขภาพในจังหวัดนครปฐม
- เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพในจังหวัดนครปฐม

• ผลการศึกษา

ผลการศึกษาที่สำคัญ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ

5.1 ศักยภาพทุนท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพในจังหวัดนครปฐม

ก. ลักษณะโครงสร้างของสัมพันธภาพเครือข่ายของผู้ประกอบกิจกรรมและบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพ ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคธุรกิจ/เอกชน และภาคประชาชน พหุภาคเหล่านี้มีความเข้าใจในเรื่องการประสานประโยชน์ระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น จากการจัดเวที ทำให้เห็นความสำคัญของการหาภาคีร่วมโครงการในลักษณะเพื่อนร่วมงานมิใช่คู่แข่งทางธุรกิจ (Boundary Partners) และมีการจัดทำทำเนียบผู้เข้าร่วมเวทีเพื่อการติดต่อประสานงานกันเองต่อไป

ข. ความหมายและปรัชญาของผู้ดำเนินการแหล่งท่องเที่ยวทุกฝ่าย มีจุดร่วมเหมือนกัน คือ ต้องการจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีการเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนในพื้นที่ต่างมีส่วนร่วมและมีการจัดการทรัพยากรภายในพื้นที่ของตนเพื่อให้เกิดภาวะแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพกายและจิตใจที่เป็นสุข

5.2 กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพในจังหวัดนครปฐม

การวิเคราะห์ทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค พบว่ามีจุดอ่อนของการดำเนินการร่วมกัน คือ การสร้างเครือข่าย การประชาสัมพันธ์ ที่ไม่ครอบคลุม ทำให้การขับเคลื่อนโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพมีเพื่อนร่วมงานเครือข่าย(Boundary Partners) ไม่เพียงพอ และมีผลกระทบต่อการบริหารจัดการ ทั้งภายในและต่างประเทศ ในขณะเดียวกันก็พบจุดแข็งที่จะทำให้การท่องเที่ยวเข้มแข็งได้แต่ยังคงต้องเติมเต็ม ได้แก่

จุดแข็งทางการศึกษา ที่ต้องเพิ่มเติมในเรื่องของความเข้าใจ วัฒนธรรม ศรัทธา จริยธรรม จิตวิญญาณ ความภาคภูมิใจ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางภูมิปัญญาเพื่อออกแบบโครงการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จุดแข็งทางการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ในการประสานงานและร่วมมือเพื่อสร้างเครือข่าย ชมรม กลุ่มต่างๆ

จุดแข็งด้านการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาการบริการในรูปแบบของความปลอดภัย (Safety) ความสะอาดและสุขอนามัย (Sanitation) และความพึงพอใจ (Satisfaction) ของนักท่องเที่ยวในลักษณะ สนุก และสบายอย่างรักษาสีสิ่งแวดล้อม รวมตลอดถึงการประชาสัมพันธ์ที่ดีทั่วถึงเครือข่าย

6. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายนักธุรกิจอุตสาหกรรมในจังหวัดนครปฐม

● วัตถุประสงค์ของโครงการ

- เพื่อวิเคราะห์สภาพทุนทางสังคมของนักธุรกิจ องค์กรด้านธุรกิจเอกชนและเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

- เพื่อสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ดำเนินงานของนักธุรกิจ องค์กรธุรกิจ และเครือข่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดนครปฐม

● ผลการศึกษา

6.1 การสัมภาษณ์นักธุรกิจ

ผลจากการดำเนินการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นักธุรกิจซึ่งจัดเป็นทุนมนุษย์ที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม สามารถนำมาจัดทำเป็นแผนที่นักธุรกิจในจังหวัด (Human mapping) ได้ โดยแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มนักธุรกิจ ที่มีกิจกรรมดำเนินการเพื่อสังคม แบ่งตามประเภทของธุรกิจได้ 7 ประเภท คือ ธุรกิจโรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจท่องเที่ยว ธุรกิจอาหาร ธุรกิจก่อสร้าง ธุรกิจเกษตรกรรม ธุรกิจชุมชน และธุรกิจสื่อท้องถิ่น และกลุ่มที่สอง คือกลุ่มองค์กรธุรกิจ ที่มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมอยู่ภายใต้องค์กรหรือดำเนินกิจกรรมภายในองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและมีการดำเนินกิจกรรมโดยตรงมีแผนการดำเนินการที่ชัดเจน

เช่น สโมสร โรตารี สโมสรไลออนส์ หอการค้าจังหวัด โดยมีการช่วยเหลือทางด้านการศึกษา ส่งเสริมอาชีพ และองค์กรที่ช่วยเหลือสังคมในทางอ้อม เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนียนที่สนับสนุนให้มีการออมใน ชุมชน และยังเป็นแหล่งเงินทุนให้กับชุมชนอีกด้วย นักธุรกิจเหล่านี้มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมเพื่อความสุข เกิดความภาคภูมิใจ เป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และบางส่วนมองว่าการช่วยเหลือสังคมจะเป็นการช่วยเหลือธุรกิจของตนในทางอ้อมลักษณะของธุรกิจที่มีความหลากหลายส่งผลต่อแนวคิดในการทำกิจกรรมของนักธุรกิจที่เอาธุรกิจต่อสังคมที่แตกต่างกัน

6.2 การสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มในประเด็นการแก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่ พบว่า กลุ่มนักธุรกิจเห็นว่าสาเหตุของความยากจนในพื้นที่ เกิดจากการขาดการวางแผนการดำเนินชีวิต การวางแผนด้านอาชีพและการวางแผนการใช้จ่าย แนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนของคนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ควรมีการประสานและการเชื่อมต่อหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมและดูแลอย่างใกล้ชิด มีการสร้างโอกาสให้กับคนในพื้นที่ ปัญหาด้านการประกอบอาชีพของคนในจังหวัดนครปฐม คือ ประชาชนยังขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ เห็นผู้อื่นทำอะไรประสบความสำเร็จก็จะเลียนแบบ โดยขาดการวางแผนการตลาด แนวทางการแก้ไขคือ ภาครัฐต้องให้ความรู้และเป็นพี่เลี้ยงให้กับผู้ประกอบการ โดยใช้ทุนทางสถาบันที่มีอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีความพร้อมอยู่แล้ว

สำหรับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่เกิดจากการขยายตัวของอุตสาหกรรม และประชาชนขาดจิตสำนึกในเรื่องสภาพแวดล้อม แนวทางการแก้ไขคือการปลูกจิตสำนึก การให้ความรู้ในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม และภาครัฐต้องเข้ามาควบคุมโดยการใช้กฎหมาย และประเด็นการสร้างแนวร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม ทำได้โดยการปลูกฝังคนในครอบครัวเป็นพื้นฐานและขยายผลในแนวราบและในแนวลึก สร้างเป็นเครือข่ายโดยใช้องค์กรที่ดำเนินการอยู่แล้วและหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้สานต่อกิจกรรมในระดับต่างๆ

7. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายในจังหวัดนครปฐม

● วัตถุประสงค์ของโครงการ

- เพื่อกำหนดสภาพปัญหาทางด้านการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม
- เพื่อให้ผู้แทนประชาชนในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ และสื่อมวลชนได้มีส่วนร่วมในการ

กำหนดสภาพปัญหาทางด้านการบังคับใช้กฎหมายแบบบูรณาการ

● ผลการศึกษา

7.1 การกำหนดขอบเขตของสภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย ถูกกำหนดเป็นสองแนวทาง (1) การบังคับใช้กฎหมายถูกกำหนดขอบเขตเน้นไปที่ตำรวจเพียงฝ่ายเดียว โดยมองว่าตำรวจเป็นผู้ที่มีอำนาจบังคับใช้

กฎหมายโดยตรงและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในแทบทุกด้าน และ (2) การกำหนดขอบเขตหน่วยงานที่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายว่าเป็นหน่วยงานที่สังกัดกระบวนการยุติธรรม เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ หรือเป็นหน่วยงานที่ไม่สังกัดกระบวนการยุติธรรม เช่น สรรพากร สรรพสามิต องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีบทบาทในการบังคับใช้กฎหมายโดยเฉพาะทางแพ่ง

การมองขอบเขตของหน่วยงานที่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายในประการหลังทำให้เห็นถึงความซ้ำซ้อนหลากหลายในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายที่มีหลายหน่วยงานเข้ามารับผิดชอบ

7.2 สำหรับปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย มีการกล่าวถึงการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยมีขอบ มีการคอร์รัปชัน การเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์ในพื้นที่และผู้มี อิทธิพลในท้องถิ่น

7.3 การกำหนดความรุนแรงของปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย ถูกกำหนดตามขอบเขตของปัญหาไปที่ตัวสถาบันและปัญหาที่ประเภทคดี ปัญหาการปฏิบัติงานของตำรวจถูกกำหนดว่ามีความรุนแรงมากที่สุด และการกำหนดความรุนแรงของปัญหาที่ประเภทของความผิดคือปัญหาอาชญากรรม ถูกจัดว่าเป็นปัญหาที่รุนแรงที่สุด

7.4 การผลักดันปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเป็นวาระแห่งชาติจากผู้จัดทำนโยบาย ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในจังหวัดนครปฐมที่ถูกกำหนดว่ามีความรุนแรง หลายปัญหาได้ถูกกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ และกำหนดเป็นนโยบายจากรัฐบาลในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ปัญหาผู้มีอิทธิพล ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาแรงงานต่างด้าว ปัญหาการปฏิบัติงานของตำรวจ ปัญหาการใช้อาวุธปืน ปัญหาคดีชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายทางด้านแพ่งขององค์การบริหารส่วนตำบล และปัญหาการพิจารณาคดีต่อเนื่องและการออกหมายจับ

8. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อสุขสาธารณะในจังหวัดนครปฐม

- วัตถุประสงค์ของโครงการ

- เพื่อศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ในมิติของเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อสุขสาธารณะ โดยมุ่งเน้นการศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่จะพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะช่วยสะท้อนทิศทางการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป

- เพื่อสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาคีต่างๆผ่านกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ในฐานะที่ภาคีต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งของทุนและเครือข่าย ในมิติของเกษตรกรรมยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการบูรณาการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการขยายผลการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นต่อไป

- ผลการศึกษา

การวิเคราะห์ทุนและเครือข่าย สามารถแบ่งออกเป็น 4 มิติ ดังต่อไปนี้

8.1 มิติด้านทุนมนุษย์ พบว่าเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน ได้รับผลกระทบจากการทำเกษตรกรรมดังกล่าว ในด้านสุขภาพะ คือทั้งด้านจิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ของเกษตรกรดีขึ้น และยังพบว่าการทำงานในลักษณะของ "กลุ่ม" เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้งานสำเร็จ

8.2 มิติด้านทุนเศรษฐกิจ พบว่าปัญหาในเรื่องเศรษฐกิจ ด้านการตลาดของเกษตรกรเริ่มคลี่คลายลง เนื่องจากภาคธุรกิจเอกชนมีแนวโน้มที่จะดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการเกษตรแบบปลอดภัยจากสารเคมีที่เป็นพิษมากขึ้น ด้วยการสนับสนุนจากนโยบายอาหารปลอดภัย (food safety) ของภาครัฐ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ของจังหวัดนครปฐม

8.3 มิติด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่าการทำเกษตรกรรมยั่งยืน มีผลต่อมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมหลายประการ เช่น การนำประเพณีการ "ลงแขก" มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการปลูกผักปลอดสารพิษ ตำบลห้วยพระ ประเพณีนี้ทำให้สมาชิกในกลุ่มได้พบปะกันเป็นประจำ มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเวทีเรียนรู้ แก้ไขปัญหาต่างๆ ของกลุ่ม การรวมกลุ่มกันทำงานนี้เป็นทุนทางสังคมที่ส่งผลให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ขยายขยายโยกว้างขวางออกไปตามลำดับ นอกจากนี้การปลูกผักปลอดสารพิษ ยังสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงในระดับหนึ่ง ทำให้คนรุ่นใหม่สนใจหันมาสนใจการทำเกษตรกรรมมากขึ้น แทนที่จะทิ้งไร่นาและชุมชนไปสู่อาชีพรับจ้างนอกภาคเกษตรกรรม

นโยบายเรื่องอาหารปลอดภัย ทำให้มีการดำเนินการกระบวนการสร้างมาตรฐาน "เกษตรดีที่เหมาะสม" (Good Agricultural Practice: GAP) โดยความร่วมมือของภาคธุรกิจเอกชนกับภาครัฐผู้ประกอบการได้มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้คำแนะนำแก่เกษตรกร ซึ่งเป็นยุทธวิธีที่ดีในการดึงเอาภาคีด้านธุรกิจเอกชนเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนด้านอาหารปลอดภัยในจังหวัด

8.4 มิติด้านทุนทางนิเวศ พบว่าการส่งเสริมเรื่อง "เกษตรดีที่เหมาะสม" ยังส่งผลต่อในด้านทุนทางนิเวศด้วย เนื่องจากทำให้มีการจัดระบบไร่นาให้เหมาะสมตามมาตรฐานด้านความปลอดภัยจากสารเคมีที่เป็นพิษ ทั้งในแง่ต่อผลผลิต ต่อตัวเกษตรกร และต่อระบบนิเวศ โดยจะมีการตรวจวัดคุณภาพมาตรฐานความปลอดภัยของดินและน้ำในไร่นาด้วย แนวทางนี้ทำให้ระบบนิเวศในพื้นที่จังหวัดนครปฐมที่เคยได้รับผลกระทบทางลบอย่างมากจากการทำเกษตรกรรมกระแสหลักในช่วงที่ผ่านมา เริ่มมีทิศทางแนวโน้มที่จะปรับสู่ระดับที่ดี

ขึ้นตามลำดับ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป และยังส่งผลให้สุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค ประชากรที่มีวิถีชีวิตที่อิงกับระบบนิเวศในพื้นที่ดังกล่าวดีขึ้นด้วยเช่นกัน

9. ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายสุขภาพในจังหวัดนครปฐม

- วัตถุประสงค์ของโครงการ
 - เพื่อศึกษาทุนทางสุขภาพที่เป็นทุนของชุมชน ของประชาชนจังหวัดนครปฐม
 - เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางด้านสุขภาพของประชาชนในจังหวัดนครปฐม
- ผลการศึกษา

9.1 สภาพของการเข้าถึงบริการสุขภาพและการจัดกำลังคนตามระบบข้อมูลภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS)

ในภาพรวมพบว่าจังหวัดนครปฐมมีหน่วยบริการสาธารณสุขครอบคลุมพื้นที่อย่างเพียงพอประชาชนสามารถเดินทางมารับบริการจากหน่วยบริการใกล้เคียงได้อย่างสะดวกรวดเร็ว โดยมีโครงสร้างด้านการคมนาคมที่เอื้อต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพ และสภาพของการเข้าถึงบริการสุขภาพนี้ยังจัดอยู่ในระดับที่สูงกว่าในภาพเฉลี่ยรวมของประเทศ ในส่วนของการจัดกำลังคน พบว่ายังมีบุคลากรไม่เพียงพอ

9.2 การบูรณาการการดูแลสุขภาพ การดูแลสุขภาพในจังหวัดนครปฐมมีการดูแลสุขภาพทั้ง 5 ระดับ คือ การดูแลสุขภาพด้วยตนเองในระดับครอบครัว การบริการสาธารณสุขมูลฐาน การจัดบริการสาธารณสุขระดับต้น การจัดบริการสาธารณสุขระดับกลาง และการจัดบริการระดับสูง

การดูแลสุขภาพดังกล่าวครอบคลุมถึงด้านการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค และการฟื้นฟูสภาพ ซึ่งต้องใช้องค์ความรู้การแพทย์และสาธารณสุขผสมผสานกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และมีลักษณะองค์รวมทั้งกาย จิต วิญญาณและสังคม

9.3 การสร้างเครือข่ายพันธมิตรสุขภาพ มีการสร้างเครือข่ายพันธมิตรการสร้างสุขภาพทุกระดับทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และสนับสนุนให้เครือข่ายพันธมิตรมีการจัดการเรียนรู้ด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยมีศูนย์ประสานงานความร่วมมือระหว่างพันธมิตรทุกระดับ ทุกภาคส่วน

9.4 ทุนชุมชนรากฐานของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทุนชุมชนในการศึกษานี้แบ่งเป็น 2 มิติ คือ ทุนความรู้และทุนสังคม ในด้านทุนความรู้พบว่าชุมชนมีทุนความรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการนำความรู้มาสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ส่วนด้านทุนสังคม พบว่าในชุมชนจะมีทุนทางสังคมที่มีขนาด

และแบบแผนความร่วมมือที่แตกต่างกันไปหลายรูปแบบ เช่น เครือข่ายสุขภาพบ้านทุ่งชุมชนหมอฝั้นบ้านประชาคมพุทธมณฑล เป็นต้น

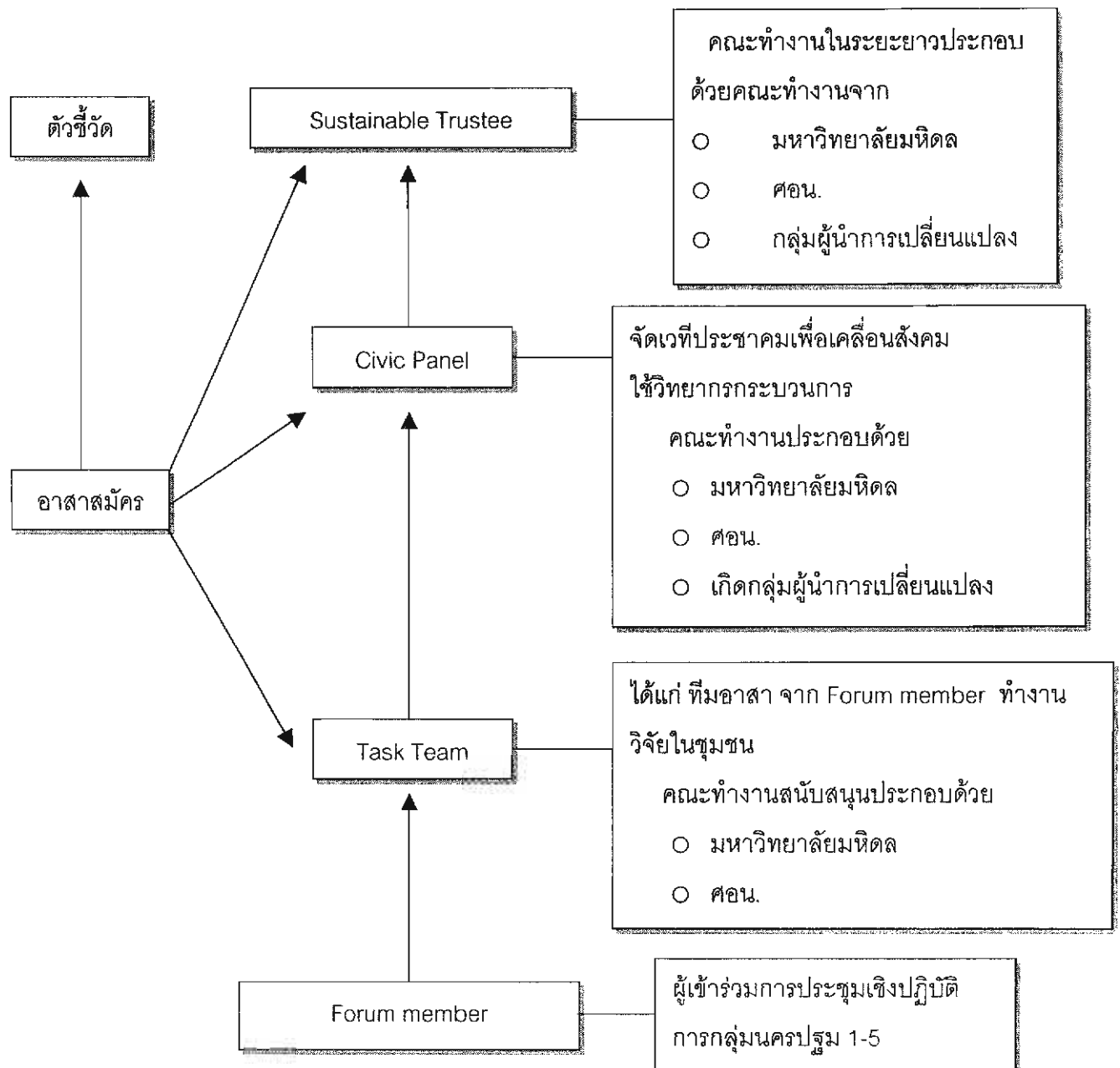
1.1.3 โครงการเพื่อลูกหลานไทย

หลักการและเหตุผล

จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความหลากหลายทั้งในด้านชุมชน เศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม นับว่าเป็นตัวอย่างของจังหวัดที่ประสบกับปัญหาการพัฒนาที่เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว จากวิกฤตของปัญหาดังกล่าวหากพิจารณาในด้านการขับเคลื่อนทางสังคมและความตื่นตัวของภาคประชาชนในพื้นที่นั้น พบว่ากระแสความตื่นตัวของประชาชนมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก ระดับความรู้และต้องการเข้าร่วมแก้ปัญหาของคนในพื้นที่นั้นนับว่ามีมาก จนปัจจุบันมีการพัฒนาเครือข่ายประชาคมต่างๆ เกิดขึ้นความร่วมมือในภาคประชาชนนี้ถือเป็นทุนทางสังคมที่มีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการพัฒนา และสร้างสังคมแห่งภูมิปัญญา จากความตระหนักในปัญหาดังกล่าว โครงการเพื่อลูกหลานไทยจึงเกิดขึ้น ภายใต้โครงการประสานงานเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการ เครือข่ายการวิจัยบูรณาการลุ่มน้ำท่าจีน -แม่กลอง ที่ได้รับการสนับสนุนทางด้านแหล่งทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยเริ่มด้วยการจัดตั้งหน่วยจัดการโครงการเพื่อเป็นหน่วยในการจัดการความรู้ ก่อให้เกิดกลุ่มคนที่มีจิตสำนึกของผู้นำยุคใหม่ในการขับเคลื่อนชุมชนโดยอยู่บนฐานของความรู้ จนก่อให้เกิดการพัฒนาเป็นเครือข่าย ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนในพื้นที่ เพื่อค้นหาว่าจังหวัดนครปฐมในความต้องการของประชาชนในพื้นที่นั้นเป็นอย่างไร นำไปสู่กระบวนการที่ก่อให้เกิดการค้นหาคำขวัญความยั่งยืนในพื้นที่ ที่สามารถวัดและประเมินผลได้ ใจหายในพื้นที่ และกระบวนการ เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกการรับรู้ร่วมกันในระดับพื้นฐานสู่การสร้างมติสาธารณะที่จะเป็นประโยชน์ต่อพื้นที่อย่างแท้จริง

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดโครงการเพื่อลูกหลานไทย

ประยุกต์จาก Sustainable Seattle

วิธีการทำงาน

1. การจัดประชุมเพื่อพัฒนาศักยภาพการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานโครงการฯ เพื่อปรับวัฒนธรรมการคิดแบบใหม่ และร่วมพิจารณา Methodology

2. สร้างรูปแบบการจัดการความรู้ใหม่ โดยอาศัย ABCI (Academy, Business and Community Integration) ในรูปแบบของการบรรสานร่วมกัน (Dialogue Process) เพื่อสร้างศักยภาพการบูรณาการระหว่าง 3 ฝ่าย ได้แก่ ภาควิชาการ ภาครัฐกิจ และภาคชุมชน

3. การระดมทรัพยากรเพื่อสร้างหน่วยจัดการโครงการ (4 M)

4. การ review ข้อมูลเบื้องต้น โดย

- การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 8 ครั้ง

กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่จังหวัดนครปฐม (Entrepreneur) และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ

- การจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการจัดการสื่อสารเชิงกว้าง (Campaign) ภายในชุมชน และเผยแพร่ผลงานต่อสาธารณะชน

กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มคนที่หลากหลายในจังหวัดนครปฐม

5. การสร้างกลุ่มแกนนำเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม ประมาณ 8-10 คน

6. การประยุกต์กระบวนการเมืองน่าอยู่ (กรณีศึกษา Sustainable Seattle)

วัตถุประสงค์

1. ระดมทรัพยากรเพื่อสร้างหน่วยจัดการโครงการ
2. กระบวนการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาในพื้นที่จังหวัดนครปฐม และสรุปออกเป็นประเด็น และตัวชี้วัดอย่างเป็นรูปธรรม
3. สร้างกลุ่มแกนนำเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีศักยภาพ จำนวน 8 – 10 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดหน่วยจัดการโครงการประจำจังหวัดนครปฐม
2. เกิดคณะผู้บริหารจัดการโครงการ
3. เกิดการสังเคราะห์ วิเคราะห์ และพัฒนาโจทย์ในพื้นที่ และตัวชี้วัดอย่างเป็นรูปธรรมโดยความร่วมมือระหว่างนักวิชาการและกลุ่มคนในพื้นที่
4. เกิดกลุ่มแกนนำที่มีศักยภาพ และมีจิตสำนึกในการสานต่อกระบวนการทำงาน จำนวน 8 - 10 คน

หน่วยงานที่จะได้รับประโยชน์

- ผู้แทนจากภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ ภาควิชาการ ภาคธุรกิจ และภาคชุมชนในจังหวัดนครปฐม
- เด็กและเยาวชนในจังหวัดนครปฐม
- มหาวิทยาลัยมหิดล

วิธีการทดลองวิจัย

ตามแผนการปฏิบัติงานได้กำหนดบทบาทให้ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งของโครงการฯ โดยคณะทำงานได้วางแผนงานสู่การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนครปฐม 1 (กลุ่มธุรกิจชุมชน) กลุ่มนครปฐม 2 (กลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์) กลุ่มนครปฐม 3 (กลุ่มธุรกิจขนาดกลาง) และกลุ่มนครปฐม 4 (กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ) ตามลำดับ

จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า การวาดภาพจังหวัดนครปฐมและค้นหาประเด็นสำคัญอันจะนำไปสู่โจทย์ของพื้นที่ได้นั้น ถึงแม้ว่าเราจะเป็นผู้หนึ่งที่จะร่วมสร้างแต่ผู้ที่จะต้องดำรงอยู่ต่อไปในสังคมแห่งอนาคต คือ เด็กและเยาวชน ดังนั้น โครงการฯ จึงได้กำหนดให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อสะท้อนภาพร่วมกันและร่วมค้นหาว่าสังคมในรูปแบบที่ผู้ใหญ่ต้องการให้เป็น และในความคิดของเด็กและเยาวชนที่ต้องการเห็นนั้นมีความแตกต่างหรือสอดคล้องกันอย่างไรบ้าง จากการประชุมพบว่าประเด็นที่ทุกคนต่างมองเห็นนั้น มีหลายส่วนที่คล้ายคลึงกัน เด็กและเยาวชนต่างตระหนักและมีความเห็นร่วมกันว่าจังหวัดนครปฐมในปัจจุบันมิได้เป็นในรูปแบบที่ต้องการ โดยกลุ่มเด็กและเยาวชนต่างต้องการเห็นสิ่งแวดล้อมอยู่ในสถานะที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสังคมที่ปราศจากอบายมุข สิ่งเสพติด มีวัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม ประเพณีแบบไทยๆ ที่สามารถดำเนินควบคู่ไปกับเทคโนโลยีการศึกษาที่ทันสมัย รู้เท่าทันโลกภายนอก

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ทางคณะทำงานได้มีการวางแผนการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอเป็นระยะๆ โดยคำนึงถึงวิสัยทัศน์ที่สำคัญของโครงการ คือ การขับเคลื่อนการพัฒนาบนฐานความรู้ และความต้องการของชุมชนอย่างเหมาะสมตามสภาพความเป็นจริงอย่างต่อเนื่อง โดยมีโครงสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน สู่การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและการบรรณาน ทั้งนี้ เพื่อค้นหาแนวร่วมของโครงการ สำหรับการระดมแนวคิด ประสพการณ์ในการมองภาพของจังหวัดนครปฐมทั้งในปัจจุบันและอนาคต พัฒนาเป็นโจทย์การวิจัยในมิติต่างๆ จากการพิจารณาประเด็นที่ได้จากการบรรณานร่วมกัน ประเด็นที่ได้มาจากสภาพปัญหาที่พบในจังหวัดนครปฐม ประสพการณ์ของผู้ร่วมประชุมไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา เยาวชน ภาวะโภชนาการ และครอบครัว

กลไกการดำเนินงาน

(1) เครื่องมือและกระบวนการบริหารจัดการ

จากการพูดคุยร่วมกันระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีความคิดแตกต่าง และหลากหลาย ทั้งการศึกษาประสบการณ์ และความคิดเห็น สิ่งทีคณะทำงานตระหนักเสมอ นั่นคือ การสานต่อประเด็นที่ได้จากการพูดคุยเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และการค้นหากระบวนการที่สามารถส่งผลให้เกิดการพูดคุยในแต่ละครั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถปลดปล่อยธรรมชาติทางความคิดให้มากที่สุด ด้วยเหตุนี้ คณะทำงานจึงร่วมกันกำหนดเครื่องมือเพื่อใช้ในการบริหารจัดการเรียกว่า ABCI (Academy, Business and Community Integration)

ABCI เป็นเครื่องมือการบริหารจัดการกลุ่มที่สร้างขึ้นเฉพาะกิจ โดยใช้จุดแข็งจากจากทั้ง 3 ฝ่าย ดังที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อพัฒนาสู่การพูดคุยร่วมกันภายใต้วัฒนธรรมและความคิดที่ว่า การสื่อสาร และ การทำงานที่ซับซ้อนระหว่างบุคคลที่แตกต่าง หลากหลายกลุ่ม หลากหลายระดับความรู้ ต้องอาศัยการจัดการอย่างมีระบบเพื่อนำไปสู่การดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างคุ้มค่า มีการกำหนดวัฒนธรรมในการพูดคุยร่วมกัน โดยยึดผู้เข้าร่วมเป็นหลัก ทุกคนมีความเสมอภาค (ถอดหมวก) ไม่ฆ่าความคิดของผู้อื่น เพราะทุกคนและทุกความคิดเห็นมีคุณค่า ซึ่งการพูดคุยแต่ละครั้งจะมีวาระหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์การพูดคุยแต่ละครั้ง และมีการบันทึกประเด็นเพื่อนำไปสู่การกำหนดแผนงาน อีกทั้งสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม กระบวนการพูดคุยดังกล่าวนี้ เรียกว่า “บรรสาน”

“บรรสาน” มาจากคำว่า บรรจบ และสานต่อ เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยการประชุมการสัมมนา และการเสวนา ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับโอกาส และประเด็นในการพูดคุยแต่ละครั้ง โดยยึดองค์ประชุมและผู้เข้าร่วมประชุมเป็นศูนย์กลาง มีการติดตามประเด็นสำหรับผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมบรรสาน อีกทั้งมติที่ได้จะนำไปสู่รายงานอันจะนำไปสานต่อสำหรับการบรรสานครั้งต่อไป ซึ่งทางโครงการฯ ได้ใช้วิธีบรรสานสำหรับการประชุมต่างๆ โดยมีรายละเอียดตามตารางการจัดประชุมในภาคผนวก 3.1

(2) องค์ประกอบของการบรรสาน

- องค์บรรสาน ได้แก่ ผู้เข้าร่วมบรรสานทุกท่าน
- ผู้ประสานสาระ ได้แก่ ผู้ที่ช่วยสานประเด็นในการพูดคุยแต่ละครั้งขององค์บรรสาน
- กองเลขานุการ ได้แก่ ผู้ที่ช่วยในการสรุป และสานต่อประเด็นจากการบรรสาน

(3) สิ่งสำคัญสำหรับการบรรสานคือ

- องค์บรรสานต้องไม่น้อยกว่าครึ่งจึงจะนับครบองค์บรรสาน

- การบรรรสนใช้ผู้เข้าร่วมบรรรสนเป็นศูนย์กลาง
- เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นตามสมควร
- ไม่ฆ่าความคิดของผู้อื่น
- รับความฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- การใช้จุดแข็งจากภาควิชาการ ภาครัฐกิจ และภาคชุมชน (ABCI)
- ควรแสดงออกให้ชัดเจน ถ้าเห็นด้วยกับความคิดเห็นของผู้อื่น ควรช่วยต่อยอด
- มีการยืดหยุ่นในการกำหนดหัวข้อสำหรับการพูดคุย และควรมีการทบทวนประเด็นสืบเนื่อง

(4) รูปแบบการบันทึกบรรรสน

- การบันทึกแบบสรุป ได้แก่ การสรุปประเด็นบรรรสนแต่ละครั้งพร้อมๆ กับการบรรรสนขององค์บรรรสน
- การบันทึกแบบละเอียด ได้แก่ การบันทึกแบบละเอียด ภายหลังจากการบรรรสนเสร็จสิ้น โดยใช้อุปกรณ์เสริมได้แก่ เทปบันทึกเสียง

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มคนที่หลากหลายในจังหวัดนครปฐม ได้แก่

(1) ผู้ประกอบการในการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่ (Social Entrepreneur)

"ผู้ประกอบการ คือ บุคคลที่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนที่มีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ สามารถที่จะจัดระบบสังคมและกลไกทางเศรษฐกิจเพื่อเปลี่ยนทรัพยากรและสถานการณ์ ให้เป็นสิ่งที่มีความหมายอย่างแท้จริง และก็มีความพร้อมที่เสี่ยงทั้งได้ผลสำเร็จและล้มเหลว"

ในที่นี้ ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจชุมชน กลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลาง

(2) ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ได้แก่ ตัวแทนจากภาคต่างๆ ดังนี้

- ชมรมธนาคารจังหวัดนครปฐม ธนาคารเพื่อการเกษตรฯ
- สำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการจังหวัดนครปฐม
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 1
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2
- ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน

- สำนักงานสรรพากรพื้นที่นครปฐม
- โรงเรียนยอแซฟอุปถัมภ์
- โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัยนครปฐม
- มหาวิทยาลัยคริสเตียน
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครปฐม
- วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม
- สำนักงานเกษตรจังหวัด
- สำนักงานประกันสังคม
- ชุมชนปฐมอโคก
- โรงเรียนวัดศาลวัน
- โรงเรียนวัดไร่ขิง
- โรงพยาบาลเทพากร
- โรงเรียนอนุบาลนครปฐม
- ชมรมรักษาสีงแวดล้อม
- โรงพยาบาลศูนย์นครปฐม

(3) เด็กและเยาวชน ได้แก่ ตัวแทนนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ ดังนี้

- โรงเรียนเทศบาล 3 (สระกระเทียม)
- โรงเรียนวัดโคกพระเจดีย์
- โรงเรียนวัดดอนหวาย (นครรัฐประสาธ)
- โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย
- โรงเรียนปริดารามวิทยาคม
- โรงเรียนวัดท่าพูด (นครผลประชานุกุล)
- โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาคม
- โรงเรียนยอแซฟอุปถัมภ์
- โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา

แผนการดำเนินงาน

กำหนดให้มีการดำเนินการ ดังนี้

1. การสร้างกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นระหว่างการวิจัยของโครงการเพื่อลูกหลานไทย เพื่อนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นในช่วงท้ายโครงการ
2. ใช้การประชุมเป็นเวที Dialogue เพื่อสร้างทีมงานร่วมกันอย่างแท้จริงระหว่างนักวิจัยกับชุมชน
3. การจัดเวที Dialogue ระหว่างนักวิจัยกับชุมชนไม่น้อยกว่า 5 ครั้ง
4. จัดทำรายงานความก้าวหน้า 1 ฉบับ
5. จัดทำรายงานแบบปฏิบัติการและกลไกการสร้างหน่วยจัดการความรู้ที่ยั่งยืนในพื้นที่ 1 ฉบับ
6. สร้างหน่วยจัดการความรู้ในพื้นที่ 1 หน่วย
7. สร้างกลุ่มแกนนำที่มีศักยภาพและมีจิตสำนึกในการสานต่อระบบการทำงาน จำนวน 8 – 10 คน

ผลการดำเนินงาน

จะเห็นได้ว่าการดำเนินการวิจัยของโครงการเพื่อลูกหลานไทยนั้น ได้มีการดำเนินงานมาตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2546 - มีนาคม 2548 พบว่าสามารถปรากฏผลสำเร็จการดำเนินงานในส่วนต่างๆ ดังนี้

1. การสร้างหน่วยจัดการโครงการประจำจังหวัดนครปฐม

ซึ่งมีชื่อ – ที่อยู่ ปรากฏทางด้านล่าง

ศูนย์ประสานงานองค์การเอกชนประจำจังหวัดนครปฐม (ศอน.)

เลขที่ 17/6 หมู่ 3 ต. ศีระษะทอง อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120

โทรศัพท์ 0-3433-8655, 0-3433-9490-4 โทรสาร 0-3433-86542

2. การกำหนดให้มีคณะผู้บริหารจัดการโครงการ ซึ่งประกอบด้วยฝ่ายบริหารและฝ่ายจัดการและปฏิบัติการ ดังนี้

ฝ่ายบริหาร ทำหน้าที่บริหารโครงการ เช่น กำหนดนโยบาย แนวทาง มีการจัดองค์ประกอบ (Function) ให้ฝ่ายจัดการสามารถทำงานได้คล่องตัวมากขึ้น

ฝ่ายจัดการและปฏิบัติการ ทำหน้าที่วางแผน (Planning) รับนโยบายจากฝ่ายบริหาร

- จัดให้มีฝ่ายเลขานุการของโครงการ (Staffing) คือ หน่วยจัดการและปฏิบัติการของโครงการ โดยกรมอบหมายงานให้ฝ่ายเลขานุการ นำไปปฏิบัติงานตามแผน (Directing & Control)

- ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้าน 4M (Man, Money, Material and Machine) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินโครงการ ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ เป็นความสำเร็จร่วมกันภายใต้ข้อจำกัดทางความคิดของปัจเจกบุคคล ซึ่งมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน ทั้งด้านความรู้ ฐานะ อาชีพ ประสบการณ์ สถานะทางสังคมและวิถีชีวิตที่ต่างกัน

3. การสร้างแนวร่วมในการขับเคลื่อนโครงการ

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการในแต่ละครั้งได้ใช้กระบวนการ “บรรสาน” ในการพูดคุย โดยให้ทุกคนพูดคุยและอยู่ภายใต้วัฒนธรรมร่วมกัน ซึ่งโครงการได้รวบรวมรายงานการบรรสานได้ทั้งหมด 6 ครั้ง ประกอบด้วย

- (1) การบรรสานของกลุ่มนครปฐม 1 ครั้งที่ 1 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 3.2)
- (2) การบรรสานของกลุ่มนครปฐม 1 ครั้งที่ 2 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 3.3)
- (3) การบรรสานของกลุ่มนครปฐม 2 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 3.4)
- (4) การบรรสานของกลุ่มนครปฐม 3 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 3.5)
- (5) การบรรสานของกลุ่มนครปฐม 4 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 3.6)
- (6) การบรรสานของกลุ่มนครปฐม 5 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 3.7)
- (7) การบรรสานของกลุ่มนครปฐม 1-3 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 3.8)

4. การสร้างแนวร่วมในการขับเคลื่อนโครงการกลุ่มแกนนำที่มีศักยภาพ และมีจิตสาธารณะในการสานต่อกระบวนการทำงาน (ดูรายชื่อสมาชิกเครือข่ายในภาคผนวก 3.9)

โครงการเพื่อลูกหลานไทย จัดประชุมกลุ่มเครือข่ายโครงการเพื่อลูกหลานไทย กลุ่มนครปฐม 1 ถึง กลุ่มนครปฐม 5 เป็นระยะ สิ่งที่โครงการฯ ตระหนักอยู่เสมอ นั่นคือ การสานต่อแนวคิดของโครงการฯ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายในระยะสั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างกลุ่มแกนนำเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีศักยภาพ ถึงแม้จะเป็นเพียงกลุ่มคนเล็กๆ แต่เป็นกลุ่มคนที่เปี่ยมไปด้วยจิตสาธารณะที่มีความมุ่งมั่นอันแรงกล้า ปวารณาให้จังหวัดนครปฐมมีการพัฒนาที่ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน เพื่ออนาคตของลูกหลานไทยเรา

ดังนั้น คณะทำงานโครงการฯ จึงร่วมกันวางแผนเพื่อสานต่อเจตนารมณ์ดังกล่าว โดยเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกอาสาสมัคร บุคคลที่จะเข้าร่วมการสัมมนา “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” กระบวนการสรรหาแนวคิดในการสัมมนา การเลือกสถานที่ในการสัมมนา ที่เน้นบรรยากาศสบายๆ เหมือนการไปพักผ่อนดูหนังให้เหมือนการ

สัมมนาทั่วไป เน้นความเป็นกันเอง เพราะคณะทำงานคํานึงอยู่เสมอว่า บรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ จะทำให้กระบวนการทางความคิดสั้นไหลได้ดี การพูดคุยจะเป็นไปในรูปแบบธรรมชาติสบายๆ

ด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ การสัมมนาจึงถูกกำหนดขึ้น ณ คำแสด ริเวอร์แคว รีสอร์ท จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 3-4 มีนาคม 2548 เป็นเวลา 2 วัน 1 คืน โดยได้เรียนเชิญท่านวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิที่มากด้วยประสบการณ์ ซึ่งหลายๆ ท่านรู้จักและคุ้นเคยเป็นอย่างดี ได้แก่ ดร.วิสุทธิ วิทย์ฐานกรณ์ และคุณอดิสร พวงชมพู กอปรกับมีผู้ที่สนใจเข้าร่วมสัมมนาในครั้งนี้ทั้งสิ้น 39 คน จากกลุ่มคนที่หลากหลาย ประกอบด้วย กลุ่มธุรกิจชุมชน กลุ่ม OTOP กลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลาง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ รวมทั้งกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นลูกหลานไทยตัวจริงของเรานั้นเอง กระบวนการสัมมนามีหลากหลายรูปแบบ มีทั้งรูปแบบการพูดคุยที่เรียกว่า "บรรสาน" และ "สุนทรียสนทนา" รูปแบบดังกล่าวหลายท่านคุ้นเคยและรู้จักกันดี อีกหลายๆ ท่านยังรู้สึกว่าเป็นสิ่งใหม่ ยังไม่คุ้นเคย แต่ต่างก็พร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ร่วมกันอยู่เสมอ ภายใต้วัฒนธรรมแบบครอบครัว

กระบวนการหนึ่ง ซึ่งนำมาใช้ในการค้นหาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ คือ การระดมแนวคิด เพื่อค้นหาโจทย์ทางความคิดร่วมกัน ระหว่างกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยมีวัฒนธรรมในการพูดคุยที่สำคัญ คือ ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในการนำเสนอความคิดเห็นภายในกลุ่ม ดังนั้น บรรยากาศในการพูดคุย ทุกคนจึงเคารพและให้เกียรติทางความคิดซึ่งกันและกัน ไม่มีการฆ่าความคิดกัน โดยมีกระบวนการสำคัญคือ การสรุปประเด็นการพูดคุยของทุกความคิดออกมาให้เห็นได้เด่นชัด จนทำให้เกิดการสั้นไหลทางความคิดที่หลากหลาย

การบริหารจัดการร่วมกันที่โครงการฯ ใช้มาอยู่ตลอด คือ ABCI (Academy, Business and Community Integration) นอกจากนี้ยังมี บรรสาน (บรรจบ และสานต่อ) เพราะเรื่องในโลกนี้มีมากมาย หลายมิติ ต้องนำมาบรรจบให้ได้ และต้องสานให้เกิดประโยชน์ขึ้นมา การเปิดโอกาสให้ทุกคนได้พูดในสิ่งที่ตัวเองอยากพูด ถือเป็นคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ต้องเข้าใจและรู้เทคนิคเหล่านี้ จึงจะทำงานได้ผล"

1.2 การพัฒนาข่ายการวิจัยและศักยภาพการวิจัย

1.2.1 โครงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับงานวิจัยชุมชนเรื่องศักยภาพและทุนท้องถิ่น

หลักการและเหตุผล

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับงานวิจัยเชิงพื้นที่ เรื่องศักยภาพและทุนท้องถิ่นนครปฐมเป็นส่วนหนึ่งของโครงการประสานงานเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการเครือข่ายวิจัยบูรณาการลุ่มน้ำท่าจีน – แม่กลอง ซึ่งมีมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นแกนบริหารหลัก โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศฯ นี้เป็นการขยายผลต่อขึ้นมาจากงานพัฒนาระบบข้อมูลพื้นฐานและสารสนเทศเพื่อการพัฒนา โดยมีหลักการจัดทำโครงการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ให้มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพและทุนท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมและพัฒนาข้อมูลเรื่องใหม่ขึ้นเพิ่มเติม อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์และสภาพแวดล้อมในชุมชนที่ผู้ใช้สามารถเรียกสืบค้นได้เป็นรายการ มีรายละเอียดของข้อมูลที่เฉพาะเจาะจง ทั้งนี้จะต่างกับข้อมูลในปีแรกซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐาน แสดงถึงบริบทภาพรวมขนาดใหญ่ของพื้นที่

ประการที่สอง ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนกระบวนการวิจัย และเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของนักวิจัยในโครงการลักษณะการทำงานแบบข้ามสาขา(Transdisciplinary) และเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Participatory approach) ตามแนวคิดของเครือข่ายการวิจัยบูรณาการนี้ ทำให้การทำงานต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลจากหลายภาคส่วน โดยในแต่ละส่วนจะมีกิจกรรม ความสนใจและการใช้เวลาที่แตกต่างกัน แม้ว่าส่วนต่างๆ จะมาร่วมทำงานด้วยความมุ่งหมายที่มีเป้าประสงค์เดียวกันแต่ในการปฏิบัติภาคสนามนั้นยังปรากฏมีความซับซ้อนอยู่ในหลายส่วนของการดำเนินการในเรื่องนี้เทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถเข้าไปช่วยในการทำงานให้เป็นเครือข่ายได้ โดยเพิ่มช่องทางในการติดต่อสื่อสารและเพิ่มความสามารถในการผลิตและจัดเก็บเนื้อหาข้อมูลที่ได้จากงานวิจัย ซึ่งจะมีความประหยัดและสามารถใช้จัดทำเป็นสื่อได้หลากหลายรูปแบบ (Multimedia) นอกจากนี้ เป็นเครื่องมือที่จะติดต่อออกไปสู่แหล่งความรู้ภายนอกชุมชน และเผยแพร่ความรู้จากภายในชุมชนสู่ภายนอก

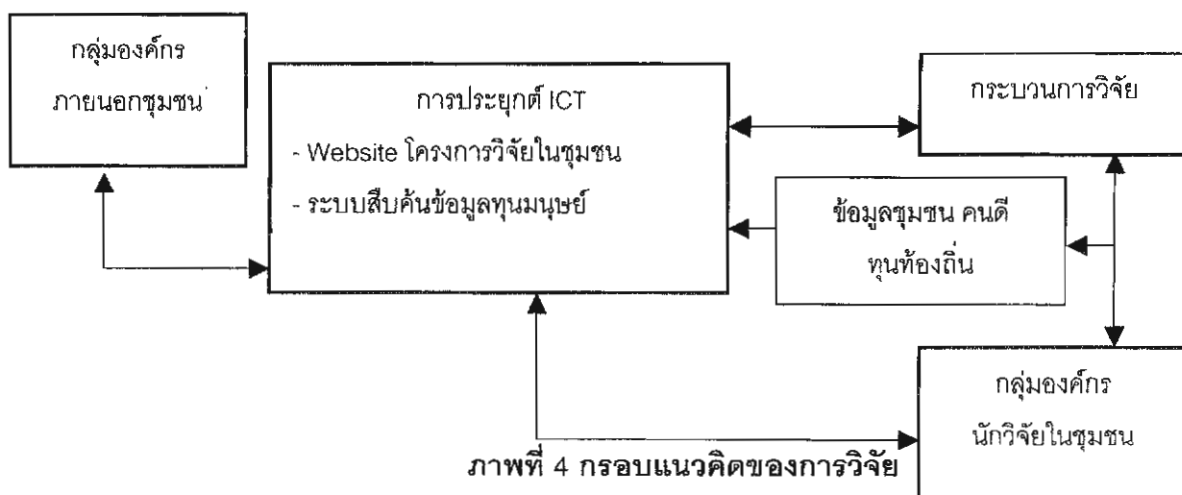
โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ ฯ มีขอบเขตการทำงานหลักร่วมกับโครงการอีก 3 โครงการ คือ 1) โครงการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น 2) โครงการวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายในพื้นที่ และ 3) โครงการเพื่อลูกหลานไทย โดยเป็นการร่วมกันพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อใช้งานตาม

ความต้องการของโครงการทั้งสามข้างต้น หลังจากนั้น หากเมื่อเริ่มใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศแล้ว พบว่าระบบสารสนเทศเหมาะสมกับส่วนงานอื่นของเครือข่ายการวิจัยบูรณาการ ก็สามารถขยายผลประโยชน์ต่อไปได้อีก ซึ่งโครงการที่เกี่ยวข้องได้มีการประชุมร่วมกันเพื่อหารือเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลความต้องการของระบบสารสนเทศ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 4.1)

กรอบแนวคิด

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเสริมศักยภาพด้านการศึกษาและการวิจัย โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในกระบวนการวิจัย เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยเพิ่มช่องทางในการเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในส่วนต่างๆ ได้ในขอบเขตกว้างขวาง พร้อมทั้งยังติดต่อกับแหล่งความรู้ข้อมูลในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ และระดับโลกได้

เนื้อหาในระบบสารสนเทศจะเน้นเรื่องเกี่ยวกับบุคลากรในท้องถิ่น สภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่สามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ที่อยู่ร่วมและปรับตัวกับสภาพแวดล้อมทั้งด้านทางกายภาพ และวัฒนธรรม ซึ่งเน้นให้มีการจัดเก็บและสร้างข้อมูลใหม่ที่บอกเล่าเรื่องของท้องถิ่นที่เป็นข้อมูลที่หาได้ยากจากแหล่งข้อมูลอื่นทั่วไปโดยสามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมในแผนภาพที่ 4

วัตถุประสงค์

1. พัฒนาระบบสารสนเทศที่สนับสนุนกระบวนการวิจัยแก่ 3 โครงการหลัก ได้แก่โครงการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น โครงการวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายในพื้นที่ และโครงการเพื่อลูกหลานไทย

2. เพิ่มศักยภาพนักวิจัยในโครงการและนักวิจัยในชุมชนในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในกระบวนการศึกษาและการวิจัย
3. นำข้อมูลจากงานวิจัยเผยแพร่สู่สาธารณะโดยผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนสามารถใช้ข้อมูลเพื่อสนับสนุนกิจกรรมในการพัฒนาของชุมชนได้ต่อไป เช่น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
2. นักวิจัยได้รับทราบบทเรียนเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่สนับสนุนหรือเพิ่มศักยภาพในกระบวนการวิจัย
3. ฐานข้อมูลศักยภาพและทุนท้องถิ่นในพื้นที่ขอบเขตการศึกษาของโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานที่จะได้รับประโยชน์

หน่วยงานที่ได้รับประโยชน์ คือ กลุ่มนักวิจัยภายใต้โครงการทั้ง 3 โครงการที่เกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ ศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชนนครปฐม โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครปฐมอย่างน้อย 6 โรงเรียน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม กลุ่มเกษตรกรเกษตรยั่งยืน กลุ่มองค์กรด้านศาสนา กลุ่มด้านสื่อเพื่อการเรียนรู้ทางสังคม กลุ่มด้านวัฒนธรรมและดนตรี กลุ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหน่วยงานด้านสาธารณสุข

วิธีการและกลไกการดำเนินงาน

การดำเนินการวิจัยในโครงการนี้มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการเข้าร่วมทำกิจกรรมในขั้นตอนกระบวนการพัฒนาระบบสารสนเทศ (Information system development process) ซึ่งใช้วิธีการพัฒนาระบบแบบการทำต้นแบบ (Prototyping)

นักวิจัยของโครงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศฯ จะทำหน้าที่เป็นนักวิเคราะห์ระบบและพัฒนาโปรแกรม ส่วนนักวิจัยในโครงการทั้ง 3 โครงการ คือ โครงการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชน และศักยภาพท้องถิ่น โครงการวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายในพื้นที่ และโครงการเพื่อลูกหลานไทย จะมีบทบาทเป็นผู้ใช้งานของระบบสารสนเทศ ซึ่งจะเป็นผู้ใช้งานเองโดยตรงหรือเป็นสื่อชักนำให้นักวิจัยในท้องถิ่นร่วมใช้ รวมทั้งผู้ที่มาจากภายนอกโครงการวิจัยสามารถเข้ามาใช้งานระบบสารสนเทศได้

วิธีการพัฒนาระบบสารสนเทศแบบการทำต้นแบบ (Prototyping) มีขั้นตอนการทำงาน 5 ขั้นตอน คือ

1. การตรวจสอบเบื้องต้น (Preliminary investigation) นักวิจัยหลักศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับปัญหาหรือโอกาสที่เกิดขึ้นในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อจัดทำข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางการใช้ประโยชน์และพัฒนาระบบสารสนเทศ

2. การวิเคราะห์ความต้องการ (Requirement analysis) นักวิจัยหลักเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้งานว่าต้องการระบบแบบใด และสารสนเทศชนิดใด

3. การออกแบบระบบ (System design) เมื่อทราบความต้องการเกี่ยวกับระบบแล้ว จึงออกแบบระบบที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้และสภาพแวดล้อมของการทำงาน

4. การจัดหาระบบ (System acquisition) พิจารณาเกี่ยวกับประเภทของฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ และการบริการต่างๆ ที่จำเป็นจะต้องมีการติดตั้ง

5. การติดตั้งเพื่อใช้งานและบำรุงรักษา (System implementation and maintenance) เป็นการติดตั้งระบบเพื่อการใช้งาน และปรับปรุงระบบให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ โดยผู้ใช้ได้รับการอบรมเพื่อให้เข้าใจและสามารถใช้ระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพหลังการติดตั้ง

ทั้งนี้ คณะนักวิจัยหลักที่ทำการวิเคราะห์ระบบและพัฒนาโปรแกรมจะพัฒนารูปแบบระบบที่เป็นระบบต้นแบบ (Prototype) ขึ้นมาอย่างรวดเร็วในช่วงหลังจากการเก็บความต้องการของผู้ใช้ จากนั้นจึงเปิดให้ผู้เข้าร่วมให้ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทดลองใช้งานระบบต้นแบบ หลังจากนั้นจึงได้มีการวิเคราะห์ระบบและพัฒนาโปรแกรมเพื่อที่จะปรับแก้ระบบต้นแบบจนกระทั่งผู้ใช้เกิดความพอใจกับระบบงาน

กระบวนการพัฒนาแบบนี้เปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นตลอดกระบวนการพัฒนาและสามารถได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ ในช่วงระหว่างการทดลองใช้งาน และสามารถนำไปใช้งานได้จริงเมื่อระบบสมบูรณ์ ซึ่งระบบนี้เหมาะกับผู้ใช้ที่ไม่มีความรู้เรื่องประเภทของข้อมูลหรือความสามารถของระบบ หรือมีความเสี่ยงที่เกิดจากการใช้ระบบผิดพลาดมีสูง

คณะนักวิจัยวิเคราะห์ระบบและพัฒนาโปรแกรมใช้วิธีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ความต้องการสารสนเทศของผู้ใช้ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การเข้าร่วมประชุม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาเอกสารทบทวนวรรณกรรม และแผนภูมิการไหลเวียนข้อมูล (Data flow diagram)

เทคโนโลยีสารสนเทศที่ใช้ในการพัฒนาระบบสารสนเทศ มีดังนี้

1) ระบบสารสนเทศ

Microsoft Visual Studio.net 2003 Edition เป็นเครื่องมือในการพัฒนาโปรแกรมของบริษัท Microsoft ที่ได้รับความนิยมมาก โดยพัฒนาตามพื้นฐานของ .Net Framework ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาโปรแกรมแบบ

ใหม่ภายใต้หลักการของ Object Oriented Programming (OOP) ซึ่ง .Net ยินยอมให้ผู้พัฒนาสามารถพัฒนาโปรแกรมด้วยภาษาอะไรก็ได้ที่ .Net รู้จัก และยังอำนวยความสะดวกในการพัฒนาโปรแกรมประยุกต์ผ่านเว็บไซต์อีกด้วย ทั้งนี้ ภาษาที่ใช้ในการพัฒนาระบบงานนี้คือ Visual Basic.net ซึ่งเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย และมีความสามารถสูง

2) ระบบฐานข้อมูล

ระบบฐานข้อมูล PostgreSQL 8.0 ฐานข้อมูลที่มีความสามารถสูงและมีความรวดเร็วในการค้นหาข้อมูล ทั้งนี้ สามารถเก็บข้อมูลที่เป็นข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (Spatial) ไว้ในฐานข้อมูลโดยตรง ด้วยฟังก์ชันเพิ่มเติมที่เรียกว่า PostGIS 0.9.1 ซึ่งจะเป็ประโยชน์อย่างมากในการที่จะสืบค้นข้อมูลร่วมกันระหว่างระบบสารสนเทศและระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

3) ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

ระบบงานนี้ได้พัฒนาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อนำมาเชื่อมต่อกับระบบสารสนเทศ โดยใช้โปรแกรม Minnesota MapServer ซึ่งมีความสามารถในการแสดงข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยข้อมูลที่แสดงนั้นสามารถแสดงได้ทั้งข้อมูลลายเส้น (Vector) เช่น ถนน ขอบเขตการปกครอง แม่น้ำ เป็นต้น และข้อมูลรูปภาพ (Raster) เช่น ภาพถ่ายดาวเทียม ภาพถ่ายทางอากาศ เป็นต้น

การใช้งานโปรแกรมสามารถใช้งานผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ โดยที่ผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องติดตั้งโปรแกรมเกี่ยวกับสารสนเทศภูมิศาสตร์เพิ่มเติมแต่อย่างใด ผู้ใช้สามารถที่จะย่อ ขยายแผนที่หรือเรียกดูข้อมูลสารสนเทศอื่นๆ มาแสดงประกอบได้

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินงาน

ลำดับ	กิจกรรม	เดือน (ต.ค.46-ก.ย.47)											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	ศึกษาโครงสร้างฐานข้อมูล GIS, MISและทรัพยากรที่มีอยู่ด้าน HW, SW, Database Management Systemและบุคลากรของโครงการ ทำจีน- แม่กลอง	*	*										
2	การวิเคราะห์ความต้องการข้อมูล และรูปแบบการจัดเก็บข้อมูล		*	*	*								
3	การออกแบบระบบฐานข้อมูล				*	*							

4	การจัดทำโปรแกรมเพื่อบันทึกข้อมูล					*	*						
5	การทดลองใช้ระบบงาน						*	*					
6	การจัดทำคู่มือการใช้ระบบงานของผู้ใช้											*	*
7	การจัดคู่มือการใช้ระบบของผู้ดูแลระบบ											*	*
8	การจัดจ้างผู้เชี่ยวชาญโปรแกรมและออกแบบฐานข้อมูล			*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
9	การบันทึกข้อมูลลงฐานข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล							*	*	*	*		
10	การทดลองใช้ระบบสุดท้ายและการส่งมอบงาน											*	*
11	การประเมินผลโครงการ								*				*

แผนการดำเนินงาน

กำหนดให้มีการดำเนินการ ดังนี้

1. การจัดทำรายงานความต้องการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมงานวิจัยในชุมชน จำนวน 1 ฉบับ
2. การจัดทำฐานข้อมูลจำนวน 1 ฐาน
3. การพัฒนาฐานข้อมูลต่อเนื่องจำนวน 1 ฐาน
4. การจัดฝึกอบรมการใช้ฐานข้อมูลและการจัดเก็บฐานข้อมูลจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง

ผลการดำเนินงาน

1. การวิเคราะห์ความต้องการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมงานวิจัยในชุมชน

จากการวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้ระบบสารสนเทศจากนักวิจัยในโครงการและนักวิจัยร่วมผู้อยู่ในท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา ประมวลเป็นความต้องการของระบบเรียกว่า "ระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่นนครปฐม" โดยมีระบบย่อยและความสามารถทำหน้าที่ ดังนี้

- 1.1 ระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น จัดเก็บ สืบค้น ทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่นมีฐานข้อมูลเพื่อการสืบค้น

1.5 ระบบตรวจสอบสิทธิ์ของผู้เข้าใช้ระบบเพื่อการรักษาความปลอดภัย

สรุปเป้าหมายการใช้งานและแนวคิดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในโครงการ ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปเป้าหมายการใช้งานและแนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
ในโครงการ

เป้าหมาย	ICT ที่ใช้	แนวคิด
1. การเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ของนักวิจัยโครงการ		
การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้ (ระหว่างนักวิจัย และบุคคลภายนอก)	- เว็บไซต์ของระบบเผยแพร่ข้อมูลจากโครงการวิจัย - เครือข่ายคอมพิวเตอร์อินเทอร์เน็ต	- ส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลสารสนเทศ ความรู้ - จัดเตรียมเครื่องมือและพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้
การค้นคว้าข้อมูล	- เครือข่ายอินเทอร์เน็ต	- เสริมทักษะการใช้งานอินเทอร์เน็ต
การแบ่งปันข้อมูล	- ระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น - ระบบคนมีคุณค่า - ระบบเผยแพร่ข้อมูลจากโครงการวิจัย - ระบบการบริการข้อมูลแผนที่ผ่านอินเทอร์เน็ต	- เสริมความเข้าใจเรื่องการจัดทำข้อมูลจากท้องถิ่น - เสริมทักษะการจัดทำเว็บเพจ - จัดทำระบบงานและฐานข้อมูลสำหรับสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลจากงานวิจัย
2. การบริหารโครงการวิจัย		
การสื่อสารข้อมูล	- เครือข่ายอินเทอร์เน็ต – ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (email)	- เสริมทักษะการติดต่อสื่อสารผ่านไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail)
การจัดเก็บ & สืบค้นข้อมูลรายงานวิจัย	- ระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น	- จัดทำระบบงานและฐานข้อมูลสำหรับสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลจากงานวิจัย

	- ระบบคนมีคุณค่า - ระบบการบริการข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต	
3. การเผยแพร่รายงานวิจัย	- ระบบการบริการข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต - ระบบเผยแพร่ข้อมูลจากโครงการวิจัย (เวบบอร์ดและการให้สัมภาษณ์)	- จัดทำระบบงานที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลงานวิจัยที่เปิดโอกาสให้มีการโต้ตอบระหว่างผู้ส่งกับ ผู้รับข้อมูลได้
4. การผลักดันสู่กระบวนการนโยบาย	- ปัจจุบันยังไม่มี -	- เสริมทักษะการใช้ ICT ให้กับ นักวิจัย เพื่อในระยะต่อไปจะสามารถทำงานการผลักดันสู่กระบวนการนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. การตรวจสอบสิทธิของผู้ใช้	- ระบบ ตรวจสอบสิทธิของผู้เข้าใช้ระบบ	- เพื่อการรักษาความปลอดภัย

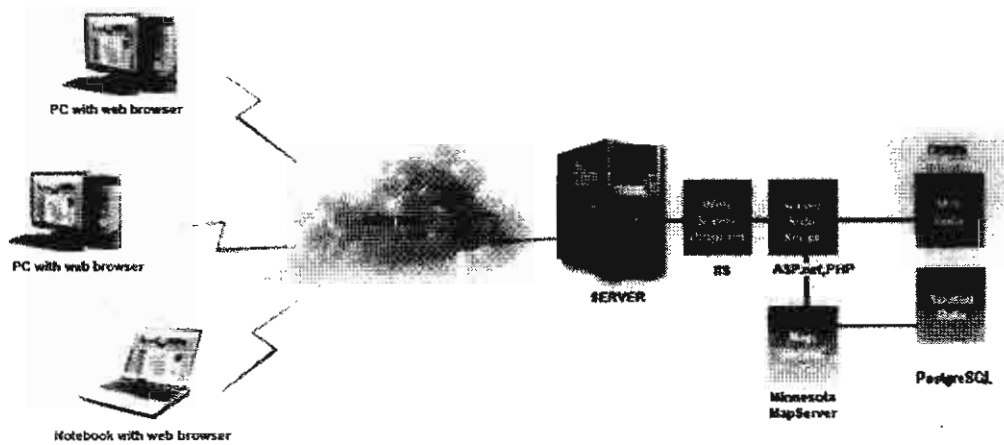
2. การออกแบบระบบด้านเทคนิค

เมื่อทราบความต้องการระบบสารสนเทศแล้วจึงออกแบบรายละเอียดด้านเทคนิคของระบบสารสนเทศ และกำหนดใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ดังนี้

2.1 สถาปัตยกรรมของระบบ

ระบบทะเบียนศักยภาพทุนท้องถิ่น มีผู้ใช้งานซึ่งเป็นนักวิจัยที่กระจายทำงานตามที่ตั้งต่างๆ ของจังหวัด การออกแบบระบบจึงต้องออกแบบให้รองรับการทำงานจากสถานที่ใดก็ได้ จึงได้พิจารณาใช้แนวทางของระบบอินเทอร์เน็ตในการพัฒนา โดยมีเครื่องแม่ข่ายอยู่ที่ใดที่หนึ่งซึ่งทำการต่ออินเทอร์เน็ตตลอดเวลา และให้เครื่องลูกข่ายซึ่งอยู่ที่ใดก็ได้ทำการเชื่อมต่อเข้าสู่อินเทอร์เน็ตและเข้ามาใช้งานระบบที่เครื่องแม่ข่าย ดังแสดงในแผนภาพที่ 5

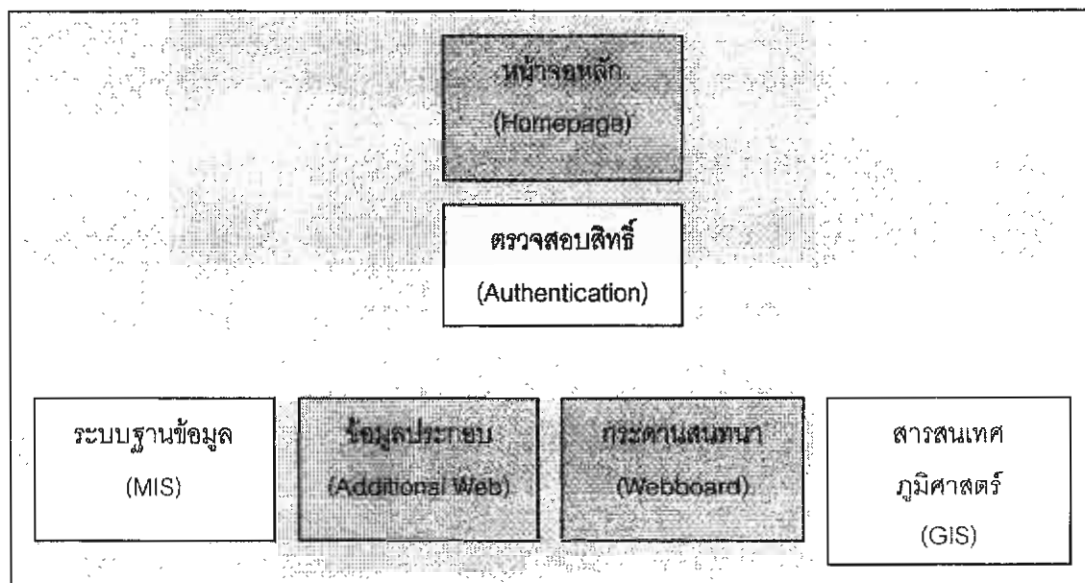
นอกจากนี้การออกแบบระบบแบบอินเทอร์เน็ตยังมีประโยชน์ในการเผยแพร่ข้อมูลในระบบให้กับผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาค้นคว้าข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตได้

ภาพที่ 5 สถาปัตยกรรมของระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่นนครปฐม

2.2 โครงสร้างของระบบ

ระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่นนครปฐม มีองค์ประกอบหลัก 6 ส่วน ดังแผนภาพที่ 3

ภาพที่ 6 องค์ประกอบของระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น

จากแผนภาพที่ 6 อธิบายรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

- (1) หน้าจอหลักของระบบ (Home Page)

เมื่อผู้ใช้งานเข้าสู่ระบบบริการข้อมูลเว็บของเครื่องแม่ข่าย ผู้ใช้จะพบหน้าจอแรกคือหน้าจอนี้ โดยการออกแบบหน้าจอหลักของระบบนั้นจะต้องให้หน้าจอนี้ประกอบด้วย สารบัญเพื่อเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ในระบบ นอกจากนั้นหน้าจอหลักควรจะมีการแสดงข้อมูลจากส่วนต่างๆ ในระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงล่าสุด เพื่อให้ผู้ใช้งานได้รับทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของข้อมูล และทำให้ระบบมีความทันสมัยอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่นการแสดงผลข่าวสารล่าสุด การแสดงข้อมูลในกระดานสนทนาล่าสุด เป็นต้น

(2) ระบบตรวจสอบสิทธิ์ (User Authentication)

ผู้ใช้งานระบบนี้จะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มผู้ใช้ทั่วไปซึ่งเป็นผู้ที่สนใจจะเข้ามาทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในระบบ และอีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มผู้ดูแลข้อมูล ซึ่งจะมีสิทธิ์เพิ่มเติมในการปรับปรุง เพิ่มเติม เปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อมูลในระบบ ซึ่งทำให้ต้องมีส่วนในการตรวจสอบสิทธิ์ กรณีที่เป็นผู้ใช้กลุ่มผู้ดูแลข้อมูล ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีรหัสผู้ใช้ (Username) และรหัสผ่าน (Password) ถูกต้องตามที่กำหนดไว้เท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์ที่จะทำการแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อมูลภายในระบบได้

(3) ระบบฐานข้อมูลทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่นนครปฐม

เป็นองค์ประกอบหลักของระบบทั้งหมด ซึ่งจะเป็นส่วนที่ใช้ในการเข้าถึงข้อมูลในฐานข้อมูลทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น โดยจะแบ่งเป็นข้อมูลต่างๆ ดังนี้

- ข้อมูลบุคคล
- ข้อมูลองค์กร/กลุ่ม/ชมรม
- ข้อมูลภูมิปัญญา
- ข้อมูลท่องเที่ยว

โดยข้อมูลแต่ละส่วนจะประกอบด้วยข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ซึ่งจะแสดงในส่วนของการออกแบบฐานข้อมูลต่อไป นอกจากนี้ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้สามารถมีข้อมูลประกอบเพิ่มเติมในรูปแบบต่างๆ ได้ไม่ว่าจะเป็นรูปภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

(4) กระดานสนทนาและกระดานแสดงภาพ (Webboard and Photoboard)

ระบบอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมในการใช้งานอินเทอร์เน็ต คือ ระบบกระดานสนทนา (Webboard) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานสามารถที่จะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้ โดยเริ่มจากมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งทำการเปิดประเด็นที่ต้องการพูดคุยหรือหารือกัน หากมีผู้สนใจในประเด็นดังกล่าวแล้วก็สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นร่วมไปกับประเด็นดังกล่าวได้

นอกจากนี้กระดานสนทนายังสามารถประยุกต์ใช้ในรูปแบบของกระดานแสดงภาพ (Photoboard) ซึ่งมีการเปิดประเด็นโดยมีรูปประกอบและผู้ที่เปิดข้อมูลนั้นทำการอธิบายในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับภาพนั้นๆ โดยสามารถให้ผู้อื่นมาแสดงความคิดเห็นเช่นเดียวกับกระดานสนทนาทั่วไปได้เช่นกัน ทั้งนี้ระบบกระดานแสดงภาพนี้มีหลักการเหมือนกับวิธีการวิจัยของผู้วิจัยที่เรียกว่า Photo Novella ทางผู้ออกแบบระบบจึงได้พิจารณาเพิ่มความสามารถในส่วนของกระดานแสดงภาพเข้าไปในระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่นด้วย

(5) หน้าจอเว็บเพจข้อมูลประกอบ (Additional Content Webpage)

นอกจากระบบจะแสดงข้อมูลทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่นเป็นข้อมูลหลักแล้ว ผู้วิจัยอาจต้องการเผยแพร่ข้อมูลประกอบอื่นๆ ด้วย เช่น ข้อมูลงานวิจัย กระบวนการวิจัยต่างๆ หรือแสดงข้อมูลนักวิจัย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบนี้

ผู้ออกแบบระบบจึงได้พัฒนาให้ระบบสามารถแสดงข้อมูลประกอบเพิ่มเติมได้ทั้งข้อความและภาพประกอบ ทั้งนี้ นักวิจัย และผู้ใช้งานกลุ่มผู้ดูแลระบบจะสามารถสร้างข้อมูลเว็บเพจประกอบได้โดยง่าย โดยทำงานผ่านระบบจัดการข้อมูล (Content Management System) ซึ่งเป็นโปรแกรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานสามารถสร้างข้อมูลเนื้อหาเว็บเพจได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องรู้รายละเอียดของภาษาที่ใช้ในการเขียนเว็บเพจแม้แต่อย่าง

(6) ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System)

การแสดงผลข้อมูลนั้นนอกจากจะแสดงผลในรูปแบบของระบบฐานข้อมูลแล้ว อาจจะมีการแสดงผลข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ที่เรียกว่าสารสนเทศภูมิศาสตร์ โดยสามารถแสดงผลพิกซ์ของข้อมูลในรูปแบบของแผนที่ซึ่งจะสามารถแสดงผลข้อมูลที่มีนัยเกี่ยวกับพื้นที่ได้ นอกจากนี้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่ทำการพัฒนาขึ้นนั้นจะต้องสามารถเชื่อมต่อกับระบบฐานข้อมูลทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่นได้เช่นกัน

(7) รายงาน (Report)

เป็นส่วนของการแสดงผลข้อมูลโดยสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary) ซึ่งแสดงผลข้อมูลในรูปแบบของกราฟ และตารางข้อมูล โดยรายงานที่ได้จัดทำขึ้นเป็นรายงานสรุปจำนวนภูมิปัญญาแยกตามประเภท

2.3 การออกแบบเทคโนโลยีที่ใช้ในโครงการ

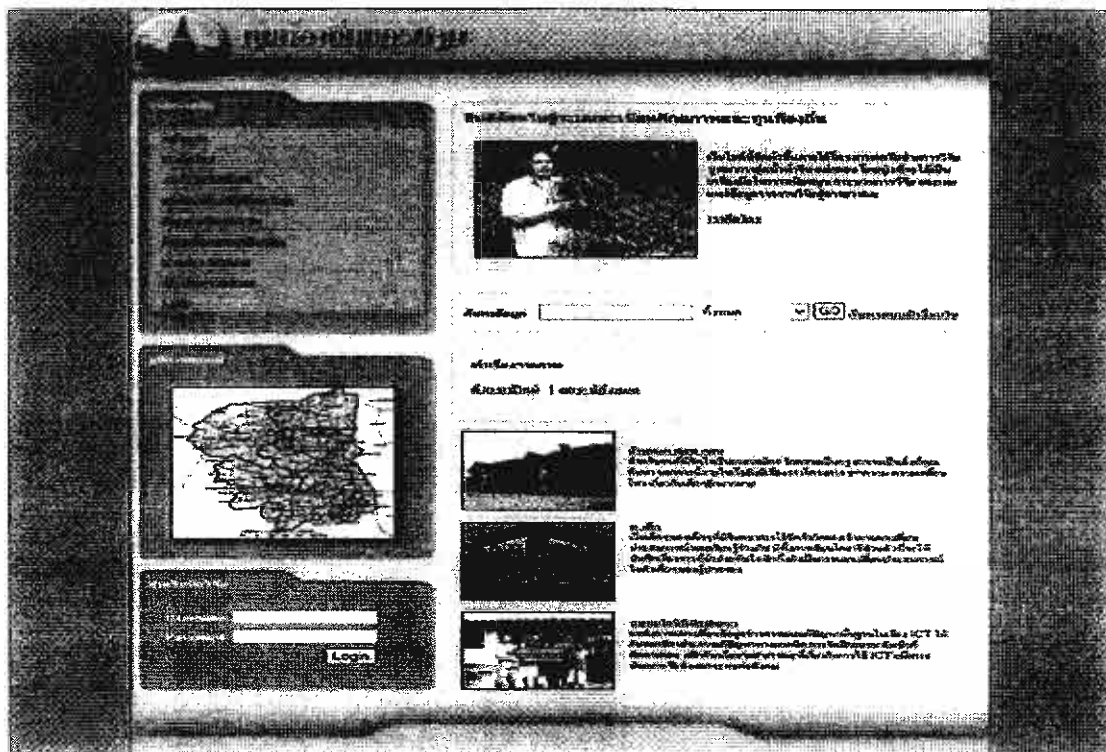
ระบบนี้พัฒนาด้วยสถาปัตยกรรมโปรแกรมประยุกต์ผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่ทั้งข้อมูลและระบบงานจะรวมอยู่ที่จุดศูนย์กลางเพียงจุดเดียว จึงง่ายต่อการดูแลรักษา และพัฒนาเพิ่มเติมความสามารถในอนาคต

การใช้งานนั้น ผู้ใช้จะสามารถใช้งานผ่านระบบอินเทอร์เน็ตทั่วไป โดยใช้เพียงโปรแกรมเว็บเบราว์เซอร์ (Web browser) ที่ใช้ในการเปิดเว็บไซต์เข้ามาใช้งานระบบงาน

ระบบงานโปรแกรมประยุกต์ผ่านอินเทอร์เน็ตในปัจจุบันมีความสามารถมากมายจนกล่าวได้ว่าเกือบจะเทียบเท่าโปรแกรมแบบเดิม สามารถที่จะติดต่อกับฐานข้อมูลเพื่อทำการสืบค้น หรือปรับปรุงข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตได้ และในระบบงานนี้สามารถที่จะเชื่อมต่อกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อการแสดงผลข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันได้

ทั้งนี้เทคโนโลยีที่ใช้ในการพัฒนาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ สำหรับการพัฒนาระบบสารสนเทศใช้ Microsoft Visual Studio.net 2003 Edition สำหรับระบบฐานข้อมูลใช้ PostgreSQL 8.0 สำหรับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ใช้ Minnesota MapServer

การออกแบบหน้าจอเป็นส่วนสำคัญของระบบสารสนเทศเพราะเป็นส่วนที่ใช้ติดต่อระหว่างระบบสารสนเทศกับผู้ใช้ โดยมีหลักการทำงานให้ผู้ใช้งานสามารถใช้การได้โดยง่ายมีหัวข้อให้เข้าถึงเนื้อหาได้ชัดเจน (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 4.2)

ภาพที่ 7 ออกแบบหน้าจอสำหรับหน้าแรกของระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น

3. การออกแบบฐานข้อมูล

ระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่นนี้มีการออกแบบฐานข้อมูลเชิงสัมพันธ์ (RDBMS – Relational Data Base Management System) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1. ฐานข้อมูลระบบศักยภาพและทุนท้องถิ่นนครปฐม

รายละเอียดพจนานุกรมข้อมูล (Data Dictionary) ของฐานข้อมูลระบบศักยภาพและทุนท้องถิ่นนครปฐม (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 4.3)

3.2. ฐานข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

3.3 ฐานข้อมูลเว็บเพจ

3.4 ฐานข้อมูลผู้ดูแลข้อมูล

3.5 ฐานข้อมูลกระดานสนทนาและกระดานแสดงภาพ

4. การทดสอบระบบและการฝึกอบรม

การทดสอบระบบสารสนเทศถูกออกแบบให้มีการจัดขึ้นในคราวเดียวกับการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยในทุกการฝึกอบรมจะมีช่วงให้ผู้ใช้งานได้ทดสอบการใช้ระบบต้นแบบ รวมทั้งผู้ใช้มีโอกาสในการให้ความคิดเห็นถึงประโยชน์การใช้งานหรือข้อควรปรับแก้เพื่อให้ได้ระบบที่ตรงกับความต้องการเหมาะกับการใช้ประโยชน์เพื่อการปฏิบัติงานโดยแท้จริง โครงการจึงได้จัดการฝึกอบรมรวมจำนวน 4 ครั้ง ได้แก่

ครั้งที่ 1 เรื่อง "แนวคิดและหลักการฐานข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตเบื้องต้น" ระยะเวลา 2 วัน (3 - 4 กรกฎาคม 2547) สำหรับนักวิจัยหลักที่เข้าใจวัตถุประสงค์งานวิจัย และผู้ประสานงานดูแลเรื่องเกี่ยวกับด้านข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศของแต่ละกลุ่มวิจัย มีผู้เข้าร่วมอบรมจำนวน 33 คน

ครั้งที่ 2 เรื่อง "แผนที่ชุมชน : การประยุกต์ใช้ข้อมูลจากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ในการเรียนการสอนในโรงเรียน" ระยะเวลา 2 วัน (21 - 22 กรกฎาคม 2547) สำหรับนักวิจัยผู้สนใจ ไม่จำเป็นต้องมีพื้นฐานด้านการใช้งานคอมพิวเตอร์ มีผู้เข้าร่วมอบรมจำนวน 19 คน

ครั้งที่ 3 เรื่อง "การจัดทำเว็บเพจและการบำรุงรักษาเบื้องต้น" ระยะเวลา 2 วัน (14 -15 สิงหาคม 2547) สำหรับนักวิจัยผู้สนใจ และเคยใช้งานโปรแกรมช่วยในสำนักงาน เช่น โปรแกรมประเภทไมโครซอฟท์ Words, Excel, Powerpoint (ระดับเบื้องต้นถึงระดับปานกลาง) มีผู้เข้าร่วมอบรมจำนวน 18 คน

ครั้งที่ 4 เรื่อง "การออกแบบและบำรุงรักษาฐานข้อมูลด้านเทคนิค" ระยะเวลา 3 วัน (16 -18 สิงหาคม 2547) สำหรับนักวิจัยผู้สนใจ และเคยใช้งานโปรแกรมช่วยในสำนักงาน เช่น โปรแกรมประเภทไมโครซอฟท์ Words, Excel, Powerpoint หรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบด้านข้อมูลสารสนเทศ (ระดับเบื้องต้นถึงระดับปานกลาง) มีผู้เข้าร่วมอบรมจำนวน 26 คน

บทที่ 2

การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานด้านการวิจัยเชิงพื้นที่

2.1 โครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนที่มีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น

โครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนที่มีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น (Human Mapping) เป็นโครงการที่ปรารถนาให้เกิดการวิจัยในลักษณะการบูรณาการข้ามศาสตร์ มุ่งหมายทำลายกำแพงความเชื่อเดิมที่ว่า ความรู้ต้อง “ เกิด ” หรือ “ มีที่มา ” จากนักวิชาการเท่านั้น หรือ หน่วยจัดการความรู้ จะต้องมีการร่างหน้าตาที่เป็นทางการ อาทิ มหาวิทยาลัย สถาบันวิชาการชั้นสูง ฯลฯ เท่านั้น โครงการนี้ตั้งเจตนาวิจัยอยู่บนฐานการพัฒนากระบวนการงานวิจัยชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมในการทำวิจัย โดยมีทรัพยากรบุคคลทั้งในท้องถิ่นและนักวิชาการจากร่วมมหาวิทยาลัย เด็กนักเรียน และคุณครู เป็นผู้พัฒนากระบวนการสร้างความรู้ค้นหาความรู้ใหม่ ผ่านการระดมสมองกลุ่ม ออกตามหาคำตอบร่วมกัน บันทึกไว้ด้วยเครื่องมือ Photo Novella (ภาพชีวิตลึกลับเรื่องราว) และรวบรวมความรู้ใหม่เป็นลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการบันทึกแบบ Ethnography ก่อนที่นักวิจัยชุมชนและนักวิจัยรุ่นใหม่ จะเรียบเรียงสรรค์สร้างอีกครั้งในเชิงวรรณกรรม

บทสรุป ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

2.1.1 นักวิจัยรุ่นจิ๋ว

นักวิจัยรุ่นจิ๋ว หรือ เด็กนักเรียนจากโรงเรียนนาร่องจำนวน 6 โรงเรียนทั้ง 2 ระดับชั้น คือ ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ถือเป็นหัวใจสำคัญ ในการพัฒนากระบวนการวิจัยครั้งนี้ เพราะอดีตที่ผ่านมา ตามความเชื่อเดิม ผู้ที่ได้ชื่อว่าจะสามารถตั้งเจตนาวิจัย ตั้งสมมุติฐานสำหรับแสวงหาความรู้ สร้างความรู้ใหม่ จัดการความรู้ที่ตนเองค้นพบได้มีเพียงผู้ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับสูงเท่านั้น คงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะทำให้กลุ่มอนุรักษนิยมในแวดวงวิชาการ หันเหความเชื่อเดิมของตนมามองว่ากลุ่มเด็กนักเรียนตัวเล็ก ๆ อายุน้อย ๆ ยังไม่บรรลุนิติภาวะเหล่านี้ ก็มีคุณสมบัติของการเป็นนักวิจัย เช่นกัน ถ้าระบบการศึกษามีพื้นที่ให้เด็ก ๆ รู้จักตั้งคำถาม แสดงความคิดเห็นและผลิตพลังความคิดสร้างสรรค์อันสดใสใหม่

ตลอดระยะเวลา 1 ปี พลังซ่อนเร้นของเด็ก ๆ นักวิจัยรุ่นจิ๋วจากโรงเรียนนาร่องทั้ง 6 โรงเรียน จะปรากฏให้เห็นการพัฒนาการได้อย่างชัดเจน ดังนี้

กระบวนการสร้างความรู้

หลักการและเหตุผลของโครงการ Human Mapping ระบุว่า “ การวิจัยเป็นกระบวนการ ” (จากแนวคิดของ ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก) การมีกระบวนการที่ดี ทุกฝ่ายที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ จะได้ทั้งการเรียนรู้ ได้ทั้งผลงาน ได้ทั้ง “ คน ” ที่เก่งขึ้น หากมองว่าการวิจัยคือ กระบวนการ มิใช่ เนื้อหา ก็สามารถนำกระบวนการไปใช้กับเรื่องใดๆ ก็ได้

หากพิจารณาจากข้อความเบื้องต้น ในแง่มุมของการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างความรู้ของเด็กๆ นักวิจัยรุ่นจิ๋ว ต้องถือว่ามีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการคือ

(1) การเรียนรู้

การเรียนรู้ที่นักวิจัยรุ่นจิ๋วได้สัมผัส จากการเข้าร่วมโครงการ Human Mapping เป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียน ในชุมชนที่โรงเรียนของตนสังกัดอยู่ ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้ในห้องเรียน กล่าวคือ โครงการเปิดโอกาสให้เด็กได้ร่วมกันหาคำตอบ จากคำถามที่ว่า “ ชุมชนของเราให้ประโยชน์อะไรบ้างแก่อำเภอ อำเภอของเราให้ประโยชน์อะไรกับจังหวัดนครปฐม จังหวัดนครปฐมให้อะไรกับประเทศไทย ” เมื่อผ่านการระดมสมองกลุ่มเด็กๆ มีพื้นที่อิสระเต็มที่ ในการ วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนของตน คำตอบที่ได้จึงมิใช่การถูกครอบงำทางความคิด จากรูปแบบเดิมของระบบการเรียนการสอนในห้องเรียน การเรียนรู้ที่ดี จะต้องเริ่มจากการให้อิสระทางความคิด จินตนาการ เพราะจะเป็นแรงกระตุ้นให้การตื่นตัวและสนุกกับการคิด เพื่อค้นหาคำตอบ ซึ่งคำตอบจากการวิเคราะห์ของเด็ก สามารถนำมาจัดหัวข้อได้ เป็นแหล่งเกษตรกรรม แหล่งอาชีพแหล่งศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

หัวข้อต่างๆ ได้กลายมาเป็นโจทย์การวิจัยตามความสนใจของเด็ก เพื่อลงไปสืบค้นหาตัวบุคคลหลักที่ทำกิจกรรมนั้นๆ

นอกจากนี้ การระดมสมองก็เป็นอีกแบบฝึกหัดหนึ่ง ที่ฝึกให้เด็กเรียนรู้ทักษะด้านการทำงานกลุ่ม กล่าวแสดงความคิดเห็น รู้จักฟังอย่างลึกซึ้ง ฝึกจับประเด็นการพูดคุย มีการรักษาเวลา และเคารพกติกาในการทำงานร่วมกัน ซึ่งกระบวนการนี้ถือเป็นส่วนสำคัญ ก่อนการลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริง

ขั้นตอนการทำงานและการสัมภาษณ์พูดคุย ที่โครงการ Human Mapping กำหนดได้อธิบายการใช้กล้อง การเลือกถ่ายภาพ การวางแผนให้ทุกคนได้ถ่ายภาพ การบันทึกวัน เดือน ปี เวลา บุคคลที่ถูกถ่ายภาพ

ชื่อผู้ถ่ายภาพ หมายเหตุการทำงาน ฯลฯ เป็นอีกกุศโลบายหนึ่งให้เด็กได้เรียนรู้ รู้สึกสนุกกับการทำงานกลุ่ม มีความละเอียดลออ ฝึกเป็นคนช่างสังเกต กล้าตั้งคำถาม

การเรียนรู้จากการปฏิบัติ ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญ ในการสร้างความรู้ที่สดใหม่

(2) ผลงานของนักวิจัยรุ่นจิ๋ว

เมื่อนักวิจัยรุ่นจิ๋ว ผ่านการลงสนาม ปฏิบัติงานในพื้นที่จริงแต่ละชุมชน ที่โรงเรียนนำร่องทั้ง 6 โรงเรียน สังกัดอยู่ ผลงานที่น่ากลับมาฝากคุณครู ทั้งภาพถ่าย ข้อมูลเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลที่มีคุณค่าต่อชุมชน ขั้นตอนการทำงาน หลายชิ้นงานเปิดทัศน์ใหม่ให้กับครูผู้สอนต่อนักวิจัยรุ่นจิ๋วและบุคคลที่มีคุณค่าในชุมชน เช่น คิดว่าโครงการ Human Mapping เปิดโอกาสเปิดโลกทัศน์แก่เด็ก นักเรียน นักเรียนสามารถวิเคราะห์กล้า คิดกล้าเขียนขึ้น การทำงานที่มีชีวิตชีวา มีความรับผิดชอบของนักวิจัยรุ่นจิ๋ว ผลงานของนักวิจัยรุ่นจิ๋ว ทำให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สภาพของชุมชนในอีกมิติหนึ่ง รู้ถึงความรู้สึกของคนในชุมชน ทุกคนในห้องถิ่นมีคุณค่าที่จะศึกษา มองหมู่บ้านมีคุณค่าขึ้น ฯลฯ

มุมมองต่างๆที่สะท้อนมาจากการทำโยนิโสมนสิการของคุณครูผู้เข้าร่วมโครงการ Human Mapping หลังจากได้สัมผัสผลงานที่นักวิจัยรุ่นจิ๋วได้สืบค้นมา บ่งชี้ว่างานวิจัยที่ดีนั้น หาใช่การค้นพบหรือประดิษฐ์คิดค้นของใหม่ เพียงเท่านั้น แต่สามารถส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีคิด กระบวนทัศน์ และทัศนคติของผู้รับสาร หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยอีกด้วย

นอกจากนี้ ผลงานที่นักวิจัยรุ่นจิ๋ว ร่วมกันสืบค้นขึ้นมา ยังส่งผลต่อทุกคนที่เข้าร่วมวิจัยชุมชนครั้งนั้น ในแง่ของความภาคภูมิใจถึงศักยภาพของตนเองและชุมชนที่ตนเองสังกัดหลายคนอมยิ้มเมื่อเห็นภาพและถ้อยความบรรยายของตน มีโอกาสเป็นส่วนหนึ่งในการจัดบอร์ดแสดงผลงาน ทั้งทีมงานค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และงานเวทีวิชาการสัญจร

(3) พัฒนาการของนักวิจัยรุ่นจิ๋ว

นับแต่โครงการ Human Mapping ถูกพัฒนาขึ้น มีโรงเรียนนำร่องเข้าร่วมจำนวน 6 โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ฐานคิดหนึ่งของโครงการนี้ที่สำคัญ คือ “เยาวชนเป็นทรัพยากรหลักที่เปี่ยมไปด้วยจินตนาการ และพลังความคิดสร้างสรรค์ หากมีโอกาสได้แสดงความคิดแบบไร้ขีดจำกัดตั้งแต่ปฐมวัย นั่นถือว่าเป็นการสร้างรากแก้วแห่งปัญญาของแผ่นดิน ” โครงการ Human Mapping จึงค่อนข้างวางน้ำหนัก เน้นไป

ยังการเปิดโอกาสให้โลกแห่งความคิด และจินตนาการของเด็กนักวิจัย รุ่นจิ๋ว ถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่ มุ่งหมายสร้างความสมดุลแก่สมองทั้งสองข้าง ทั้งเรื่องของการใช้เหตุผลผนวกเข้ากับการใช้จินตนาการ

จะเห็นได้ว่า เมื่อครั้งที่โครงการ Human Mapping ลงไปฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแก่นักวิจัยรุ่นจิ๋วตามโรงเรียนต่างๆ แต่ละขั้นตอนกิจกรรม ล้วนเปิดโอกาสให้เด็กใช้ความคิดและจินตนาการกันอย่างเต็มที่ อาทิ การให้ประเมินศักยภาพของตนเองเพื่อยกระดับความมั่นใจ ประเมินศักยภาพชุมชนของตนเอง ระดมความคิดหาคนมีคุณค่าต่อชุมชน กระทั่งการเลือกหัวข้อในการสืบค้น ก็ปล่อยให้ไปไปตามความสนใจ และอิสระทางความคิด

พัฒนาการที่เกิดขึ้นของนักวิจัยรุ่นจิ๋ว เห็นได้ชัด จากการสะท้อนออกมาด้วยถ้อยคำ และหัวใจของนักวิจัยรุ่นจิ๋วเอง เมื่อครั้งค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในวันที่ 13 -14 และ 16 -17 ตุลาคม พ.ศ.2547 กิจกรรมคิดอะไรที่ไม่เคยคิด เห็นอะไรที่ไม่เคยเห็น ทำอะไรที่ไม่เคยทำ รู้อะไรที่ไม่เคยรู้

“ คิดอยากทำงานวิจัยต่อไป งานวิจัยไม่ยากอย่างที่คิด ”

“ คิดอยากมีผลงานให้ผู้อื่นรู้จักและศึกษา ”

“ ไม่เคยคิดว่าหมู่บ้านของตนเองจะมีของดี ”

“ ไม่เคยออกไปศึกษานอกห้องเรียนมาก่อน เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และคุ้มค่ากับสิ่งที่ได้ทำ ”

“ ได้ทำงานค้นคว้าหาความรู้ด้วยจุดมุ่งหมายเดียวกัน ได้รู้จักการพูดคุยตั้งคำถาม สัมภาษณ์กับผู้คนในชุมชน ได้ค้นหาของดีมีคุณค่าในหมู่บ้านของตนเอง ”

“ ได้รู้ประวัติ ความเป็นมา วิถีชีวิต วัฒนธรรมของท้องถิ่นตัวเองและท้องถิ่นอื่น ”

“ ได้รับความรู้ใหม่ ได้รับความไว้วางใจในการทำงานกลุ่ม ”

“ ได้รู้จักการค้นหาสิ่งดีที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ที่เราคาดไม่ถึง ”

“ ได้รู้ว่าการจินตนาการ สามารถสร้างความรู้ใหม่ให้กับตนเอง ”

ถ้อยความต่างๆ ข้างต้น ปรากฏบนแผ่นกระดาษฟลิบชาร์ท เป็นประจักษ์พยานที่ดีของพัฒนาการที่เหล่านักวิจัยรุ่นจิ๋วสัมผัสได้ด้วยตัวเอง จากการคิดทบทวนตั้งแต่เข้าร่วมโครงการ Human Mapping

2.1.2 นักวิจัยชุมชน

หน้าที่หลักของนักวิจัยชุมชน(คุณครู)ที่ถูกจัดวางไว้ในโครงการ Human Mapping คือ ขุดคุ้ย สัมภาษณ์นักวิจัยรุ่นจิ๋วอย่างเป็นธรรมชาติ สืบค้นเรื่องราวชุมชนจากกิจกรรมหรือบุคคลที่ปรากฏบนภาพถ่ายด้วยวิธี Ethnography หรือบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยใช้คุณสมบัติของนักมานุษยวิทยา คือ

การสังเกต แล้วจัดบันทึกตลอดกระบวนการ โดยแบ่ง หน้ากระดาษในสมุดออกเป็น 2 ส่วน ด้านซ้าย บันทึกสิ่งที่เป็นจริงจากการได้ฟัง หรือรับรู้ ด้านขวา บันทึกการตีความข้อมูล การสังเกตกิริยาท่าทางของผู้ให้สัมภาษณ์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยจัดบันทึกอย่างละเอียด ก่อนประมวลเรื่องราวที่บันทึกไว้ตลอดกระบวนการทั้งหมด เรียบเรียงออกมาด้วยชั้นเชิงทางวรรณศิลป์

ตลอดระยะเวลา 1 ปีของโครงการ Human Mapping กระบวนการทำงานในขั้นตอนของนักวิจัยชุมชน มีส่วนสนับสนุนฐานคิดของโครงการ Human Mapping ที่ว่า “ หน่วยจัดการของการสร้างภูมิปัญญา ควรจะเกิดขึ้นและมีอยู่ในทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะระดับท้องถิ่น ” เพราะสถาบันการศึกษาไทยที่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด คือ โรงเรียนที่ตั้งก่อดอยู่ในชุมชนนั้นๆ หากเราสามารถสถาปนาโรงเรียนประจำชุมชนเหล่านี้ ให้เป็นหน่วยเก็บรวบรวมและจัดการความรู้ภูมิปัญญาประจำท้องถิ่น ขยายชุดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ให้บังเกิดประโยชน์ทั้งต่อชุมชนเองและภายนอก ซึ่งบทบาทของนักวิจัยชุมชนในโครงการ Human Mapping การจัดบันทึกแบบ Ethnography จะมีประโยชน์มากต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลทุนทางสังคมที่โรงเรียนสังกัดอยู่ จากการออกไปสืบค้นของ นักวิจัยรุ่นจิ๋ว การบันทึกแบบ Ethnography นอกจากจะได้ข้อมูลที่เป็นจริงแล้ว ยังได้รับการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก บรรยากาศต่างๆ ผ่านการวิเคราะห์ตีความของนักวิจัยชุมชนเพิ่มเข้าไป ข้อมูลที่ได้จึงมีชีวิตชีวา น่าอ่านน่าศึกษากว่างานวิจัยที่ผ่านมาที่ละเลยความรู้สึกของความเป็นมนุษย์ที่นักวิจัยชุมชนได้เข้าร่วมสมมนาเชิงปฏิบัติการ เพิ่มทักษะเกี่ยวกับการถอดภาพชีวิตเป็นตัวอักษร รายละเอียดดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

มุมมองในการสะท้อนตนเองของนักวิจัยชุมชน นับแต่เข้าร่วมโครงการ Human Mapping ทำให้เรามองเห็นอนาคตอันดี ที่นักวิจัยชุมชนเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนากระบวนการวิจัย การเรียนการสอนตามระบบ ตลอดจนการพัฒนาตัวเอง มุมมองดังกล่าว อาทิเช่น

“ รู้ถึงประโยชน์ของเครื่องมือ (Photo Novella & Ethnography) ในการสืบค้น ”

“ การทำงานร่วมกับนักเรียน และประสานงานกับกลุ่มผู้วิจัย เราสามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้ ”

“ คิดถึง อนาคตของการเรียนรู้ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ”

“ ได้อ่าน ได้คิด วิเคราะห์ ได้รับฟังเรื่องราวแล้วนำมาเขียนเป็นตัวหนังสือ ”

“ ทำโยนิโสมนสิการ ได้สมาธิกับตนเอง เกิดการปฏิรูป มีมุมมองที่ลึกซึ้ง มีการจัดลำดับ ความคิดของตนเอง ”

“ การใช้เครื่องมืออย่างถูกวิธี นำไปสู่คำตอบที่ถูกต้อง จะนำวิธีการไปเผยแพร่ ”

“ จะนำวิธีการไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ ”

อนึ่ง การที่โครงการ Human Mapping ได้รับการต่อยอดและนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยอาจารย์กฤติกา โชควัฒนชัย อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดสระสี่มุม (นักวิจัยชุมชนหนึ่งในโรงเรียน นาร่อง) ได้นำกระบวนการ และเครื่องมือการทำวิจัยชุมชน Photo Novella & Ethnography จัดทำเป็นโครงการ “**ภาพมีชีวิต สะท้อนเศรษฐกิจของชุมชนพัฒนา**” ให้เด็กนักเรียนชั้น ม.1 ค้นหา และจดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตสินค้าและบริการต่างๆของคนในชุมชน และศักยภาพท้องถิ่น โดยใช้การถ่ายภาพเป็นเครื่องมือ เกิดความภาคภูมิใจและรู้จักตัวตนของชุมชน ฝึกการทำงานร่วมกันระหว่างเด็กนักเรียนกับชุมชน และจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น นับเป็นนิมิตหมายดีที่ฐานคิดทั้ง 3 ข้อ ของโครงการ Human Mapping ได้เกิดเป็นจริงขึ้นมา ให้สังคมไทยมีวัฒนธรรมแสงปัญญา แม้จะอยู่ในระยะ “ ต้นกล้า ” ก็ตาม

2.1.3 นักวิจัยรุ่นใหม่

นักวิจัยรุ่นใหม่ใน โครงการ Human Mapping คือ หน่อผลจากหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลักสูตรที่เกิดขึ้นจากดำริของ ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มุ่งหมายให้ผู้จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีออกไปสัมผัสโลกกว้าง ตามชนบทไทย เรียนรู้สภาพความเป็นจริงทุกมิติของชุมชน ทำงานอาสาสมัคร ตามโครงการที่ได้เลือกปฏิบัติหน้าที่ให้บังเกิดประโยชน์ไม่มากนักน้อย ต่อชุมชนนั้น ๆ

โครงการ Human Mapping ต้องการสร้างให้ผู้ผ่านหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัคร ได้ต่อยอดความคิดการทำงานแนวชุมชน สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ให้มีศักยภาพพร้อมที่จะทำงานวิจัยในพื้นที่ และขยายผลของโครงการนาร่อง เข้าสู่ชุมชนโดยให้นักเรียนและนักวิจัยรุ่นใหม่ ได้ทำงานร่วมกัน แล้วนำผลการวิจัยออกจากพื้นที่จริงเป็นงานวิจัยต้นแบบเผยแพร่ไปยังโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดนครปฐมต่อไป การทำงานของ โครงการ Human Mapping มุ่งเน้นเรื่องการพัฒนากระบวนการและเครื่องมือวิจัย แต่สิ่งที่จะต้องสร้างควบคู่กันไปอีกด้านหนึ่งของการวิจัยคือ การสร้างนักวิจัย รุ่นใหม่ โดยเฉพาะการดึงกลุ่มพลังคนที่มี “จิตอาสา” มาต่อยอดพัฒนาศักยภาพ ตีตราคุณค่าความคิดด้วยปัญญาและฐานคิดใหม่ ด้วยเห็นคุณค่าของกลุ่มบัณฑิตอาสาสมัครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ถือเป็นกลุ่มที่มีพลังและบทบาทซึ่งมีอยู่จำนวนไม่มากนักเข้าร่วมเป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ ฝึกการเรียนรู้กระบวนการลงมือทดลองปฏิบัติ มีศักยภาพพร้อมจะทำงานในพื้นที่ มีทั้ง “ใจ” และ “ปัญญา” พร้อมทั้งจะทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันก่อเกิดเครือข่ายการสร้างความรู้จากชุมชน พร้อมขับเคลื่อนชุมชนสังคมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถอยู่ได้ในโลกสมัยใหม่

นักวิจัยรุ่นใหม่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัย เป็นผู้สังเกตการณ์พร้อมกับจดบันทึกกระบวนการทั้งหมดของผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการ เป็นช่างเชื่อมประสานความร่วมมือการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยรุ่นจิ๋วนักวิจัยชุมชน รวมทั้งอยู่ในฐานะของผู้ถูกวิจัย ในการศึกษาผลกระทบความเปลี่ยนแปลงทางความคิด พฤติกรรม และทัศนคติจากการเข้าร่วมกระบวนการวิจัย นอกจากนี้ ยังต้องประมวลปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในเรื่องราวเกี่ยวกับโรงเรียนนาร่องที่ตนเองรับผิดชอบร้อยเรียงออกมาด้วยชั้นเชิงภาษาและวรรณศิลป์

บทบาทของนักวิจัยรุ่นใหม่ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ในการกระตุ้นให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยรุ่นจิ๋วนักวิจัยชุมชนบางโรงเรียนเมื่อนักวิจัยรุ่นจิ๋วได้ออกไปสืบค้นจนเจอคนมีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่นแล้วครบถ้วนถูกต้องตามกระบวนการที่โครงการกำหนด ครั้นนำข้อมูลและรูปภาพกลับมาฝากคุณครู เกิดการทิ้งช่วงยาวนานกว่าที่กระบวนการต่อมาคือ การสัมภาษณ์พูดคุยอย่างเป็นทางการระหว่างนักวิจัยรุ่นจิ๋วนักวิจัยชุมชน และจดบันทึกแบบEthnography จะเกิดขึ้น อาจด้วยภารกิจหรือปัจจัยด้านหน้าที่การงาน นักวิจัยรุ่นใหม่จึงจำเป็นต้องเข้าไปเชื่อมประสาน นัดหมายให้กระบวนการต่อมาเกิดขึ้น ต่อเนื่องไม่ขาดตอน นอกจากนี้ บทบาทสำคัญอีกประการของนักวิจัยรุ่นใหม่มีส่วนช่วยได้มากคือ การประทับประคองไม่ให้กระบวนการออกนอกกลุ่มนอกทาง อาทิ บรรยายภาคการสนทนาพูดคุยระหว่างนักวิจัยรุ่นจิ๋วนักวิจัยชุมชน ซึ่งโครงการ Human Mapping เน้นบรรยายภาคที่ตนเอง สบายๆ หากไร้สิ่งนี้แล้ว ข้อมูลที่นักวิจัยรุ่นจิ๋วพูดออกมา อาจไม่เป็นธรรมชาติ เกร็งที่จะตอบคำถาม กลัวข้อมูลจะผิดพลาด เพราะสถานะที่แท้จริงก็ยังคงเป็นครูและศิษย์อยู่ หรือกรณีที่นักวิจัยชุมชนติดภารกิจจนไม่สามารถดำเนินการขั้นตอน Ethnography ได้ นักวิจัยรุ่นใหม่อีกจำเป็นต้องสวมบทบาทเป็นนักวิจัยชุมชนอีกโสดหนึ่ง เพื่อไม่ให้กระบวนการถูกตัดตอน นักวิจัยรุ่นจิ๋วก็จะไม่รู้สึกลำบากที่เขาสืบค้นมาได้ นั่น ไร้ความหมาย

จากวัตถุประสงค์ของโครงการ Human Mapping กล่าวถึงนักวิจัยรุ่นใหม่ไว้ว่า

- สนับสนุนการสร้างเครือข่ายเยาวชน และพัฒนาศักยภาพการคิดเชิงกระบวนการแบบ ให้กับนักวิจัยรุ่นใหม่

- ได้ศึกษาพฤติกรรม เครือข่ายของนักวิจัยรุ่นจิ๋ว และบัณฑิตอาสาสมัคร(นักวิจัยรุ่นใหม่) ผู้เข้าร่วมโครงการ

ในการดำเนินการสร้างเครือข่ายเยาวชน ยังคงอยู่ในระยะเริ่มต้น จากการเก็บข้อมูลรวบรวมภูมิปัญญาต่างๆ ที่นักวิจัยรุ่นจิ๋วสืบค้นเอาไว้ใน website (โครงการกัลยาณมิตรของโครงการ Human Mapping) และเปิดโอกาสให้เด็กๆ ทั้งในและนอกโครงการ Human Mapping ได้แวะเข้ามาเยี่ยมชมข้อมูล แลกเปลี่ยนสนทนา ตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องราวนานาที่เกี่ยวข้องกับโครงการ Human Mapping นับเป็นการใช้ IT ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเครือข่ายเยาวชนในอนาคต แม้ขณะนี้ในเชิงรูปธรรม จะยังไม่เกิดการทำงานในลักษณะเครือข่ายเยาวชน

คนที่ชัดเจนก็ตามซึ่งบทบาทของนักวิจัยรุ่นใหม่อาจช่วยเข้าไปเป็นผู้ประสานหรือให้คำปรึกษา หากมีเครือข่ายเยาวชนคอยอดเกิดขึ้นจากโครงการ Human Mapping

การพัฒนาศักยภาพแนวคิดเชิงกระบวนการระบบของนักวิจัยรุ่นใหม่ ดังที่กล่าวแล้วว่า “ การวิจัยเป็นกระบวนการ ” โครงการ Human Mapping เชื่อมั่นว่า กระบวนการที่ดีถูกต้องสามารถสร้างความรู้ใหม่ได้ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการย่อมได้รับการพัฒนาศักยภาพ โดยที่ตัวเองอาจไม่รู้ตัว เพราะความรู้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง ดังกรณีนักวิจัยรุ่นใหม่ ย่อมได้รับอานิสงส์จากการเรียนรู้ ได้ผลงาน ได้พัฒนาตัวตนขึ้นตามแนวคิดเชิงกระบวนการระบบด้วยเช่นกัน

2.1.4 คนมีคุณค่า

ผู้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ที่เปรียบเสมือนเมล็ดพันธุ์ที่งอกงามไปของโครงการ Human Mapping คือคนมีคุณค่าทุกท่าน ที่นักวิจัยรุ่นจิ๋วทั้ง 6 โรงเรียน ร่วมกันแสวงหาจนพบ จากอดีตที่คนมีคุณค่าเหล่านี้ประกอบวิชาชีพ ทำมาหากิน สร้างความเข้มแข็งให้ทั้งตนเอง ครอบครัวและชุมชน อาจจะไม่เคยได้รับการให้เกียรติหรือยกย่อง ว่าเป็นบุคคลสำคัญสำหรับชุมชนมาก่อนโครงการ Human Mapping มอบหมายให้เด็กๆ นักวิจัยรุ่นจิ๋ว เป็นผู้มอบตำแหน่งคนมีคุณค่าต่อชุมชน แก่ท่านทั้งหลายเหล่านั้น นอกจากจะสร้างความภาคภูมิใจแก่เจ้าตัวแล้ว เด็กๆ นักวิจัยรุ่นจิ๋วยังรู้ถึงความเป็นชุมชนของตนเองว่ามีดีมากมาย มีบุคคลที่ควรค่าแก่การยกย่อง ซึ่งอาจเป็นเพียงสามัญชนธรรมดาเท่านั้น ซึ่งบุคคลที่มีคุณค่าหลายท่านยินดีที่จะมอบมรดกทางภูมิปัญญาด้านต่างๆ ให้กับนักวิจัยรุ่นจิ๋ว โดยไม่คิดมูลค่าเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาความรู้ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน นี่ก็เป็นอีกหนึ่งคุณูปการที่ต่อยอดสืบเนื่องมาจากการพัฒนากระบวนการวิจัยชุมชนของโครงการ Human Mapping

ข้อเสนอแนะ

จากบทสรุปเกี่ยวกับโครงการ Human Mapping และผู้ที่เกี่ยวข้อง ตามที่ได้เขียนกล่าวมาข้างต้น มีข้อเสนอแนะที่ประมวลภาพรวมตลอดระยะเวลาดำเนินโครงการพอสังเขปได้ดังนี้

1. ค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เมื่อวันที่ 16-17 ต.ค.2547 นักวิจัยรุ่นจิ๋วระดับชั้นประถมศึกษาได้สะท้อนความต้องการก่อนกลับ เกี่ยวกับอนาคตงานวิจัยที่ตนเองปรารถนาว่า ต้องการให้คนในชุมชน ตลอดทั้งคนในครอบครัว ได้เข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการลักษณะนี้บ้างนี่คือส่วนสำคัญที่ดี คือจากฐานคิดของโครงการ Human Mapping ที่มุ่งหมายให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและปรารถนาให้หน่วยจัดการความรู้ หยั่งรากลึกลงสู่ชุมชนเพื่อให้ชุมชนต่างๆ สามารถจัดแจงชีวิตตนเองได้นั้น ควรที่จะเปิดโอกาสให้บุคคลธรรมดาสามัญใน

ชุมชนที่สนใจการทำงานรูปแบบเดียวกับโครงการ Human Mapping เข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัย เพราะงานวิจัยคือกระบวนการเขาสามารถจะนำกระบวนการที่ดีนี้ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างหลากหลาย

2. นักวิจัยชุมชนที่เข้ามาร่วมสายธารโครงการ Human Mapping จากโรงเรียนนำร่องทั้ง 6 โรงเรียน หลายท่านมีข้อจำกัดและปัจจัยด้านภาระหน้าที่ งานประจำ จึงไม่สามารถสืบเนื่องกระบวนการได้ถูกต้อง ครบถ้วนตามขั้นตอน ทำให้ผลวิจัยที่โครงการต้องการไม่เป็นที่สัมฤทธิ์ผล เมื่อถอดบทเรียนออกมาแล้ว ทำให้เราทราบว่า หากจะมีการนำกระบวนการตามโครงการ Human Mapping ไปปฏิบัติยังโรงเรียนอื่นๆ ต้องมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับนักวิจัยชุมชนผู้เข้าร่วมโครงการ ในระดับที่ละเอียดขึ้น โดยเฉพาะโครงสร้างการทำงาน และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยชุมชนกับหน่วยงาน (โรงเรียน) ที่สังกัด

3. นักวิจัยรุ่นใหม่ ในการขับเคลื่อนโครงการ Human Mapping มีบทบาทที่ชัดเจน ในการเป็นช่างเชื่อมประสาน ให้กระบวนการดำเนินไป ในทิศทางที่ถูกต้อง เผ่าสังเกตและบันทึกปรากฏการณ์ตั้งแต่เริ่มต้น บางคนสวมตำแหน่งนักวิจัยชุมชนอีกโสดหนึ่งด้วย ฉะนั้นย่อมมีความรู้ซึ่งในกระบวนการดีไม่แพ้ผู้ที่เกี่ยวข้องคนอื่น ทั้งยังมีความสัมพันธ์ที่ดีทั้งกับชุมชน คนมีคุณค่า และกลุ่มนักวิจัยรุ่นจิ๋ว อีกด้วย หากนักวิจัยรุ่นใหม่ปรารถนาจะนำกระบวนการนี้ไปต่อยอดด้วยตนเองในการทำวิจัยชุมชนในท้องที่อื่น ก็นับว่าน่าสนใจ และจะเกิดประโยชน์อีกหลายภาคส่วน ควรอย่างยิ่งที่นักวิจัยรุ่นใหม่จะได้รับการสนับสนุนให้มีการต่อยอดโครงการ นอกเหนือไปจากการต่อยอดโดยนักวิจัยชุมชน

4. บุคคลมีคุณค่าที่นักวิจัยรุ่นจิ๋วได้ไปสืบค้น หลายท่านมีชุดภูมิปัญญาที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ทว่าเป็นการสืบทอดในลักษณะสอนด้วยวาจาและปฏิบัติ หรือครูพักลักจำ หากมีการส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในชุมชน นักเรียน หรือผู้สนใจ เข้าไปเรียนรู้ เก็บรวบรวมเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นมรดกของชุมชน หรือขยายผลให้คนนอกชุมชนได้มีโอกาสศึกษา ก็จะมีเกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติอย่างใหญ่หลวงต่อไป

2.2 โครงการวิเคราะห์ศักยภาพทุนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานโครงการวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนในพื้นที่จังหวัดนครปฐมนั้นมีประเด็นพิจารณาใน 3 ประเด็น คือ

- การประเมินการสะท้อนกลับและการถอดบทเรียนจากเครือข่าย

พื้นที่

- การสังเคราะห์องค์ความรู้และบทเรียนการดำเนินโครงการวิจัยเชิงบูรณาการและการวิจัยเชิงพื้นที่
- ข้อเสนอเพื่อดำเนินโครงการในระยะต่อไป

2.2.1 การประเมินการสะท้อนกลับและการถอดบทเรียนจากเครือข่าย

ในการดำเนินการโครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญเกิดขึ้นได้จากการสะท้อนกลับ (Reflection) สิ่งที่เกิดขึ้น และนำมาซึ่งการได้บทเรียน (lesson learned) โครงการพัฒนาศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายในพื้นที่ จังหวัดนครปฐม ได้นำเครื่องมือการเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After Action Review – AAR) และการเรียนรู้หลังการดำเนินการโครงการ (Retrospect) มาประยุกต์ใช้

(1) สิ่งที่คาดหวังและมูลเหตุของความคาดหวังสิ่งที่คาดหวัง

- การได้รับความรู้ในการวิจัย เช่น
“การเรียนรู้ร่วมกับทีมวิจัย”
“การทำวิจัยในลักษณะการบูรณาการ”
“วิธีคิดและการจัดการของโครงการ”
- การได้รับความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ เช่น
“ข้อมูลในการพัฒนาศักยภาพของพื้นที่”
“รู้ปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริง”
“ทุนทางสังคมในพื้นที่ได้รับการสำรวจ”
- การสร้างเครือข่ายการวิจัยในพื้นที่ เช่น
“เครือข่ายในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการผลักดันเพื่อชุมชน”
“การเกิดกัลยาณมิตร ใหม่ ๆ ในพื้นที่”
“มีนักวิจัยท้องถิ่นเพิ่มขึ้น”
“การสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายประชาชนและหน่วยงาน ผู้นำ และนักการเมืองในการแก้ปัญหาในจุดที่ค้นพบ”

- การเชื่อมงานวิชาการลงสู่พื้นที่และชุมชน

(2) มูลเหตุของความคาดหวัง

- ผู้เข้าร่วมโครงการมีความเชื่อและศรัทธาร่วมกัน เช่น

“ความมั่นใจในอุดมการณ์ของคณะวิจัยที่มีบุคลากรวิชาการที่มีประสบการณ์หลากหลาย มีความเสียสละ มุ่งมั่นและจริงจัง”

“ความเชื่อในพื้นที่มีศักยภาพเพียงพอความร่วมมือของทุกภาคส่วนเป็นเครื่องมือของการพัฒนาอย่างแท้จริง”

“การได้เรียนรู้ร่วมกับมหาวิทยาลัย ก่อให้เกิดความคิดที่สร้างสรรค์ทางวิชาการ”

- การออกแบบโครงการวิจัยในเชิงบูรณาการมีความน่าสนใจ เช่น

“การวิจัยแบบบูรณาการสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ”

“โจทย์วิจัยทำให้ได้ความรู้ ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด”

“ความหลากหลายของประเด็น คนทำงานเป็นหมู่คณะ การมีเครือข่ายร่วมกันระหว่างกลุ่ม”

“การเข้าร่วมประชุมครั้งแรกเป็นการจุดประกายความคิดเรื่องเครือข่าย”

(3) สิ่งที่เกิดขึ้นจริงและสิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้น

- ความรู้ในการวิจัยในเรื่องต่าง ๆ เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการในด้านต่าง ๆ การระดมความคิดจากทุกฝ่าย, คำตอบจากการทำวิจัยและเป็นแนวทางในการทำวิจัยต่อไป

- ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ในเรื่องต่าง ๆ พลังขับเคลื่อนทางวิชาการให้กับชุมชนท้องถิ่นทำให้ทราบถึงศักยภาพทุนของจังหวัดนครปฐมในประเด็นต่าง ๆ 9 ประเด็น ซึ่งจะผลักดันไปสู่ระดับนโยบายต่อไป การได้ประสบการณ์ในการลงพื้นที่ภาคสนาม และการเก็บข้อมูล

- การทำงานเป็นทีม ได้รับมิตรไมตรีจากคณาจารย์ ผู้ร่วมทีมสาขาต่าง ๆ มีการเรียนรู้ร่วมกันทางวิชาการ ความร่วมมือในกลุ่มวิชาการกับบุคคลในท้องถิ่น การได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันและ ความเข้าใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ความรับผิดชอบในการทำงาน

- เกิดเครือข่ายการวิจัยในพื้นที่ มีผู้ชำนาญการหลากหลาย รู้จักเครือข่ายและมีการแลกเปลี่ยนความคิดมากขึ้น สามารถนำศักยภาพมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับคนในท้องถิ่น

- การเผยแพร่ข้อมูล มีโอกาสการเผยแพร่ข้อมูลในจังหวัด และได้เคลื่อนทุนและเครือข่ายพื้นที่

- เกิดความภูมิใจของผู้วิจัยที่สามารถสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวม และความหวังในการพัฒนาท้องถิ่น

(4) ข้อเสนอแนะในการดำเนินการต่อไปในอนาคต

- ประเด็นในการวิจัยในเรื่องที่ดำเนินการ การศึกษาในเชิงลึก การมีชุดประสานงานติดตามประเมินผลมีการประสานการตั้งโจทย์วิจัย

- การสร้างเครือข่ายการวิจัยในพื้นที่ จัดประชุมเชื่อมโยงของแต่ละโครงการอย่างต่อเนื่อง
- การเผยแพร่สู่สาธารณะ มีการเผยแพร่ข้อมูลเป็นเอกสารสาธารณะ จัดศูนย์ความรู้พื้นฐานของจังหวัดนครปฐม มีศูนย์ประสานงานกลาง นำผู้นำชุมชนเข้าร่วมในทีมวิจัย หรือนำเสนอให้กับชุมชน
- การพัฒนาศักยภาพ การนำข้อสังเกตมาบูรณาการ เพื่อต่อยอด โครงการใหม่

(5) ข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการต่อเนื่อง

- การผลักดันในเชิงนโยบายส่งเสริมการทำโครงการวิจัยที่ต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม ใช้แนวทางในการพัฒนาศักยภาพทุนในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาจังหวัดการสร้างเครือข่าย การประสานงานต่อและขยายโครงการนี้ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น การสร้างเครือข่ายนักวิจัยเพิ่มขึ้น

2.2.2 การสังเคราะห์องค์ความรู้และบทเรียนการดำเนินโครงการวิจัยเชิงบูรณาการและการวิจัยเชิงพื้นที่

เนื่องจากกระบวนการดำเนินโครงการวิจัยดำเนินการภายใต้ขอบเขตที่จำกัดของช่วงระยะเวลาดำเนินการและดำเนินการภายใต้งบประมาณจำนวนไม่มากที่เปรียบเสมือนเป็นเพียงน้ำมันหล่อลื่นในการดำเนินกิจกรรม แต่จากการติดตามกระบวนการดำเนินโครงการมาโดยตลอด มีข้อสังเกตเบื้องต้น ดังนี้

(1) องค์ความรู้และบทเรียนกระบวนการดำเนินโครงการ

อุปสรรคที่สำคัญในการเข้าร่วมโครงการ คือ “เวลาจำกัด” “ขาดประสบการณ์ในการทำงานเป็นทีม” “ข้อจำกัดในการเข้าร่วมโครงการในเวลาราชการ” (กรณีข้าราชการในพื้นที่ รวมทั้งบุคลากรมหาวิทยาลัย)

ข้อค้นพบที่สำคัญที่จะทำให้ก้าวพ้นอุปสรรคดังกล่าวข้างต้น คือ

- ความมุ่งมั่นร่วมที่จะเรียนรู้และสร้างสรรค์ความรู้ให้แก่สังคม
- ทีมที่มีความไว้วางใจ (trust) และรับผิดชอบร่วมกัน
- เมื่อเวลาจำกัด “คุณภาพ” ของเวลาที่ใช้ร่วมกันสำคัญกว่า “ปริมาณ”

(2) องค์ความรู้และบทเรียนกระบวนการเรียนรู้และการขับเคลื่อนกลุ่ม

1) การให้นักศึกษาและอาจารย์เข้าร่วมโครงการวิจัยลักษณะนี้มีคุณค่ากว่าการเรียนการสอนเฉพาะในชั้นเรียนโดยเฉพาะระดับบัณฑิตศึกษาที่จะทำให้งานวิจัย (วิทยานิพนธ์) เชื่อมลงสู่พื้นที่และชุมชนเป็น

การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงทั้งอาจารย์และนักศึกษา และควรที่ผู้บริหารระดับมหาวิทยาลัยระดับคณะควรจะให้การสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรม

2) ศักยภาพของแกนนำในแต่ละกลุ่มมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนกลุ่มทั้งการทำงานที่ผ่านมาและในอนาคต ดังนั้น จึงควรมีการพัฒนาเตรียมความพร้อมของแกนนำก่อนเริ่มต้นการสร้างเครือข่าย

3) การใช้กระบวนการนโยบายสาธารณะ คือ กระบวนการทางปัญญา กระบวนการทางสังคม และกระบวนการทางศีลธรรม เป็นกรอบในการขับเคลื่อนโครงการ เป็นสิ่งที่ดีที่จะช่วยลดความขัดแย้งและขับเคลื่อนสังคมไปสู่สันติสุขด้วยสันติวิธี

4) การพัฒนาศักยภาพการวิจัยโดยผ่านการกระทำจริงของกลุ่มและการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเป็นวิธีการพัฒนาการเรียนรู้ได้ดี แต่ต้องมีการออกแบบรายละเอียดของการจัดเวทีและช่วงเวลาที่เหมาะสมผู้บริหารจัดการที่เป็นแกนในการขับเคลื่อนจึงมีความสำคัญมากต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มเครือข่าย

5) การสร้างเครือข่ายโดยเริ่มต้นจากกลุ่มเครือข่ายที่มีอยู่เดิมเป็นทุนในการเริ่มต้นที่ดี แต่ลักษณะของการเชื่อมระหว่างองค์กรเกิดขึ้นได้ยากกว่า

6) ปรากฏการณ์ในพื้นที่ (นครปฐม) สัมพันธ์อยู่กับปรากฏการณ์ในพื้นที่อื่นๆและปรากฏการณ์ระดับชาติ รวมทั้งระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ที่เชื่อมโยงเครือข่ายกันอย่างซับซ้อน ทิศนะการมองศักยภาพทุนและเครือข่ายในเชิงสัมพันธ์เช่นนี้ยังต้องได้รับการพัฒนาและกล่าวถึงมากขึ้น

(3) องค์ความรู้และบทเรียนต่อการขับเคลื่อนโครงการเชิงประเด็น (Issue based) และเชิงพื้นที่ (Area based)

1) โครงการได้ทดลองขับเคลื่อนเครือข่ายนักวิจัยโดยใช้ประเด็นเป็นตัวตั้ง เช่น ด้านการศึกษา การท่องเที่ยว กฎหมาย ฯลฯ การวิจัยเชิงประเด็นเป็นตัวตั้งอาจก่อให้เกิดผลบวกในด้านความสะดวกในการเชื่อมเครือข่าย เพราะเป็นบุคคลที่อยู่ในวงการเดียวกัน สื่อสารเรื่องเดียวกัน เข้าใจง่าย แม้จะแตกต่างสถานภาพกัน เช่น เป็นนักวิชาการ นักปฏิบัติ นักศึกษา เป็นต้น แต่อาจจะมีข้อจำกัดในเชิงความหลากหลายของศาสตร์ และการคิดในเชิงความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างกันแต่การออกแบบโครงการให้แต่ละกลุ่มมีเวทีแลกเปลี่ยนกับกลุ่มเครือข่ายอื่นๆเป็นระยะๆจะทำให้เริ่มมีการประสานเครือข่ายข้ามกลุ่มข้ามศาสตร์

2) การกำหนดขอบข่ายศักยภาพทุนเชิงพื้นที่ (Area based) ในจังหวัดนครปฐมมีข้อดีที่ก่อให้เกิดความสำนึกร่วมของความเป็นคนในพื้นที่ที่จะทำงานเพื่อชุมชนของตน แต่เมื่อกลุ่มดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งบางกลุ่มพบว่าอาณาเขตพื้นที่นครปฐมมีนัยมากกว่าเพียงพื้นที่ทางกายภาพ หรือเขตการปกครองแต่เชื่อมโยงไปถึงทุนเครือข่าย "คนนครปฐม" ที่แม้ปัจจุบันอาศัยอยู่ในพื้นที่อื่น

3) การทำวิจัยเชิงพื้นที่ (Area based) โดยมีทีมวิจัยที่หลากหลายกลุ่มแต่ขาดการบูรณาการแผนงานของแต่ละกลุ่มที่ดีพอ ส่งผลกระทบต่อความสับสนและความยุ่งยากในการทำความเข้าใจและการมีส่วนร่วม